

WIADOMOŚCI NARODOWEGO BANKU POLSKIEGO

KOMITET REDAKCYJNY

Przewodniczący:

Naczelný Dyrektor Narodowego Banku Polskiego – Dr Witold Trąmpczyński

Członkowie:

Dr Mirosław Orłowski – Redaktor Główny
Mgr Adam Cegielski
Dr Paweł Czartoryski
Dr Stefan Perczyński
Mgr Roman Seidler
Irena Oczechowska – Sekretarz Redakcji

TRESC:

Sytuacja ekonomiczna Polski w lipcu 1948 r.	str. 1
Ważniejsze pozycje bilansowe banków biletowych	„ 22
Z bieżących zagadnień gospodarczych:	
Benelux	
– Dr St. Perczyński	„ 23
Reforma pieniężna w Niemczech Zachodnich	
– Dr P. Czartoryski	„ 31

Dział artykułowy:	
Plan kredytowy (dokończenie) – M. Kucharski	str. 36
Zagadnienie budowy ogólnego planu finansowego	
– Zb. Pirożyński	„ 41
Organizacja i technika rozrachunków zagranicznych ZSRR	
– Mgr. Alfred Siebeneichen	„ 46

SYTUACJA EKONOMICZNA POLSKI W LIPCU 1948 r.

(Na podstawie informacji Wydziału Ekonomicznego i sprawozdań Oddziałów)

Wstęp. Sytuacja gospodarcza kraju kształtowała się w miesiącu sprawozdawczym na ogół pomyślnie. Poszczególne gałęzie przemysłu wykonały miesięczne plany produkcji przeważnie z nadwyżką. Rozmiary produkcji ilościowej w poszczególnych branżach przemysłowych utrzymane zostały w większości na poziomie miesięcy poprzednich; zanotowany w niektórych przemysłach spadek volumenu produkcji stał głównie w związku z okresem urlopowym i był z góry w planie przewidziany.

Zbiory rolnicze, zarówno zbóż ozimych, jak i jarych, okazały się mimo niesprzyjających uprzednio warunków atmosferycznych wyjątkowo dobre. Plany tegoroczne przewyższyły zarówno przeciętne zbiory przedwojenne jak i zeszłoroczne.

Na odcinku cen wolnorynkowych zanotowano korzystny rozwój; zaobserwowano spadek cen zarówno artykułów żywnościowych jak i przemysłowych.

W miesiącu sprawozdawczym wszystkie elementy obiegu pieniężnego, a więc zarówno środki pie-

niężne gotówkowe, jak i bezgotówkowe wykazały tendencje wzrostu.

Również akcja kredytowa krótko- i średnio-terminowa uległa dalszemu rozszerzeniu w związku ze wzrostem produkcji i obrotów handlowych, pracami żniwnymi w polu oraz zwiększonym tempem finansowania inwestycji.

Operacje bierne, w przeciwieństwie do poprzedniego miesiąca, silnie wzrosły. Wzrost ten objął wszystkie rodzaje kapitałów obcych typu wkładów i lokat celowych, co obok równoznacznego spadku kapitałów uzyskiwanych przez poszczególne banki operacyjne z NBP uznać należy za zjawisko szczególnie korzystne.

1. Przemysł węglowy. W ciągu 26 dni roboczych w lipcu b. r. wydobyto 6058371 ton węgla, wykonując miesięczny plan w 102,4%. W stosunku do poprzedniego miesiąca wydobyte w lipcu wzrosło o 281508 ton.

Przeciętna wydajność dzienna przypadająca na jednego robotnika wyniosła w lipcu b. r.:

dla Zagłębia Górnośląskiego 1,313 t (w czerwcu 1298), dla Zagłębia Dolnośląskiego 0,771 t (w czerwcu 0,754), dla całego przemysłu węglowego 1,269 t (w czerwcu 1253), dalszy więc wzrost wydajności dziennej w przemyśle węglowym wyniósł w miesiącu sprawozdawczym 1%.

Tabela 1

Produkcja przemysłu węglowego w lipcu 1948 r.
(dane prowizoryczne w tys. ton)

Zjednoczenie	Wydobyto		Wykonanie planu w % w lipcu 1948
	W czerwcu 1948	W lipcu 1948	
Rudzkie	727	762	108,0
Chorzowskie	646	688	106,7
Bytomskie	536	570	104,8
Dąbrowskie	683	698	103,7
Gliwickie	612	656	103,0
Rybnickie	551	575	102,0
Katowickie	609	634	99,4
Dolnośląskie	286	295	99,4
Jaworz.-Mikołowskie	566	594	98,8
Zabrskie	560	587	95,4
Razem	5.776	6.059	102,4

Tabela 2

Produkcja ważniejszych artykułów przemysłu węglowego
(dane prowizoryczne w tys. ton)

Treść	Czerwiec 1948	Lipiec 1948	% wyk. planu w lipcu 1948 r.
Węgiel kamienny	5.777	6.050	102
„ brunatny	407	445	119
Brykiety z węgla kamiennego	60	62	111
Koks przy kopaln. węgla kamien.	268	279	110

2. Przemysł hutniczy.

Produkcja hutnictwa żelaznego
(dane prowizoryczne)

Treść	% wyk. planu w lipcu 1948
Koks	100
Surówka	102
Stal surowa	108
Wyroby żelazne	103

Wykonanie a nawet przekroczenie planu w niektórych działach należy tym więcej podkreślić, że osiągnięto to w okresie urlopowym. Pewien spadek produkcji w stosunku do poprzedniego miesiąca nastąpił wskutek remontu 2-ch wielkich pieców.

Zaopatrzenie przemysłu hutniczego w rudy poprawiło się znacznie. I tak w miesiącu czerwcu

zwiększyły się dostawy rud szwedzkich w stosunku do maja b. r. o ca 71,7%. Surowce te sprowadza się także z Z. S. R. R., który był poza tym jedynym dostawcą rudy manganowej. W ramach dostaw reparacyjnych przemysł hutniczy otrzymał od Niemców żelazostopy i topniki.

Produkcja Zjednoczenia Przemysłu Metali Nieżelaznych
(dane prowizoryczne)

Treść	% wykonania planu w lipcu 1948
Cynk	107
Kwas siarkowy	87
Ołów	101

Celem zaopatrzenia przemysłu w złom Centrala Złomu przystąpiła do tworzenia specjalnych składów zaopatrzeniowych, w których umieszczane są nadwyżki złomu, jakie huty nie są w stanie zgromadzić u siebie. Składów tych powstało dotychczas 4 wyłącznie dla złomu hutniczego, a niezależnie od tego zamierzone jest zorganizowanie składu dla druzgu żeliwnego.

3. **Przemysł energetyczny.** Produkcja elektrowni podległych Centralnemu Zarządowi Energetyki wyniosła w lipcu br. 331,9 mil. KWh, co oznacza wykonanie planu produkcji w 112%. Nadwyżkę osiągnięto również w stosunku do poprzedniego miesiąca, w którym wyprodukowano 300,1 mil. KWh.

W okręgu krakowskim przeprowadzane są obecnie wielkie prace inwestycyjne na skalę ogólnokrajową. W pełnym toku znajduje się budowa linii 110 KV Stalowa Wola — Starachowice oraz montaż podstawy 110/30 KV w Stalowej Woli. Linia ta będzie jednym z najważniejszych ogniw sieci wysokich napięć i połączy odosobnioną dotychczas elektrownię w Stalowej Woli z południowym układem energetycznym. W Woli Duchackiej i w Elektrowni Miejskiej w Krakowie buduje się również podstawy, które stanowią ogniwa t. zw. „pierścienia krakowskiego”. Znajdująca się w budowie podstacja 110/30 KV w Boguchwale k. Rzeszowa ma rozwiązać problem zaopatrzenia województwa rzeszowskiego w energię elektryczną. Do ważniejszych inwestycji energetyki w b. r. należy zaliczyć też budowę nowego kotła w Elektrowni Łódzkiej. Kocioł ten, zużywający najtańsze paliwo — pył węglowy, dostarczać będzie 100 t pary na godzinę.

4. **Przemysł naftowy.** Wydobycie podstawowych surowców przemysłu naftowego w lipcu br. osiągnęło następujące wyniki odnośnie wykonania planu produkcji: ropa — 112%, gazolina surowa — 123%, gaz ziemny — 95% planu.

Produkcja ważniejszych przetworów przemysłu naftowego

w lipcu 1948 r. (dane prowizoryczne)

Wyszczególnienie	% wykonania planu w lipcu 1948 r.
Benzyna	110
Nafta	84
Olej gazowy	95
Oleje smarowe i transfor.	110
Asfalt	122
Smary stałe	203
Parafina	144

Ilość czynnych szybów w okresie sprawozdawczym wynosiła 2.585, w tym 2.530 szybów ropno-gazowych i 55 szybów gazowych. Prowadzone były ponadto prace nad wierceniem i pogłębianiem 21 szybów.

5. Przemysł metalowy przekroczył w lipcu 1948 r. planowaną produkcję miesięczną prawie we wszystkich dziedzinach wytwórczości. Obrazuje to nam poniższa tabela.

Tabela 3

Produkcja zakładów Centralnego Zarządu Przemysłu Metalowego (dane prowizoryczne)

Wyszczególnienie	Miara	Lipiec 1948	% wyk. planu w lipcu 1948 r.
1. Obrabiarki do metali i drzewa	sztuk	242	89
2. Środki transportowe (najważniejsze pozycje)			
Parowozy normalotorowe	"	14	108
Wagony osobowe	"	10	125
Węglarki	"	492	179
Tramwaje	"	3	150
3. Maszyny rolnicze (ogółem)	"	35.995	101
4. Wyroby różne (najważn. pozyc.)			
Krosna	"	32	100
Wrębówki	"	6	100
5. Wyroby masowe			
Liny, nity, śruby i t. p.	ton	2.847	115

Pewien spadek produkcji ilościowej w związku z okresem urlopów przewidziany był w planie. Biorąc pod uwagę rozwój przemysłu metalowego od zakończenia wojny, należy podkreślić stały i systematyczny wzrost produkcji zarówno pod względem ilości, jak i jakości. I tak, jeśli przyjmiemy wartość produkcji w 1946 r. za 100%, to w 1947 r. osiągnęła ona już 160%, w roku bieżącym natomiast

ma dojść do 200%. Zwiększył się także stan zatrudnienia w tym przemyśle z 86.000 osób w 1946 r. na 108.000 w 1947 r. do 146.000 na ultimo lipca 1948 r.

Na specjalne wyróżnienie zasługuje ogromny wzrost produkcji taboru kolejowego, mającego tak ogromne znaczenie dla odbudowy i rozbudowy życia gospodarczego kraju. Obrazuje to nam następujące zestawienie:

R o k	Ilość wyprodukowanych parowozów w sztukach	% wzrostu produkcji (w stosunku rocznym)
1945	73	100
1946	152	208
1947	202	276
I półrocze 1948 r.	121	333

Podobnie wzrosła produkcja węglarek z 5.000 sztuk w 1946 r. na 11.000 sztuk w 1947 r. i 7.500 w pierwszym półroczu b. r. oraz wagonów osobowych z 102 w 1947 r. na 93 w pierwszym półroczu b. r.

Udział Ziem Odzyskanych w ogólnej produkcji przemysłu metalowego wzrósł znacznie. O ile w 1946 r. wynosił około 15%, to w roku 1947 już 23%. Największą rolę odgrywa tu dział produkcji cystern, wagonów towarowych oraz dział precyzyjno-optyczny, oparty na miejscowej produkcji pierwszorzędných szkielek i soczewek.

6. Przemysł elektrotechniczny. Całkowita produkcja przemysłu elektrotechnicznego wyniosła w lipcu b.r. 4042 t przy przekroczeniu planu o 8%. Tabela Nr 4 podaje ilości wyprodukowane przez poszczególne gałęzie przemysłu elektrotechnicznego.

Tabela 4

Produkcja przemysłu elektrotechnicznego w lipcu 1948 r. według Zjednoczeń (dane prowizoryczne)

Z j e d n o c z e n i e	Produkcja w ton.		% wykonania planu w lipcu 1948
	czerwiec 1948	lipiec 1948	
Maszyn elektrycznych	466	526	109
Aparatów	397	373	96
Kabli i przewodów	2.395	2.310	109
Ogniów i akumulatorów	775	754	118
Lamp elektrycznych	53	31	111
Radiotechniczne	55	32	82

Produkcję poszczególnych asortymentów w lipcu 1948 r. ilustruje tabela Nr 5.

Celem zwiększenia i usprawnienia wytwórczości, Zjednoczenia Przemysłu Aparatów Elektrycznych

Tabela 5

**Produkcja przemysłu elektrotechnicznego
w lipcu 1948 r. według asortymentów
(dane prowizoryczne)**

Wyszczególnienie	Miara	Wykonano	% wykonania planu
Maszyzny wirujące	sztuk	2.289	113
Transformatory	"	176	105
Liczniki i zegary elektr.	ton	20	111
Kable i przewody	"	1.820	108
Akumulatory, bat. i ogn.	"	355	111
Lampy i żarówki	1000 szt.	31,2	111
Sprzęt teletechniczny . .	ton	32	89
Odbiorniki	sztuk.	1.754	877

dokonano ujednostajnienia produkcji aparatów instalacyjnych, wybierając z dotychczas produkowanych asortymentów najlepsze typy i wprowadzając równocześnie celem potanienia kosztów produkcji podział asortymentów między fabryki. Specjalną uwagę zwrócono na dziedzinę miernictwa elektrycznego, a więc na produkcję amperomierzy, woltomierzy i innych przyrządów dotychczas w Polsce prawie nie produkowanych.

7. Przemysł mineralny. Wartość produkcji przemysłu mineralnego według cen podstawowych z 1937 r. osiągnęła w lipcu 25 mil. zł, co stanowi w porównaniu z poprzednim miesiącem wzrost o ca 1 milion zł. Miesięczny plan produkcji tej gałęzi przemysłu został na ogół poważnie przekroczony, przy czym produkcja cegły i szkła okiennego osiągnęła również znaczny wzrost w stosunku do poprzedniego miesiąca. Wyniki te ilustruje tabela Nr 6.

Tabela 6

**Produkcja ważniejszych wytworów przemysłu mineralnego
(dane prowizoryczne)**

Nazwa artykułu	Czerwiec 1948	Lipiec 1948	% wykonania planu w lipcu 1948
Wapno palone (t)	62.716	63.550	125
Cement (t)	189.783	191.328	107
Szkło okienne (tys. m ²) .	654	973	122
Cegła (tys. szt.)	26.554	29.190	119
Papa smołowcowa (tys. m ²)	995	972	139

Na uwagę zasługuje ponadto fakt, że produkcja cementu przekroczyła w b. r. do końca lipca cyfrę miliona ton. Eksport cementu w lipcu 1948 r. osiągnął 207.767 t.

8. Przemysł chemiczny pomimo zmniejszonego tempa pracy w związku z okresem urlopów i przeprowadzanych planowo remanentów, przekroczył w lipcu miesięczny plan produkcji z mniejszą lub

większą nadwyżką w poszczególnych działach asortymentowych.

Tabela Nr 7 obrazuje wytwórczość Przemysłu Chemicznego w miesiącu lipcu.

Tabela 7

**Produkcja ważniejszych wyrobów
C. Z. Przemysłu Chemicznego
(dane prowizoryczne)**

T r e ś ć	Produk. w tonach		% wykonania planu w lipcu 1948 r.
	w czerwcu 1948 r.	w lipcu 1948 r.	
Kwas solny w przeliczeniu na 100%	453	515	113
Soda surowa	15.325	16.121	107
„ kalcynowana	9.447	9.203	109
„ kaustyczna	3.633	4.235	105
Karbid	12.363	13.278	113
Azotniak	13.879	14.839	114
Saletrzak	8.131	7.603	117
Superfosfat mineralny . .	24.206	27.145	118
Mydło do prania	1.520	1.488	101
Opony	388	—	147
Barwniki razem	280	241	112
Smoła surowa	14.149	14.466	111

Analizując powyższe zestawienie widzimy, że przekroczono plan wytwórczości wszystkich artykułów, utrzymując ponadto na rekordowym poziomie z poprzedniego miesiąca wytwórczość ultramaryny.

Zanotowano znaczną poprawę w zaopatrzeniu w surowiec przemysłu tłuszczowego.

Poza pracami bieżącymi uruchomiono produkcję kilku nowych artykułów jak np. chlorku bromowego i litoponu w fabryce „Silesia“ w Żarowie, żelazocjanku w fabryce „Azot“ w Jaworznie. W Zakładach Chemicznych „Anna“ w Zdziezowicach rozpoczęto destylację smoły drzewnej.

Przeprowadzono zasadnicze remonty takich zakładów jak „Czarna Huta“, „Silesia“ i „Stomil“. Gruntowny remont na oddziale chemicznym w Chorzowie, przewidywany na 31 dni postoju, ukończony został o 6 dni wcześniej.

Załączona poniżej tabela obejmuje wskaźniki produkcji kilkunastu najważniejszych artykułów, przy podstawie styczeń 1947 = 100 i obrazuje nam jak znaczny był rozwój produkcji przemysłu chemicznego od tego czasu.

Wskaźniki produkcji najważniejszych artykułów w lipcu 1948 r. (styczeń 1947 = 100).

Na szczególne podkreślenie zasługuje ogromny wzrost produkcji nawozów sztucznych, zwłaszcza superfosfatu i azotniaku tak niezbędnych dla naszego rolnictwa.

**Wskaźniki produkcji najważniejszych artykułów
w lipcu 1948 r. (styczeń 1947=100)**

Artykuły	wskaźnik lipca 1948 r.
Soda surowa	151,2
„ kalcynowana	127,0
„ kaustyczna	198,5
Karbid	207,9
Kwas solny	186,0
Superfosfat	212,6
Azotniak	177,6
Saletrzak	154,2
Produkty smołowe	166,2
Barwniki	193,0
Mydło do prania	265,4
Ultramaryna	263,8

**9. Przemysł drzewny. Osiągnięcia przemysłu
drzewnego w lipcu br. ilustruje tabela Nr 8.**

Tabela 8
**Produkcja ważniejszych artykułów państwowego
przemysłu drzewnego w lipcu 1948 r.**
(dane prowizoryczne)

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Produk- cja	% wyk. planu
Sortymenty tarte:	m ³	12.871	105
a) deski miękkie	„	11.362	108
b) „ twarde	„	1.509	86
Skrzynie:	szt.	120.348	182
a) skrzynie duże	„	6.698	—
b) „ małe	„	113.650	—
Mable gięte:	„	57.456	104
a) krzesła gięte	„	50.216	108
b) fotele	„	1.021	98
c) inne meble gięte	„	6.219	79
Beczki:	„	17.066	158
a) beczki do płynów	„	12.362	141
b) „ do ciał stałych	„	4.704	229
Sklejki i płyty stolarskie	m ³	1.045	88

Jak wynika z powyższych danych najpoważniej-
sze sukcesy osiągnęły działy produkcji skrzyń i be-
czek.

Z najbliższych planów inwestycyjnych Minister-
stwa Leśnictwa wymienić należy budowę 3 fabryk
płyt pilśniowych. Budowa pierwszej z tych fabryk
w Czarnej Wodzie została już rozpoczęta. Projek-
tuje się poza tym założenie w sąsiedztwie tej fabry-
ki wytwórni sklejek i tartaku, dzięki czemu Czar-
na Woda stanie się największym ośrodkiem prze-
mysłu drzewnego w Polsce.

10. Przemysł włókienniczy. W miesiącu spra-
wozdawczym przemysł włókienniczy zatrudniał
ogółem około 310 tys. pracowników. Czynnych
było 274 fabryk. Uruchomiono 4 nowe roszarnie
lnu i konopi, a w stadium organizacji znajdują się
jeszcze 3 dalsze, których uruchomienie nastąpi

w najbliższych miesiącach. Wyniki produkcji po-
szczególnych branż przedstawia tabela Nr 9.

Tabela 9
Produkcja przemysłu włókienniczego w lipcu 1948 r.
(dane prowizoryczne)

Przemysł i artykuł	Jedn. miary	Ilość	% wyk. planu
Bawełniany:			
przędza bawełniana	ton	6.364	102
tkaniny bawełniane	1000 m.	24.417	123
Wełniany:			
przędza wełniana	ton	2.624	106
tkaniny wełniane	1000 m.	3.386	101
Włókna lękowe			
tkaniny lniane i paku- lane	„	2.343	117
„	„	2.503	96
„	„	2.133	92
Jedwab galant.			
tkaniny jedwabne	ton	491	116
Dziewiarsko-pończ.			
wyroby dziane	1000 szt.	4.591	119
Konfekcyjny			
wyroby konfekcyjne	1000 szt.	1.945	99
Włókien sztucznych			
jedwab sztuczny	ton	579	105
włókna cięte	„	996	125

Ogólny półroczny plan produkcji wykonano na
ultimo czerwca w 111%; w porównaniu z pierw-
szym półroczem 1947 roku wzrosła produkcja
o 29%, w tym najwięcej artykułów bawełnianych
o 43% i wełnianych o 29%. Wartość produkcji
całego przemysłu wyniosła w tym okresie 1031 mil.
zł przedwojennych, wobec 800 mil. w pierwszym
półroczu ubiegłego roku.

Największy wzrost produkcji nastąpił w za-
kładach na Ziemiach Odzyskanych. Poniższe ze-
stawienie obrazuje nam wzrost wartości produkcji
tych ziem na przestrzeni lat ostatnich:

Rok 1945 = 100:

1945 — 100

1946 — 1800

1947 — 2360

11. Przemysł papierniczy. W miesiącu sprawoz-
dawczym przemysł papierniczy wytwórczy osią-
gnął następujące rezultaty produkcyjne:

Tabela 10
Produkcja przemysłu papierniczego
(dane prowizoryczne)

N a z w a	Czerwiec 1948 r.	Lipiec 1948 r.	
		Ilość wypro- dukowana	% wykona- nia planu
Miazga drzewna	8.867	8.455	99,0
Celuloza	9.960	10.301	119,1
Papier	20.949	21.519	112,2
Tektura	2.548	2.657	97,3

Ogólnie przemysł papierniczy wykonał plan produkcji w 102,5% o wartości produkcji wykonanej 9019 mil. zł.

W porównaniu z miesiącem ubiegłym wielkość produkcji wytwórczej przemysłu papierniczego wzrosła z wyjątkiem produkcji miazgi drzewnej. Niewykonanie planu produkcji miazgi drzewnej i tektury spowodowane zostało unieruchomieniem po pożarze fabryki w Tarnówce.

12. Przemysł skórzany zatrudniał w lipcu 16151 pracowników fizycznych i 2089 umysłowych, przy 103 czynnych zakładach. Plan produkcji przemysłu skózanego został wykonany w 110%. Wyniki w poszczególnych asortymentach produkcji przedstawione są w tabeli Nr 11.

Tabela 11 **Produkcja przemysłu skózanego**
(dane prowizoryczne)

A r t y k u ł	Waga lub miara	czerwiec 1948 r. ilość wykon.	Lipiec 1948 r.	
			ilość wykon.	% wyko- nania planu
Produkcja gatunkowa				
ogółem	ton	3.164	3.064	113
w tym:				
skóry podeszwowe	„	767	790	114
krupony pasowe	„	94	84	116
blankowe	„	16	15	121
juchtowe	„	134	127	106
techniczne	„	46	38	115
wierzchowe	1000 m ²	139	125	109
ogółem	tys. par.			
Produkcja obuwia	„	749	448	111
w tym:				
obuwie skórzane	„	435	301	108
„ inne	„	314	147	120
Produkcja futrzarska:				
skóry królicze	„	11	25	132
„ baranie	„	16	16	78
„ różne	„	14	9	363
„ jagnięce	„	—	30	109

Jak wynika z tabeli Nr 11 plan produkcji w lipcu został wykonany we wszystkich działach ze znaczną nadwyżką. Ilościowy spadek produkcji w liczbach absolutnych w porównaniu z ubiegłym miesiącem tłumaczy się planowymi postojami urlopowymi w fabrykach pracujących systemem taśmowym.

Wzrosła produkcja artykułów technicznych z 27 ton w czerwcu na 31 ton w lipcu, jak i produkcja chemikaliów garbarskich.

Sytuacja na odcinku zaopatrzenia doznała dalszej poprawy. I tak zakup skór surowych w lipcu wyniósł 1637 ton wagi solonej, co stanowi 145%

planu a w porównaniu z ub. miesiącem wzrósł o 92 tony. Zakup skór świeżych zwiększył się o 3 tony osiągając cyfrę 141 t (116% planu).

Przeprowadzona akcja oszczędnościowa w przemyśle garbarskim w pierwszym półroczu b. r. wskutek zmniejszenia zużycia surowca i podniesienia norm wydajności osiągnęła oszczędność 268 mil. zł.

Dzięki ograniczeniu zużycia energii obcej, redukcji kosztów ogólnych, wreszcie dzięki podniesieniu jakości produkowanych wyrobów, oszczędzono 114 mil. zł.

W przemyśle obuwniczym akcja oszczędzania dała w rezultacie 494 mil. zł.

13. Państwowy przemysł fermentacyjny osiągnął na ogół odnośnie wykonania planu miesięcznego w najważniejszych działach produkcji poważne nadwyżki.

Tabela 12
Produkcja ważniejszych artykułów państwowego przemysłu fermentacyjnego
(dane prowizoryczne)

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Osiągnięta produkcja		% wykonania planu w lipcu 1948 r.
		czerwiec 1948	lipiec 1948	
Piwo	hl	145.000	115.900	104
Wino	„	2.113	1.049	67
Ocet	„	7.150	7.539	127
Stód	t.	989	696	199

Z ważniejszych inwestycji przemysłu fermentacyjnego należy wymienić przeniesienie do nowej siedziby i rozbudowę wytwórni win we Wrocławiu. Dotychczasowa zdolność produkcyjna tej fabryki, wynosząca 200 tys. ltr. rocznie, wzrośnie w związku z tym w br. do 1 miliona ltr. rocznie.

14. Przemysł konserwowy. Wyniki produkcji państwowego przemysłu konserwowego ilustruje poniższe zestawienie.

Tabela 13
Produkcja ważniejszych artykułów państwowego przemysłu konserwowego w lipcu 1948 r.
(dane prowizoryczne)

Wyszczególnienie	Osiągnięta produkcja w tonach	
	w czerwcu 1948	w lipcu 1948
Branża mięsna		
Tłuszcz świeży	104	74
„ topiony	175	103
Wędliny	161	126
Bekony	683	378
Wyroby peklowe i wędzone	48	42
Konserwy mięsne	577	332
Mięso w połówkach	231	312
Branża owoc-warzewn.		
Marmolada	271	271
Soki niesłodzone	16	195
Branża rybna		
Ryby solone	23	1
Konserwy rybne	60	94

Na uwagę zasługuje silny wzrost soków niesłodzonych dzięki zwiększonej podaży sezonowej owoców krajowych.

15. Przemysł spożywczy. Produkcja przemysłu spożywczego wyniosła w lipcu 14.079 t artykułów spożywczych, co przedstawia wartość 20,6 mil. zł według cen podstawowych z 1937 r.

Tabela 14

Produkcja przemysłu spożywczego
(dane prowizoryczne)

Zjednoczenie	Produkcja osiągnięta w tonach		% wykonania planu w lipcu 1948 r.
	w czerwcu 48	w lipcu 48	
Cukiernicze	1.869,5	1.480,6	145
Drożdżowe	385,7	554,0	149
Olejarskie	9.304,8	9.934,5	105
Surogatów kawy	1.934,0	2.109,6	184
Ziemniaczane	2.869,3	—	—
Razem	16.363,3	14.078,7	117

Zjednoczenie Ziemniaczane wobec zakończenia kampanii ziemniaczanej nie prowadziło produkcji. Tłumaczy to spadek globalnej produkcji przemysłu spożywczego w stosunku do poprzedniego miesiąca w ujęciu ilościowym.

Tabela 15 **Produkcja ważniejszych artykułów przemysłu spożywczego w lipcu 1948 r.**
(dane prowizoryczne)

Rodzaj artykułu	Produkcja osiągnięta w tonach	
	w czerwcu 1948 r.	w lipcu 1948 r.
Cukierki i czekolada	1.088	683
Makaron	644	677
Drożdże prasowane	335	429
Olej surowy	2.584	2.880
„ rafinowany	2.175	2.321
„ utwardzony	220	243
Margaryna	1.306	1.346
Surogaty kawy	1.818	1.974

Produkcja margaryny poważnie wzrosła w ostatnich dwóch miesiącach, co jest widoczne przy zestawieniu zamieszczonych w tabeli cyfr 1.306 t i 1.346 t z przeciętną produkcją miesięczną w I półroczu br. wynoszącą 975 t. Powiększanie produkcji tego artykułu ma na celu zwrócenie uwagi konsumentów, że w miarę rozwoju produkcji masła powinno ono być zastępowane w konsumpcji krajowej przez margarynę, co umożliwi eksport masła, artykułu zagranicą bardzo poszukiwanego.

Na uwagę zasługuje dążenie Zjednoczenia Olejarskiego do stopniowego uniezależniania się od dostaw kopry przez zastąpienie jej krajowym rzepakiem i innymi nasionami olejnymi.

16. Przemysł miejscowy. Tabele Nr 16 i Nr 17 charakteryzują działalność przemysłu miejscowego w I półroczu 1948 r., przy czym dla porównania podajemy również dane dotyczące poprzedniego analogicznego okresu, t. j. II-półrocza 1947 r.

Tabela 16

Czynne zakłady i zatrudnienie przemysłu miejscowego.

B r a n ż a	Ilość czynnych zakładów		Zatrudnienie na 1.VII.48 r. (łącznie prac. fiz. i umysł).
	na 1.I.48 r.	na 1.VII.48 r.	
Chemiczna	90	78	2.576
Drzewna	144	127	3.474
Elektrotechniczna	20	15	309
Metalowa	212	187	9.214
Mineralno-Budowlana	47	43	3.255
Papiernicza	26	25	818
Skórzana	7	4	98
Włókiennicza	127	97	2.955
Różne	—	2	163
O g ó ł e m	673	578	22.862

Ilość zakładów przemysłu miejscowego zmniejszyła się w ciągu I półrocza br. w wyniku integracji niektórych zakładów i przekazania innych, w szczególności zakładów włókienniczych, Centralnym Zarządom. Stan zatrudnienia uległ w ciągu I półrocza br. stosunkowo nieznacznym zmianom, spadł mianowicie o 320 pracowników.

Produkcja przemysłu miejscowego wzrosła w większości branż, dając w wyniku wzrost globalnej produkcji w I półroczu br. w porównaniu z poprzednim półroczem:

Tabela 17

Wartość produkcji przemysłu miejscowego w tys. zł wg cen z 1939 r.

B r a n ż a	II półrocze 1947 r.	I półrocze 1948 r.
Chemiczna	10.318	11.090
Drzewna	7.153	7.484
Elektrotechniczna	655	355
Metalowa	22.109	26.687
Mineralno-Budowlana	6.337	5.440
Papiernicza	2.659	2.900
Skórzana	293	135
Włókiennicza	7.946	9.125
Fermentacyjna	—	47
O g ó ł e m	57.470	63.263

17. Rolnictwo. Przebieg zniw tegorocznych odbywał się na ogół normalnie. Częściowe opóźnienie w powiatach północnych i podgórszych nastąpiło z powodu późniejszej pory dojrzewania i częstych opadów. Ulewne opady czerwcowe przytłoczyły zboża ozime, co utrudniało koszenie maszynowe.

Zbiory tegoroczne okazały się znacznie wyższe zarówno od przeciętnych zbiorów przedwojennych jak i zeszłorocznych. Wysokie plony należy przypisać między innymi wydajnej pomocy ze strony państwa w postaci dostarczonych maszyn i narzędzi rolniczych, nawozów, nasion i kredytów dla rolnictwa. Duże znaczenie miała rozbudowa przemysłu nawozowego i maszyn rolniczych oraz sumy wydatkowane przez rząd na import bydła i siły pociągowej.

Urodzaje w majątkach państwowych P. N. Z. na całym obszarze kraju przedstawiają się dobrze. Najlepsze plony uzyskano tu na Mazurach i w lubelskim. Majątki państwowe mają dostarczyć drobniemu rolnictwu na akcję tegorocznych siewów jesiennych ponad 30 tys. t doborowego ziarna siewnego. Dystrybucji zbóż kwalifikowanych, dostarczonych przez Państwowe Zakłady Hodowli Roślin, dokona Centrala Rolnicza Spółdzielni „Samopomoc Chłopska” przy pomocy swych placówek. Rolnicy będą mogli nabywać to zboże za gotówkę i na wymianę. Celem umożliwienia rolnikom zakupu kwalifikowanych zbóż, uruchomiony został przez P. B. R. kredyt w wysokości 80 mil. zł. Akcja siewna w roku gospodarczym 1948/49 obejmie 12.679 tys. ha gruntów; będzie ona prowadzona pod kątem ostatecznej likwidacji odlogów oraz dążenia do dalszego zwiększenia wydajności z ha. Duży nacisk będzie położony na racjonalną uprawę i użyźnianie gleby nawozami. W tym celu dostarczono już rolnictwu 69 tys. t nawozów azotowych, 163 tys. t fosforowych i 43 tys. t potasowych. Na kupno nasion, nawozów sztucznych i orkę jesienną uruchomiono już kredyty krótkoterminowe w wysokości łącznej 1.450 mil. zł. Pierwszeństwo będą mieli członkowie bloków nasiennych, które w tegorocznej akcji obejmą obszar 4.520 ha, w tym 2.800 ha plantacji żyta, 1.320 ha pszenicy, 300 ha jęczmienia ozimego i 100 ha wyki ozimej. Na cele zorganizowania tych bloków przyznano średnio-terminowy kredyt w wysokości 30 mil. zł. Bloki nasienne będą obsiewane wyłącznie siewnikami.

W celu przystosowania ziarna do siewów uruchomione będzie w tym roku ponad 1.500 punktów zaprawy i ponad 1.200 punktów czyszczenia zbóż siewnych.

Podjęta przez Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych akcja w kierunku zastosowania siewników w gospodarstwach chłopskich dała dobre rezultaty. Centrala Handlowa Przemysłu Metalowego przekazała Związkowi Samopomocy Chłopskiej 2.615 siewników, które rozprowadzono przez spółdzielnie wiejskie.

Plan tegorocznych zasiewów jesiennych obejmie obszar 3.735 tys. ha na Ziemiach Dawnych i 1.379 tys. ha na Ziemiach Odzyskanych.

Tabela 18

Plan zasiewów jesiennych w 1948 r. w tys. ha.

Wyszczególnienie	Ziemie Dawne	Ziemie Odzyskane
Zyto	3.208,0	1.185,0
Pszenica ozima.	484,0	178,0
Rzepak ozimy	22,0	8,0
Jęczmień	14,7	5,5
Wyka	6,3	2,2
Razem	3.735,0	1.378,7

Zorganizowana w Częstochowie wystawa Przemysłowo-Rolnicza ilustruje całość zagadnień rolniczych. Wystawa obrazuje wszystkie przemiany dokonane w Polsce w rolnictwie oraz nowoczesne metody pracy rolnika.

18. Rybołówstwo. Połowy bałtyckie w miesiącu sprawozdawczym wyniosły około 2.783 t ryb, w tym między innymi:

2.331 t dorsza
122 t węgorza
87 t szprot
68 t płoci
45 t leszcza

Na rynku krajowym zanotowano dość duży popyt na dorsze. Połowy węgorza dają nadal wyniki średnie. Połowy bałtyckie śledzia przeprowadza się w okolicy Głębi Bornholmskiej.

Tegoroczny sezon dalekomorskich połowów śledziowych zapowiada się pomyślnie. Połowy odbywają się na Morzu Północnym, na łowisku Fladen Ground, gdzie gromadzi się obecnie najwięcej ławic śledziowych. Gatunek poławianego w bieżącym okresie śledzia jest bardzo wysoki ze względu na dużą zawartość tłuszczu i wielkość. W związku z rezultatami połowów notuje się wyraźnie ożywienie rynku rybnego w zakresie handlu i przetwórstwa śledziowego.

W miesiącu sprawozdawczym wyeksportowano do Czechosłowacji 112 t ryb słodkowodnych mrożonych, 23 t dorsza mrożonego, 15 t świeżego, do Niemiec 1.270 t dorsza, do Angli 25 t łososia mrożonego.

Istniejący Bank Rybaków Morskich, którego działalność nastawiona jest na planowe popieranie akcji rybołówstwa morskiego, udzielił do 30. VI. 1947 r. 505 członkom pożyczek na ogólną kwotę

37 mil. zł; do 30. VI. 1948 r. udzielił 737 członkom pożyczek na ogólną kwotę 74 mil. zł.

19. Handel.

a) **Handel państwowy.** Ogólny plan obrotów Państwowej Centrali Handlowej w miesiącu sprawozdawczym został przekroczony o 25%. W porównaniu do czerwca br. ogólny obrót P. C. H. w miesiącu sprawozdawczym wzrósł o przeszło 1 mlrd. złotych i osiągnął sumę 6.155,2 mil. zł. Za pośrednictwem swoich sklepów wzorowych P. C. H. zaopatruje między innymi akcję wczasów, sanatoria, obozy i kolonie.

Tabela 19

Obroty P. C. H. w lipcu 1948 r.

Nazwa centrali branżowej	Osiągnięte obroty w milionach zł	
	czerwiec *) 1948 r.	lipiec 1948 r.
1. Centr. Biuro Hurt. Spoż.-Przem.	2.870,2	3.521,2
2. Centr. Biuro Zak. i Sprzed. Prod. Rolnych.	1.056,2	1.306,6
3. Centr. Biuro Sprzed. Wyr. Cuk.	459,6	575,2
4. Centr. Biuro Sprzed. Drożdży. .	146,1	158,6
5. Centr. Biuro Sprzed. Surog. Kawy i Namiastek Spożywczych . . .	179,7	210,0
6. Centr. Biuro Sprzed. Przet. Ziem.	85,7	115,9
7. Centr. Biuro Sprzed. Olej. Rośl.	31,6	56,8
8. Centr. Biuro Sprzed. Win, Octu i Przetw.	95,5	144,9
9. Oddział Morski	41,1	66,0
Ogółem.	4.965,7	6.155,2

*) Dane skorygowane.

Analizując osiągnięcia poszczególnych, branżowych central sprzedaży P. C. H. należy zwrócić uwagę na rozwój obrotów Centralnego Biura Sprzedaży Octu i Win, które od kwietnia do lipca br. zwiększyły swoje obroty czterokrotnie, osiągając w miesiącu sprawozdawczym 144,9 mil. zł.

Uwzględniając potrzeby konsumenta, P. C. H. poczyniła rezerwy octu w czasie mniejszego spożycia, rzucając je następnie na rynek w okresie przygotowywania konserw i marynat.

Obroty Hurtowni Spożywczo-Przemysłowych przekroczyły plan o 20%.

O dynamice rozwoju P. C. H. świadczą nadal uruchamiane nowe sklepy wzorcowe. W najbliższym czasie zostanie otwarte 12 placówek: 6 w okręgu Katowickim, 3 we Wrocławiu, 2 w Łodzi oraz 1 w Jeleniej Górze.

Powszechne Domy Towarowe (P. D. T.) osiągnęły w lipcu 1.653,5 mil. zł obrotu, co stanowi 115% zakreszonego planu oraz wzrost o 10% w stosunku do czerwca br.

Wszystkie pozycje według grup towarowych wykazują wzrost obrotów oprócz grupy skórzaney, której obroty zmalały o ca 23 mil. zł w związku z trwającym sezonem letnim, kiedy zainteresowanie obuwiem skórzanym jest zwykle małe.

Tabela 20

Obroty P. D. T. wg grup towarowych (mil. zł)

Nazwa grupy towarowej	Czerwiec 1948		Lipiec 1948	
	Osiągnięty obrót	% do ogólnego obrotu	Osiągnięty obrót	% do ogólnego obrotu
1. Monopolowa	58,1	3,8	67,8	4,1
2. Spożywcza	142,3	9,6	157,5	9,6
3. Włókiennicza. . . .	835,8	55,7	965,3	58,4
4. Żelazna	41,4	2,8	47,8	2,9
5. Papiernicza.	15,5	1,0	17,0	1,0
6. Szkło	12,9	0,9	17,2	1,0
7. Chemiczna	61,7	4,1	64,5	3,9
8. Drzewna	5,4	0,4	10,6	0,6
9. Skórzana	318,9	21,2	296,2	17,9
10. Różne	7,1	0,5	9,6	0,6
Razem	1.499,1	100,0	1.653,5	100,0

Rekordowe obroty wykazał P. D. T. w Łodzi — 113 mil. zł. Drugie miejsce zajął P. D. T. w Katowicach — 112 mil. zł obrotu.

W drugiej połowie lipca br. otwarto nowy Powszechny Dom Towarowy we Wrocławiu. Jest on największy z dotychczasowych a z kolei 73-ci (liczy 170 tys. m³). W okresie pierwszych 10 dni od chwili uruchomienia obsłużył on ponad 167 tys. klientów i sprzedał towarów na sumę 94 mil. zł.

Polskie Zakłady Zbożowe zakupiły i załadowały w lipcu 36.772 t zboża. Ponieważ w maju i czerwcu br. podane były ilości zakontraktowane, przeto dla orientacji podajemy obecnie w tabeli Nr 21 ilości zakupione i załadowane również w tych miesiącach.

Tabela 21

Załadunek zbóż przez Oddziały Polskich Zakładów Zbożowych

Oddziały	1 9 4 8 r.		
	maj	czerwiec	lipiec
1. Białostocki	113	458	498
2. Gdański	890	1.312	786
3. Kielecki	481	944	430
4. Krakowski	716	788	618
5. Lubelski	1.152	1.750	3.760
6. Łódzki	2.801	3.112	2.737
7. Olsztyński	112	734	1.080
8. Pomorski	3.257	8.041	2.636
9. Poznański	5.908	19.111	12.561
10. Rzeszowski	1.133	1.004	896
11. Śląsko-Dąbrowski . .	1.910	3.088	1.898
12. Szczeciński	1.029	3.366	2.553
13. Warszawski	805	2.035	1.297
14. Wrocławski	2.276	5.640	5.022
Razem	21.583	51.383	36.772

Załadunki czerwcowe w porównaniu do maja br. wzrosły więcej niż dwukrotnie, co należy przypisać dynamice rozwoju P. Z. Z. Natomiast spadek załadunków lipcowych był przewidziany i usprawiedliwiony tym, iż zbiory w poszczególnych częściach Polski przebiegały nie w tym samym czasie. Rozbieżność ta wpłynęła na zmniejszenie zakupów zbożowych.

b) **Handel Spółdzielczy.** Z dniem 1 lipca br. spółdzielczość polska rozpoczęła działać w ramach nowej struktury pod jednolitym, naczelnym przedstawicielstwem, wyposażonym w uprawnienia instytucji publicznej. Dotychczas działały, jako oddzielne instytucje, dwa główne ośrodki dyspozycyjne: Związek Rewizyjny R. P. jako organ rewizyjno-instrukcyjny oraz Związek Gospodarczy „Społem” — jako centrala gospodarcza. Poza tym działały jeszcze inne centrale gospodarcze, podległe w zakresie kontroli Związkowi Rewizyjnemu, ale samodzielne gospodarczo.

Ustawa z dnia 21 maja 1948 r. stworzyła nowe podstawy prawne dla dalszego rozwoju ruchu spółdzielczego. Na mocy tej ustawy powołany został do życia Centralny Związek Spółdzielczy (C. Z. S.) jako instytucja prawa publicznego. Do zakresu działania C. Z. S. należy reprezentowanie ruchu spółdzielczego w kraju i zagranicą, wykonywanie funkcji przewidzianych dla naczelnich organów spółdzielczości itp. Nadrzędnymi władzami C. Z. S. są Krajowy Kongres Spółdzielczy, Naczelna Rada Spółdzielcza i Zarząd Centralnego Związku Spółdzielczego.

C. Z. S. zrzesza wszystkie spółdzielnie w poszczególnych centralach, które z kolei jednoczą w sobie działalność gospodarczą i rewizyjną, reprezentują branżowość. Dzięki zespoleniu tych trzech elementów Centrale Spółdzielcze będą miały możliwość rozwinięcia fachowej działalności takiej, która pozwoli sektorowi spółdzielczemu spełnić zadania, wytyczone mu w ramach gospodarki planowej. Istnieje obecnie dziewięć central spółdzielczych.

1. Centrala Rolnicza Spółdzielni „Samopomoc Chłopska” skupia całą zespoloną spółdzielczość wiejską. Gminne Spółdzielnie Samopomocy Chłopskiej prowadzą działalność rolniczo-handlową, zagospodarowują resztówki powstałe z parcelacji, utrzymują 1.620 zakładów przemysłu rolnego i pomocniczego, zaopatrują wieś w artykuły przemysłowe i spełniają szereg funkcji usługowych.
2. Centrala Spółdzielni Spożywców „Społem” zrzesza ogółem 1.600 spółdzielni; są to miej-

skie powszechne spółdzielnie spożywców, poza tym spółdzielnie zamknięte, działające przy fabrykach i warsztatach pracy oraz 200 spółdzielni wojskowych. Wszystkie te spółdzielnie liczą około 1,4 mil. członków i prowadzą około 7.200 sklepów i 1.000 zakładów wytwórczych, jak masarnie, piekarnie itp. Dla usprawnienia obrotu towarowego istnieją oddziały rejonowe, obejmujące po kilka powiatów.

3. Centrala Spółdzielni Mleczarsko-Jajczarskich zrzesza około 750 spółdzielni mleczarskich, spółdzielnie te dysponują 662 zakładami przetwórczymi. Ponadto w terenie pracuje 1.873 zakładów pomocniczych w postaci zbiornic mleka i śmietanczarni.
4. Centrala Spółdzielni Ogrodniczych zrzesza 70 spółdzielni rejonowych z zasięgiem działalności każda na 3 powiaty, 200 spółdzielni ogrodniczo-warzywniczych i 16 zakładów wytwórczych. Ogółem spółdzielczość ogrodniczo-warzywnicza liczy 61.244 członków.
5. Centrala Spółdzielni Pracy. Spółdzielnie pracy i wytwórcze zrzeszają drobnych rzemieślników i drobny przemysł.
6. Centrala Spółdzielni Wydawniczych i Księgarskich zrzesza ponad 50 spółdzielni wydawniczych i ponad 260 spółdzielni księgarsko-papierniczych. Nakładem lub przy użyciu technicznego aparatu spółdzielni wydawniczych ukazuje się ponad 100 dzienników i czasopism, czyli prawie 90% ogólnej liczby dzienników w Polsce. Największymi wydawcami prasy i czasopism są spółdzielnie: „Czytelnik”, „Prasa” i „Wiedza”.
7. Centrala Spółdzielni Mieszkaniowych zrzesza 3 kategorie spółdzielni:
 - a) spółdzielnie mieszkaniowe, które budują własne domy, przy czym członkami są lokatorzy tych domów i mają udział w zarządzie spółdzielni. Spółdzielni takich jest 73, posiadają 26.857 izb.
 - b) spółdzielnie administracyjno-mieszkaniowe dostarczają swoim członkom mieszkania w domach, których administrację obejmują od państwa, samorządu albo od osób prywatnych; 107 spółdzielni tego typu administruje 10.419 izbami.
 - c) spółdzielnie mieszkaniowo-budowlane budują mieszkania dla członków, którzy stają się właścicielami tych mieszkań po spłacie kosztów budowy w ramach komornego.

176 spółdzielni mieszkaniowo-budowlanych wybudowało 26.055 izb.

8. Bank Gospodarstwa Spółdzielczego (B. G. S.) jest centralą finansową spółdzielczości. Zgodnie z zasadami nowej struktury Bank Gospodarstwa Spółdzielczego prowadzi czynności rewizyjno-lustracyjne w stosunku do wszystkich spółdzielni oszczędnościowo-pożyczkowych.

9. Centrala Spółdzielni Pracy „Solidarność” zrzesza przeszło 200 spółdzielni żydowskich, zatrudniających około 6.000 ludzi. Są to w 93% spółdzielnie pracy i wytwórcze a w 7% usługowe. „Solidarność” posiada 24 sklepy.

Centralny Związek Spółdzielczy jest związany ściśle w sprawach polityki gospodarczej z Ministerstwem Przemysłu i Handlu. Na jego wniosek powołało Ministerstwo Spółdzielczo-Państwowe Centrale: Mięsną, Rybną i Rzemieślniczych Spółdzielni Cechowych oraz przedsiębiorstwa Państwowo-Spółdzielcze: Polskie Zakłady Zbożowe, Włóknienicze, Handlu Zagranicznego i Spedycyjno-Przewozowe.

c) **Handel zagraniczny.** Handel zagraniczny Polski przybiera coraz szersze rozmiary. Przeciętne obroty miesięczne przekroczyły już poziom przedwojenny. Duży wkład do stałego rozwoju wymiany towarowej z zagranicą przynoszą zawierane umowy handlowe. W dniu 2 lipca br. ukończono rozmowy w sprawie dostaw węgla do Holandii. Dostawy węgla przeznaczone na pokrycie płatności przypadających z tytułu dokonanych przez Polskę w Holandii zamówień urządzeń portoworzecznych oraz dodatkowych zakupów surowców. W dniu 8 lipca br. podpisano protokół Polsko-Czechosłowackiej Komisji Obrotu Towarowego, ustalający zakres wymiany towarowej między obu krajami w okresie od 1. VII. 1948 r. do 30. VI. 1949 r. zgodnie z umową handlową z lipca 1947 r. Ustalono kontyngenty towarowe na okres 1. VIII. 1948 r. — 30. VI. 1949 r. stanowią wartość ca. 100 mil. obustronnie, co ozn. zna znaczny wzrost obrotów w stosunku do pierwszego, poprzedniego roku umownego. Planowany obrót przewiduje eksport z Polski do Czechosłowacji między innymi węgla, cynku, dolomitu, artykułów chemicznych oraz żywnościowych w zamian za import obuwia, wyrobów przemysłu metalowego i chemicznego itp.

Protokołem objęty jest również uzupełniający wzajemne potrzeby obrót rolniczy w zakresie inwentarza hodowlanego i nasion siewnych.

20. **Sprawy morskie.** Przeładunek portów w miesiącu sprawozdawczym wzrósł o dalsze ca 4% dla zespołu portowego Gdańsk-Gdynia, osiągając 1.130 tys. t oraz o ca 15% dla portów Pomorza Zachodniego (Szczecin, Ustka, Darłowo, Kołobrzeg). Główny udział w przeładunkach Pomorza Zachodniego zajmuje Szczecin — 327 tys. t, z czego eksport wynosi około 250 tys. t, import 77 tys. t. Udział tranzytu czeskiego przez Szczecin wyniósł 35 tys. t.

W działalności zespołu Gdańsk-Gdynia daje się zauważyć coraz wyraźniejsza specjalizacja portów — ca 71% obrotu drobnicowego przypada na Gdynię, a obroty towarami masowymi stają się typowe dla Gdańska.

Przewóz morski towarów dokonywany był statkami szwedzkimi, duńskimi, norweskimi, fińskimi, holenderskimi, angielskimi i polskimi.

Przewożone towary w ruchu kabotażowym na trasie Szczecin-Gdynia stanowiły 4.186 t — głównym artykułem był olej gazowy dla rolnictwa.

Odbudowa portów obejmowała przebudowę nadbrzeży, budowę burzowca w Gdańsku, wiaduktu na trasie Gdynia-Oksywie oraz remonty i montowanie dźwigów, których jest już ponad 119, z czego na Gdańsk przypada 34, Gdynię — 43, Szczecin — 42.

21. **Komunikacja.** Komunikacja kolejowa w lipcu wykazała dalszy wzrost wszystkich pozycji ruchu kolejowego z wyjątkiem ilości wagonów czynnych, co obrazuje tabela Nr 22.

Tabela 22 Ruch kolejowy towarowy i pasażerski

Wyszczególnienie	Czerwiec	Lipiec
	1 9 4 8 r.	
A. Ruch towarowy:		
Ilość wagonów czynnych	110.004	108.581
Załadowano wagonów. .	462.634	552.681
Tono-km. brutto w tys. .	5.031.068	5.135.555
Wpływ z przewozu towarów w mil. zł	3.214	3.749
B. Ruch pasażerski:		
Ilość przew. pasaż. w tys.	31.600	31.630
Wpływ z biletów i bagażu w mil. zł	2.242	2.645

Wzrost ruchu kolejowego w miesiącu sprawozdawczym należy przypisać okresowi urlopowemu, w którym młodzież ucząca się i ludzie pracy wyjeżdżali na wczasy wypoczynkowe.

Państwowa Komunikacja Samochodowa wykazała na ogół ruch wzmożony; zanotowano tylko mniejszą ilość wozów na skutek wycofania części do remontu.

Należy wspomnieć o usprawnieniu komunikacji na Śląsku przez połączenie Śląskich Linii Autobu-

sowych i Śląskich Kolejek Elektrycznych w jedno przedsiębiorstwo pod nazwą „Śląsko-Dąbrowskie Linie Komunikacyjne”. Planuje się zatrudnienie w nich ponad 4.000 pracowników i przeciętny przewóz miesięczny 12 mil. pasażerów.

Tabela 23

Państwowa Komunikacja Samochodowa (P. K. S.)

Wyszczególnienie	Czerwiec	Lipiec
	1 9 4 8	r.
Ilość linii	365	382
Długość linii (km)	24.927	26.797
Ilość samochodów	1.997	1.892
Przewieziono pasażerów (tys.)	2.183	2.416
Pasażero-kilometry (tys.)	61.735	68.630
Tono-kilometry (tys.)	313	.
Wpływ z przewozu osób (tys. zł)	240.338	274.664
Wpływ z przewozu towar. (tys. zł)	8.901	12.482

Polskie Linie Lotnicze „Lot” wykazały w miesiącu sprawozdawczym, podobnie jak komunikacja kolejowa i samochodowa, poważny wzrost w poszczególnych pozycjach, szczególnie w odniesieniu do przewozu pasażerów, towarów i bagażu.

Tabela 24

Polskie Linie Lotnicze »Lot«

Wyszczególnienie	Czerwiec	Lipiec
	1 9 4 8	r.
Długość linii (km)	7.690	7.690
Ilość lotów	732	798
Przebyta droga (km)	226.528	237.388
Przewieziono pasażerów	7.913	10.182
„ towarów (kg)	32.131	39.457
„ poczty (kg)	7.835	8.209
„ bagażu (kg)	39.618	62.153

22. Praca, płace i ceny. W miesiącu sprawozdawczym zaobserwowano spadek cen wolnorynkowych zarówno artykułów żywnościowych jak i przemysłowych. Ogólny wskaźnik cen, obliczony przez Instytut Gospodarstwa Narodowego, spadł z 149,3 w miesiącu czerwcu na 146,4 w lipcu. Wskaźnik cen artykułów żywnościowych wykazał spadek o 2,3 punkty do 109,7, natomiast wskaźnik artykułów przemysłowych spadł z 186,4 na 182,8. Z artykułów żywnościowych największą zniżkę notujemy w odniesieniu do ziemiopłodów i przetworów zbożowych. Ceny mięsa, tłuszczów i cukru nie wykazały w omawianym okresie żadnych zmian. Spadek cen przetworów zbożowych i ziemiopłodów nastąpił m. i. wskutek rzucenia przez rolników zmagazynowanych nadwyżek zbóż w przewidywaniu dobrych zbiorów żniwnych.

Ministerstwo Przemysłu i Handlu w porozumieniu z Ministerstwem Rolnictwa i R. R. zatwierdziło cennik zbóż z nowych zbiorów. Cennik ten bierze

wyrażnie w opiekę producentów zboża. Ogłoszone w nim ceny utrzymane są w porównaniu do okresu przed zbiorami na prawie niezmiennym poziomie. Mimo dobrych zbiorów w tym roku Ministerstwo Przemysłu i Handlu przy ustalaniu cen skupu zboża z nowych zbiorów nie kierowało się normalnie obserwowaną dużą zniżką cen w okresie późniejszym, lecz przeciwnie ustaliło ceny z uwzględnieniem opłacalności produkcji zbóż. Ma to stworzyć dodatkowy bodziec dla rozwoju produkcji rolnej, a przede wszystkim przynieść pomoc gospodarstwu małym i średniorolnym. Ustalono ceny obowiązujące Polskie Zakłady Zbożowe przy zakupie zbóż od producenta z dniem 1 sierpnia br. Wynoszą one dla żyta 2000.—2.100 zł za 100 kg, w zależności od województw, dla pszenicy 3.200—3.300 zł za 100 kg, dla jęczmienia 1.900—2.000 zł i dla owsa 1.900 zł.

Rynek nabiałowy wykazał w miesiącu sprawozdawczym spadek podaży i co za tym idzie wzrost cen. Powyższe odnosi się głównie do masła, jakkolwiek i ceny jaj wykazały w omawianym okresie tendencję wzrostu. Podwyżka cen masła nastąpiła ze względu na wzrost kosztów transportu, albowiem podczas prac żniwnych rolnicy nie mieli czasu na dostawy produktów rolnych i odbiorcy hurtownicy i detaliści musieli sami sprowadzać towary ze wsi. Tendencje zwykłe cen w odniesieniu do jaj, nastąpiły na skutek podobnych przyczyn, co podniesienie cen masła.

Poziom cen artykułów przemysłowych wykazał w miesiącu sprawozdawczym spadek o przeszło 3 punkty wskaźnikowe. Pomyślny ten stan jest bezpośrednio wynikiem systematycznego wzrostu produkcji pod względem ilościowym przy równoczesnej obniżce kosztów własnych, będącej w dużej mierze wynikiem wzrostu wydajności pracy. Drugim elementem, hamującym wzrost cen, a tym samym przyczyniającym się do stabilizacji warunków gospodarczych w kraju było uporządkowanie rynku na odcinku organizacji dystrybucji. Dla lepszego zobrazowania cen w omawianym okresie może służyć tabela Nr 25.

Rozpiętość cen w poszczególnych okręgach kraju uległa w miesiącu sprawozdawczym dalszemu zmniejszeniu.

Sytuacja na rynku pracy kształtowała się w miesiącu sprawozdawczym podobnie jak w miesiącu ub. W związku z sezonem budowlanym i pracami rolnymi w polu (żniwa) obserwowano dalsze znaczne zapotrzebowanie na robotników budowlanych i rolnych. Również rozbudowujący się przemysł państwowy w znacznej mierze przy-

Tabela 25 Ceny artykułów żywnościowych w niektórych większych miastach (w złotych)

Miejscowość	Czas- okres	Chleb	Mąka	Groch	Ziem-	Masło	Woło-	Wieprzo-	Słonina	Kieł-	Jaja	Mleko	Cukier
		żytni	pszenna		niaki		wina	wina		basa			
		1 kg	1 kg	1 kg	1 kg	1 kg	1 kg	1 kg	1 kg	1 kg	1 szt.	1 litr	1 kg
Warszawa .	VI. 48	39	72	78	11,3	422	207	259	320	305	12	43	180
	VII. 48	40	73	89	16,7	442	205	250	320	301	12	41	180
Łódź . . .	VI. 48	37	68	91	11,1	440	200	255	320	310	13	40	178
	VII. 48	37	68	88	17,6	509	200	230	320	310	13	40	178
Lublin. . .	VI. 48	40	80	100	10	435	220	245	300	300	11	30	180
	VII. 48	40	75	95	10	450	220	240	300	320	12	30	180
Poznań . .	VI. 48	35	67	.	10	393	210	270	340	350	12	34	178
	VII. 48	35	67	70	17,5	400	200	270	340	350	13	34	178
Katowice .	VI. 48	37	69	81	10	390	210	280	340	300	12	39	178
	VII. 48	37	68	—	28,0	—	210	280	340	300	14	38	178
Kraków . .	VI. 48	37	96	88	15,3	443	215	260	325	323	12	33	178
	VII. 48	32	106	95	32,5	425	215	260	325	325	13	28	178

czynia się do rozładowania istniejącej nadwyżki poszukujących pracy. Ten sam cel ma polityka planowego zatrudniania, realizowana konsekwentnie przez Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej.

W dalszym ciągu obserwujemy postępujący na-przód proces zanikania płynności elementu pracowniczego, co jest wyrazem stabilizacji ogólnych warunków gospodarczych w kraju.

Tabela 26 Stan rynku pracy według danych Urzędów Zatrudnienia za m-c lipiec 1948 r.

L. p.	URZĘDY	Zarejestrowani		Zgłoszono wolnych miejsc		Zapośredniczeni		Pozostało wolnych miejsc	
		mężczyzn	kobiet	mężczyzn	kobiet	mężczyzn	kobiet	mężczyzn	kobiet
1	Białystok	866	681	952	255	729	359	2470	173
2	Bydgoszcz	3286	2023	3773	1976	3313	1644	936	516
3	Gdańsk	6721	3063	8239	2989	5775	2218	3672	1104
4	Katowice	28840	11385	26611	9803	22119	8930	13830	1857
5	Kraków	6193	2369	5339	1375	4945	1275	2787	450
6	Lublin.	815	733	1176	222	401	176	221	51
7	Łódź	5887	4880	7148	4294	5359	3824	3660	1269
8	Olsztyn	1444	484	1993	808	1386	589	1241	252
9	Poznań	5961	3238	6615	2835	5110	2691	2632	762
10	Radom	4148	1358	3651	697	3331	681	356	53
11	Rzeszów	1155	404	1169	245	1182	251	636	41
12	Szczecin	5211	2322	5880	2393	5133	1972	3379	742
13	Warszawa	5375	3156	8477	1042	2283	643	655	207
14	Wrocław	12000	6131	12190	5716	10716	5225	4919	1420
	Razem	87902	52227	93213	34650	71782	30476	41394	8697

Tabela Nr 26 przedstawia działalność Urzędu Zatrudnienia ich oddziałów i instytucji zastępczych w poszczególnych obwodach na dzień 31 lipca 1948 r.

Przy analizie cyfr, zawartych w tabeli Nr 26, notujemy dalszy wzrost popytu na element pracowniczy. Stan zgłoszonych wolnych miejsc wyniósł na ultimo omawianego okresu ogółem 127.863 (w tym 34.650 dla kobiet) wobec 123.019 (w tym 33.334 dla kobiet) w miesiącu ub. Liczba wolnych miejsc na ultimo miesiąca sprawozdawczego kształtowała się na poziomie 50.091 (w tym 8.697 dla kobiet) wobec 49.646 (w tym 10.197 dla kobiet) w miesiącu ub.

W głównych gałęziach przemysłu zatrudnionych jest w Polsce około półtora miliona pracowników. Przy robotach sezonowych pracuje ponad 200.000 osób. Główną troską w obecnej chwili jest zapewnienie wystarczającego dopływu sił roboczych dla przemysłu, oraz przygotowania nowych fachowych kadr. Coraz bardziej rozszerza się akcję szkoleniową. Przy warsztatach pracy obok szkół o kilkuletnim programie nauczania, powstają masowo kursy krótko- i średnioterminowe.

23. Rynek Pieniężny. a) Dynamika środków pieniężnych.

W miesiącu sprawozdawczym wszystkie elementy obiegu pieniężnego, a więc zarówno środki pie-

niężne gotówkowe, jak i bezgotówkowe uległy dość równomiernej dynamice. Zamieszczona poniżej tabela ilustruje stan i dynamikę środków pie-

dzo szybko powraca, częściowo poprzez sektor spółdzielczy, co uwidoczni się w analizie dalszej, a częściowo poprzez sektor prywatny. W ostatnim

Tabela 27

Dynamika środków pieniężnych

(w mil. zł.)

Stan na ultimo m-ca 1948 r.	Bilety banko- we w obiegu	Wskaźnik stanu ult. 1947 r. = 100	Pieniądz żyrowy	Wskaźnik stanu ult. 1947 r. = 100	Pieniądz bankowy	Wskaźnik stanu ult. 1947 r. = 100
1	2	3	4	5	6	7
Kwiecień . . .	97.303	106	39.301	109	68.189	111
Maj	102.668	112	38.811	108	66.203	107
Czerwiec . . .	110.737	121	42.310	118	69.379	112

niężnych, objętych bilansem NBP oraz stan i dynamikę pieniądza bankowego.

Obieg biletów bankowych wzrósł w miesiącu sprawozdawczym o 8.069 mil. do kwoty 110.737 mil. W stosunku procentowym, przy podstawie porównawczej z ultimo 1947 r., obieg banknotów powiększył się o 9%. Wzrost ten, relatywnie do poprzednich miesięcy jest wysoki i ma następujące uzasadnienie.

Przede wszystkim, przed omówieniem przyczyn o charakterze ekonomicznym, jakie działają na stałą, gospodarczo - uzasadnioną dynamikę, musimy wyjaśnić dodatkowo, że na ultimo lipca wzrost obiegu banknotów został spowodowany m. in. przyczynami o charakterze technicznym. Wpłaty z funduszu płac z uwagi na święto 1 sierpnia (niedziela) zostały dokonane niemal całkowicie 31 lipca. W pierwszych dniach następnego miesiąca nie stwierdziliśmy już istniejącej normalnie dynamiki obiegu, powodowanej wypłatami z funduszu płac. Niewątpliwie fakt ten odzwierciedlił się przy analizie obiegu za miesiąc sierpień, w którym powinniśmy stwierdzić odpowiednie złagodzenie tempa dynamiki.

Jeśli chodzi o przyczyny o charakterze ekonomicznym, to dla lepszego naświetlenia ich podamy zasadnicze kanały, jakimi pieniądz płynął na rynek, a następnie drogi powrotu pieniądza do kas NBP.

W grupie przedsiębiorstw państwowych stwierdzamy w lipcu w obrocie gotówkowym saldo ujemne w wysokości 3.884 mil. Zjawisko to jest zupełnie uzasadnione. Przychody przedsiębiorstw państwowych są w głównej mierze bezgotówkowe. Tylko te przedsiębiorstwa posiadają duże wpływy gotówkowe które są w bezpośrednim kontakcie z konsumentem. Natomiast w wydatkach przedsiębiorstw zasadniczą pozycję stanowią płace, które są realizowane gotówką. Różnica obrotów gotówkowych przedsiębiorstw państwowych musi zatem wykazywać saldo ujemne. Pieniądz ten jednak bar-

wypadku jednak szybki powrót jego jest zależny w dużym stopniu od marży zysku sektora prywatnego.

Fundusz płac z przyczyn omawianych już w poprzednich sprawozdaniach posiada stałą tendencję wzrostu. Stwierdziliśmy obecnie, że powrót tego pieniądza jest zasadniczo szybki, nie powinien więc obieg gotówkowy, z racji dynamiki funduszu płac, narastać. Pamiętać jednak należy, że pieniądz ten powraca również i drogami bardzo powolnymi, a mianowicie poprzez sektor wiejski. Rolnik z reguły większe zakupy robi dwa razy do roku, tj. w tym czasie, kiedy potrzebne mu są różne artykuły techniczne i jednocześnie posiada więcej wolnego czasu.

Odnosnie funduszu płac należy również pamiętać, że, czy to z uwagi na wzrost ilości zatrudnionych, czy też z uwagi na wzrost realnej płacy, zwiększa się przeciętne i globalne pogotowie kaso-we społeczeństwa.

Przejdziemy obecnie do drugiej grupy, a mianowicie instytucji państwowych i samorządowych. W grupie tej stwierdzamy saldo ujemne obrotu gotówkowego w kwocie 5.413 mil. W grupie tej najpoważniejszą pozycję posiadają urzędy skarbowe, a ujemne saldo ich obrotu gotówkowego tłumaczy się intensyfikacją obrotów bezgotówkowych. Gros wpływów z tytułu podatków i świadczeń jest realizowana przelewami, podczas gdy wypłaty z funduszu płac są dokonywane gotówką.

W trzeciej grupie, tj. grupie banków, stwierdzamy już dodatnie saldo obrotu gotówkowego w kwocie 2.012 mil., przy czym tylko trzy banki drenażują rynek z banknotów, a mianowicie: Bank Gospodarstwa Spółdzielczego (6.391 mil.), Bank Handlowy w Warszawie (96 mil.) i Bank Związku Spółek Zarobkowych (24 mil.). Poza powyższymi bankami, dodatnie saldo obrotu gotówkowego posiadają kasy oszczędnościowo-pożyczkowe (60 mil.).

Zjawisko powyższe jest zupełnie zrozumiałe w świetle przeprowadzonej już poprzednio analizy. Banki te obsługują placówki gospodarcze, które bezpośrednio kontaktują się z konsumentami. Pieniądz gotówkowy, jaki wypłynął w pierwszej i drugiej grupie w postaci robocizny i płac, powraca częściowo wymieniony za towary i usługi.

Wszystkie pozostałe instytucje kredytowe posiadają ujemne saldo obrotów gotówkowych. Bank Gospodarstwa Krajowego finansuje inwestycje, a częściowo wymianę i produkcję bieżącą, dokonuje wypłat gotówkowych na listy płac. To samo czynią banki komunalne, a Państwowy Bank Rolny ponadto, finansując rolnictwo z natury rzeczy dokonuje większych wypłat gotówkowych.

Pozostałe saldo ujemne obrotu gotówkowego w miesiącu lipcu w kwocie ca 800 mil. powstało na różnych rachunkach, a mianowicie na rachunkach żyrowych specjalnych oraz na rachunkach osób i firm prywatnych.

Na zakończenie analizy dynamiki gotówkowych środków pieniężnych, należy stwierdzić, że nie tylko pogotowie kasowe społeczeństwa powiększyło się z uwagi na wzrost ilości zatrudnionych i wzrost realnej płacy (awanse, premie), ale również globalne pogotowie kasowe jednostek gospodarczych na skutek rozwoju produkcji i wymiany oraz na sku-

mil. do 69.379 mil., a w stosunku procentowym przy podstawie z ultimo 1947 r. o 5%.

Pieniądz bankowy kreowany wzrósł prawie w tym samym stopniu co pieniądz bankowy, stan jego powiększył się o 3.113 mil. do kwoty 59.784 mil. Świadczy to o mniej więcej proporcjonalnym kształtowaniu się pogotowia kasowego banków w stosunku do pieniądza bankowego.

b) **Operacje kredytowe.** Stan i dynamikę kredytów udzielonych przez banki operacyjne KKO oraz NBP (kredyty bezpośrednie) w miesiącach: maju, czerwcu i lipcu br. przedstawia tabela Nr 28.

Ogólny wzrost akcji kredytowej w okresie sprawozdawczym wyniósł 21.688 mil., z czego na kredyty obrotowe przypada 11.161 mil., a na inwestycyjne 10.527 mil.

Dalszy rozwój akcji kredytowej krótkoterminowej w miesiącu sprawozdawczym spowodowany został przede wszystkim intensywnym wykorzystaniem kredytów przez przemysł, handel i rolnictwo.

Kredyty udzielone przemysłowi wykazały silny wzrost. (+ 6.631 mil.). Ten stan rzeczy spowodowany jest stałym rozwojem produkcji we wszystkich prawie gałęziach przemysłu. Ponadto na dynamikę kredytów dla przemysłu wpłynęły w pewnej mierze przedłużające się procesy inkasowe,

Tabela 28

Ogólny stan kredytów udzielonych na finansowanie życia gospodarczego
(w mil. zł)

Stan na ult. m-ca 1948 r.	Kredyty obrotowe	Wskaźnik stanu ult. 1947 = 100	Kredyty inwestycyjne	Wskaźnik stanu ult. 1947 = 100	Razem	Wskaźnik stanu ult. 1947 = 100
1	2	3	4	5	6	7
Maj	186.257	132	132.513	153	318.770	140
Czerwiec. . .	196.141	139	142.103	164	338.244	149
Lipiec	207.301	147	152.631	177	359.932	158

tek wzrostu ilościowego jednostek gospodarczych.

Stan pieniądza żyrowego powiększył się w miesiącu sprawozdawczym o 3.499 mil. tj. o 10% (przy podstawie z ult. 1947 r.) do kwoty 42.310 mil. ,

Wzrost ten tłumaczy przejście z BGK rachunków przemysłu mineralnego i elektrotechnicznego w związku z przejściem tych przemysłów przez NBP do bezpośredniego kredytowania. Ponadto wzrosła pozycja „przekazy w drodze“, pozycji tej jednak nie można zanalizować.

Pieniądz bankowy wykazał wzrost stosunkowo mniejszy niż wyżej omówione elementy obiegu pieniężnego. Bowiem środki płatnicze powstałe w bankach operacyjnych powiększyły się o 3.176

zwłaszcza w przemysłach wytwarzających dobra inwestycyjne.

Stały wzrost obrotów we wszystkich przedsiębiorstwach handlu detalicznego i hurtowego w sektorze państwowym i spółdzielczym oraz wzrost obrotów z zagranicą wpłynął wydatnie na rozszerzenie akcji finansowania grupy gospodarczej handlu. Kredyty na ten cel wzrosły o 2.229 mil. Trzeba nadmienić ponadto, że zakres działalności handlu państwowego i spółdzielczego stale rozszerza się.

Miesiąc sprawozdawczy był okresem żniw. W związku z tym rolnicy wykazali wzrost zapotrzebowania na kredyty, które wzrosły w tej grupie gospodarczej w lipcu br. o 1.702 mil. Większe sumy zużyto na remont maszyn rolniczych, potrzeb-

nych do prac żniwnych oraz na zakup żywego inwentarza.

Wzrost stanu wykorzystanych kredytów inwestycyjnych pozostaje bez wątpienia w ścisłym związku z pogłębiającym się sezonem budowlanym, na skutek czego przybrała na sile realizacja planów inwestycyjnych.

W ogólnym wzroście kredytów inwestycyjnych (+ 10.525 mil.) najsilniej partycypują przemysł

Lokaty celowe wykazały poważny wzrost o 7.831 mil. do kwoty 84.780 mil.

Fakt powiększenia się wkładów terminowych i lokat celowych musiał siłą rzeczy znaleźć swój wyraz w akcji refinansowej. Otóż, jak wynika z tabeli Nr 29 środki finansowe uzyskane z NBP w postaci kredytów spadły dość poważnie, bo aż o 5.803 mil., podkreślając wyraźnie korzystny stan operacji biernych.

Tabela 29

Kapitały obce banków operacyjnych i KKO

(w mil. zł)

Stan na ult- m-ca 1948 r.	K a p i t a ł y o b c e t y p u w k ł a d ó w						Lokaty celowe	Wskaźnik stanu ultimo 47 = 100	Środki uzyskane w N.B.P.	Wskaźnik stanu ultimo 47 = 100
	à vista	wskaźnik stanu ultimo 47 = 100	terminowe	wskaźnik stanu ultimo 47 = 100	Razem	wskaźnik stanu ultimo 47 = 100				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Maj . . .	64.378	124	14.332	227	78.710	135	76.814	208	97.819	114
Czerwiec.	61.612	118	16.984	269	78.596	135	84.780	229	101.597	119
Lipiec .	64.361	124	17.855	283	82.216	141	92.611	251	95.794	112

(+ 4.994 mil.), transport i komunikacja (+ 2.699 mil.) i rolnictwo (+ 1.376 mil.).

c) **Operacje bierne.** Zamieszczona tabela Nr 29 ilustruje stan kapitałów obcych typu wkładów, lokat celowych oraz środków uzyskanych z NBP w bankach operacyjnych i KKO oraz dynamikę tych pozycji, obliczoną przy podstawie ultimo 1947 r.

Analizując cyfry wskaźnikowe, charakteryzujące dynamikę rozwojową poszczególnych kapitałów typu wkładów, widzimy korzystnie kształtującą się tendencję przyrostu. Należy zwrócić uwagę na

d) **Działalność poszczególnych banków operacyjnych.**

Stan operacji czynnych i biernych, wysokość lokat celowych, wielkość środków pieniężnych uzyskanych z NBP oraz stopień refinansowania akcji kredytowej z rozbiorem na poszczególne banki operacyjne i KKO podaje tabela Nr 30.

Bank Gospodarstwa Krajowego (B. G. K.). Łączny stan bilansowy kredytów wzrósł w ciągu lipca o 587 mil. (wobec 7.521 mil. w czerwcu) do sumy 160.760 mil. Ten nieznaczny wzrost stanu bilansowego akcji kredytowej jest wynikiem — z jednej

Tabela 30

Operacje czynne i bierne banków operacyjnych i KKO

Stan na ultimo czerwca 1948 r. (w mil. zł.)

Nazwa instytucji kredytowej	Kredyty udzielone	Wskaźn. stanu ultimo 47=100	Kapitały o typie wkładów	Wskaźn. stanu ultimo 47=100	Lokaty celowe	Wskaźn. stanu ultimo 47=100	Środki uzyskane w N.B.P.	Wskaźn. stanu ultimo 47=100	Stopień refin. akcji w N.B.P.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. B. G. K.	160.760	156	32.817	152	73.883	264	53.187	98	33,1
2. P. B. R.	43.450	178	14.657	141	12.091	238	15.829	148	36,4
3. B. G. S.	38.617	133	11.988	129	4.800	192	22.179	117	57,4
4. B. H. w Warszawie . . .	6.719	299	3.398	223	101	202	3.273	752	48,7
5. B. Zw. Sp. Zarobkowych .	3.258	154	2.167	114	205	178	1.294	141	39,7
6. Polski Bank Komunalny .	3.076	170	2.556	118	1.528	115	—	—	—
7. Komunal. Bank Kredyt. .	755	165	1.045	114			31	4	4,1
8. K. K. O.	8.536	155	13.588	126	3	—	1	1	—
	265.171	157	82.216	141	92.611	251	95.794	259	36,1

to, że wkłady terminowe wzrosły silniej, aniżeli à vista. Jak widzimy udział wkładów terminowych w ogólnej sumie kapitałów obcych stale wzrasta, co uznać należy za zjawisko szczególnie korzystne.

strony — zmniejszenia się kredytów obrotowych o 7.783 mil., a z drugiej — powiększenia akcji finansowania inwestycji o 8.370 mil.

Silny spadek stanu kredytów obrotowych w BGK

powstał na skutek oddania Narodowemu Bankowi Polskiemu do bezpośredniego finansowania przedsiębiorstw przemysłowych i jednostek dystrybucji towarowej, podległych C. Z. P. Mineralnego i C. Z. P. Elektrotechnicznego.

Stan kredytów średnioterminowych wykazał, jak wspominaliśmy, stosunkowo silny wzrost (+ 8.370 mil.). Tempo wypłat kredytów inwestycyjnych, wybitnie wzmożło się w miesiącu sprawozdawczym. Dokonane wypłaty dotyczyły wyłącznie Państwowego Planu Inwestycyjnego na rok 1948, gdyż akcja finansowania Planu 1947 r. została zakończona 31. 5. 1948 r. W sumie wypłat w miesiącu sprawozdawczym uczestniczą następujące części Planu 1948 r.:

Min. Przemysłu i Handlu	4,7 mlrd.
„ Komunikacji. . . .	2,3 „
„ Odbudowy	1,1 „
„ Pocht i Telegramów	0,1 „
Pozostałe części Planu. .	0,1 „
	<u>8,3 mlrd.</u>

Podział środków przeznaczonych na pokrycie akcji kredytowej inwestycyjnej według ich pochodzenia przedstawia niżej umieszczone zestawienie (w nawiasach podane są dane z ub. miesiąca):

	lipiec br.	
Lokaty Skarbu Państwa .	28,2 ⁰ / ₀	(28,5 ⁰ / ₀)
Fundusze Amort i Inwest.	16,0 ⁰ / ₀	(15,4 ⁰ / ₀)
Środki własne przedsiębior.	1,7 ⁰ / ₀	(1,1 ⁰ / ₀)
Lokaty terminowe. . . .	15,0 ⁰ / ₀	(14,3 ⁰ / ₀)
S. F. O.	3,4 ⁰ / ₀	(2,4 ⁰ / ₀)
Środki N. B. P.	35,7 ⁰ / ₀	(38,3 ⁰ / ₀)
	<u>100,0⁰/₀</u>	<u>(100,0⁰/₀)</u>

Jako korzystne zjawisko uznać należy fakt dalszego wzrostu (w stosunku procentowym) lokat terminowych i Społecznego Funduszu Oszczędzania. Również ciągły spadek środków N. B. P. w ogólnej sumie pokrycia inwestycyjnego jest objawem korzystnym.

Kapitały obce typu wkładów wzrosły w miesiącu sprawozdawczym o 1.876 mil., kształtując się na ultimo lipca na wysokości 32.817 mil., przy czym wzrost zanotowano w odniesieniu do wkładów à vista i terminowych oraz do rachunków „Loro“. Spadły jedynie rachunki bieżące.

Jeśli chodzi o wkłady terminowe, to stan ich uległ w lipcu powiększeniu o 1.307 mil. do kwoty 15.763 mil. Wzrost ten spowodowany został złożeniem nowej lokaty przez Z. U. S. (600 mil.) oraz podwyższeniem lokaty P. Z. U. W. (700 mil.).

Obie te lokaty przeznaczone zostały na finansowanie Państwowego Planu Inwestycyjnego.

Z wymienionych lokat zaangażowano w akcji kredytowej inwestycyjnej 14.300 mil.

Wkłady oszczędnościowe pozostały w miesiącu sprawozdawczym bez zmian i wynosiły na ultimo lipca br. zł 25 mil. Wkłady te w 69% pochodzą od osób i firm prywatnych.

Największy przyrost wkładów w lipcu br. wykazuje grupa urzędy i instytucje państwowe. Grupa ta stanowi 55% ogółu wkładów. Przedsiębiorstwa państwowe zmniejszyły swój stan wkładów tak, że stanowiły one na ultimo okresu sprawozdawczego 33,6% ogólnej sumy wkładów. Firmy i osoby prywatne partycypują swoimi wkładami w 2,9% w ogólnej sumie.

Stan lokat celowych zwiększył się w czerwcu o 7.088 mil. do kwoty 73.883 mil.

Podobnie jak w miesiącu poprzednim stopień refinansowania akcji kredytowej BGK w NBP, pomimo jej dalszego wzrostu, obniżył się znacznie z 37,4% w czerwcu na 33,1 w lipcu.

Państwowy Bank Rolny (P. B. R.). Ogólna suma udzielonych przez P. B. R. kredytów wzrosła w miesiącu sprawozdawczym o 3.052 mil. do kwoty 43.450 mil. Dynamika wzrostu w porównaniu z ubiegłym miesiącem lekko wzrosła z 10% na 13% (przy podstawie z ultimo 1947 r.). Powiększyły się przede wszystkim kredyty krótkoterminowe o 1.614 mil. do kwoty 27.843 mil., a średnio-terminowe o 1.438 mil. do kwoty 15.607 mil.

W kredytach partycypowały:

	obrotowe	inwestycyjne
przemysł	30 ⁰ / ₀	12 ⁰ / ₀
handel	17 ⁰ / ₀	—
rolnictwo	47 ⁰ / ₀	57 ⁰ / ₀
leśnictwo	4 ⁰ / ₀	5 ⁰ / ₀
budownictwo	—	20 ⁰ / ₀
inne	2 ⁰ / ₀	6 ⁰ / ₀
	<u>100⁰/₀</u>	<u>100⁰/₀</u>

W porównaniu z ubiegłym miesiącem większych zmian nie zanotowano, z wyjątkiem zwiększenia się (o 3%) udziału rolnictwa w korzystaniu z kredytów obrotowych kosztem przemysłu.

Stan kapitałów obcych typu wkładów powiększył się o 19% (przy podstawie z ultimo 1947 r.) tj. o sumę 1.973 mil., stan lokat celowych powiększył się nieznacznie o 4% tj. o 258 mil.

W związku z wzmoczeniem się akcji kredytowej, — mimo pewnego wzrostu środków własnych

Banku — powiększył się stan środków uzyskanych z N. B. P. o 823 mil. do kwoty 15.829 mil. Należy nadmienić jednak, że stopień refinansowania obniżył się o 0,7% do 36,4%.

Bank Gospodarstwa Spółdzielczego (B. G. S.). Stan bilansowy kredytów udzielonych przez BGS poszczególnym grupom gospodarczym wzrósł w miesiącu sprawozdawczym o 1.635 mil. (wobec 995 mil. w miesiącu ub.) do kwoty 38.617 mil. Wzrosły zarówno kredyty krótkoterminowe (+ 1.043 mil.) jak i średnioterminowe (+ 592 mil.).

Omawiając łączną działalność kredytową, zanalizujemy na podstawie niżej umieszczonego zestawienia zmiany w strukturze stanu bilansowego kredytów krótko- i średnioterminowych, udzielonych przez BGS poszczególnym grupom gospodarczym (w nawiasach podane są cyfry z ub. miesiąca).

Przemysł	6'8%	(6,1%)
Transport i komunikacja	0,3%	(0,3%)
Handel	73,6%	(73,4%)
Rolnictwo	12,7%	(11,4%)
Budownictwo	4,2%	(6,4%)
Rzemiosło	0,5%	(0,4%)
Inne	1,9%	(2,0%)
	<u>100,0%</u>	<u>(100,0%)</u>

Jak widzimy „handel“ nadal utrzymuje się na pierwszym miejscu w wykorzystaniu kredytów. „Rolnictwo“ zwiększyło w miesiącu sprawozdawczym swój procentowy udział w wykorzystaniu kredytów. Również „przemysł“ zwiększył nieznacznie popyt na kredyty. Procentowy udział pozostałych grup gospodarczych w ogólnej sumie kredytów jest nieznaczny.

Znaczny wzrost akcji kredytowej krótkoterminowej (+ 1.043 mil.) spowodowany został między innymi również reorganizacją spółdzielczości na wsi. Obecnie istnieją na wsi wyłącznie gminne Spółdzielnie Samopomocy Chłopskiej, które odczuwają bardzo silny brak gotówki do obrotu handlowego. Gminne Spółdzielnie Samopomocy Chłopskiej zorganizowane są w Powiatowe Związki Spółdzielni Samopomocy Chłopskiej (hurtownie powiatowe). Związki te również wymagają całkowitego wyposażenia w środki obrotowe. Równocześnie wszystkie prawie spółdzielnie zdradzają stałą tendencję rozwojową — stały wzrost obrotów. Kredyty obrotowe, udzielone grupie gospodarczej „handel“ wzrosły w lipcu br. o 529 mil. (głównie na finansowanie spółdzielni detalicznych), co wobec ogólnego wzrostu kredytów obrotowych o 1.043 mil. podkreśla w sposób bardzo wyraźny

wpływ reorganizacji spółdzielczości handlowej i związanym z tym wzrostem zapotrzebowania na kredyty, na dynamikę kredytów krótkoterminowych.

Wzrost kredytów obrotowych, udzielonych przez BGS przemysłowi tłumaczy wyjątkowe natężenie tempa wykorzystywania kredytów przez przemysł metalowy, chemiczny i włókienniczy.

Dynamika akcji kredytowej średnioterminowej kształtowała się w obrębie poszczególnych grup gospodarczych niejednolicie. Obok dość poważnego rozszerzenia akcji finansowania grup gospodarczych „handel“ i „rolnictwo“, notujemy równoczesny spadek w grupie „budownictwo“ i „inne“. Również nie zanotowano w miesiącu sprawozdawczym żadnych znaczniejszych zmian w odniesieniu do poszczególnych grup odbiorców. Centrale gospodarcze, spółdzielnie handlowe i rolnicze stanowią nadal najpoważniejszych konsumentów kredytów.

Stan kapitałów obcych typu wkładów wzrósł w miesiącu sprawozdawczym o 432 mil. do kwoty 11.988 mil. Najsilniej wzrosły rachunki bieżące, natomiast minimalnie zwiększyły się wkłady terminowe i oszczędnościowe. Pozycja Banki „Loro“ wykazała w miesiącu sprawozdawczym spadek.

Jeśli chodzi o samych wkladców, to największymi są: Zw. Zaw., partie polityczne i instytucje społeczne (29,6% ogólnej sumy wkładów), centrale gospodarcze (26,6%) i przedsiębiorstwa państwowe i pod zarządem państwowym (4,7%).

Stan lokat celowych powiększył się o 700 mil. do kwoty 4.800 mil.

Jako rzecz godną podkreślenia uznać musimy fakt spadku sumy środków uzyskanych w NBP, których stan bilansowy wyniósł w lipcu 22.179 mil. wobec 22.442 mil. w czerwcu, co niewątpliwie pociągnęło za sobą spadek stopnia refinansowania akcji kredytowej w NBP z 60,7% w czerwcu na 57,4% w lipcu.

Bank Handlowy. Ogólna suma udzielonych kredytów wzrosła w miesiącu sprawozdawczym o 793 mil. do kwoty 6.719 mil., przy czym powiększyły się przede wszystkim kredyty krótkoterminowe o 787 mil. do 6.629 mil. a minimalnie, — bo tylko o 6 mil., — średnioterminowe do 90 mil.

Dynamika operacji czynnych, w porównaniu z ubiegłym miesiącem spadła znacznie i wynosi 35% (przy podstawie z ultimo 1947 r.) wobec 118% z czerwca.

W ogólnej sumie udzielonych kredytów przez Bank Handlowy kredyty na finansowanie handlu zagranicznego wyniosły 3.932 mil. (o 462 mil. wię-

cej niż w ub. m-cu), przy czym z kwoty tej udzielono na finansowanie importu 3.596 mil., eksportu 266 mil. (wzrost o 35% w porównaniu z ubiegłym miesiącem).

Kredytowano przede wszystkim przedsiębiorstwa handlu zagranicznego państwowe lub o kapitale państwowym, udzielając na ten cel 3.562 mil. kredytu. Finansowano głównie import artykułów bieżących — 3.427 mil. — w minimalnym stopniu 135 mil. eksport. Centrale handlowe partycypowały w kredytach importowo-eksportowych w wysokości 69 mil. (— 4 mil. w porównaniu z ub. m-cem), a sektor prywatny 302 mil. (o 14 mil. mniej niż w ub. m-cu).

Z kredytów Banku Handlowego korzystał przede wszystkim sektor państwowy 60% ogólnej sumy udzielonych kredytów a prywatny tylko w 40%.

Stan kapitałów obcych typu wkładów wzrósł o 498 mil. do sumy 3.398 mil. (tj. o 33% przy podstawie z ultimo 1947 r.). Stan lokat celowych powiększył się znacznie o 100% do sumy 101 mil. dzięki zwiększeniu się lokat skarbowych.

Dynamika wzrostu kapitałów obcych typu wkładów (33%) była mniejsza niż akcji kredytowej (35%) tak, że nastąpiło dalsze zwiększenie się stopnia refinansowania kredytów w N.B.P. o 3,4% do 48,7%.

Bank Związku Spółek Zarobkowych. Stan bilansowy akcji kredytowej w miesiącu sprawozdawczym wzrósł o 57 mil. do sumy 3.258 mil., przy czym wzrosły zarówno kredyty krótkoterminowe o 50 mil. do sumy 3.040 mil. jak i inwestycyjne o 22 mil. do 233 mil.

Dynamika operacji czynnych w porównaniu z ubiegłym miesiącem spadła z 6% do 3% (przy podstawie z ultimo 1947 r.).

W ogólnej sumie kredytów partycypowało przede wszystkim: rzemiosło (33%), następnie handel (30%), oraz przemysł (26%).

Stan kapitałów obcych typu wkładów obniżył się lekko o 116 mil. (tj. o 6%).

Stan lokat celowych powiększył się znacznie o 70 mil. tj. 43% przy podstawie z ultimo 1947 r.

Pomimo obniżenia się stanu kapitałów obcych typu wkładów oraz stosunkowo tylko nieznacznego wzrostu, w liczbach absolutnych, stanu lokat celowych przy równoczesnym zwiększeniu się akcji kredytowej stopień refinansowania kredytów w N. B. P. obniżył się o 5,8% do 45,5%.

Banki Komunalne: Polski Bank Komunalny i Komunalny Bank Kredytowy.

Ogólny stan bilansowy kredytów gospodarczych, udzielonych przez banki komunalne wzrósł w miesiącu sprawozdawczym o 206 mil. (wobec 157 mil. w miesiącu ub.) do kwoty 3.831 mil. W Polskim Banku Komunalnym stan kredytów gospodarczych wzrósł w omawianym okresie w cyfrach absolutnych o 147 mil. do kwoty 3.076 mil. w tym kredyty krótkoterminowe o 63 mil. do kwoty 891 mil., a kredyty średnioterminowe o 84 mil. do 2.185 mil.

Natomiast znacznie mniejszy wzrost stanu bilansowego kredytów gospodarczych obserwujemy w Komunalnym Banku Kredytowym, który wyniósł w omawianym okresie w cyfrach absolutnych 59 mil., kształtując tym samym poziom kredytów gospodarczych na ultimo miesiąca sprawozdawczego na wysokości 755 mil., przy czym kredyty obrotowe wykazały wzrost o 28 mil. do kwoty 354 mil., a kredyty średnioterminowe o 31 mil. do kwoty 401 mil.

Jak wynika z powyższych cyfr w Polskim Banku Komunalnym przewyższają nadal kredyty średnioterminowe, kierowane na finansowanie inwestycji. Składają się one w głównej mierze z kredytów z Planu Inwestycyjnego, aczkolwiek nierzadko udziela się kredytów poza planem, zwłaszcza dla samorządów.

W ogólnej sumie kredytów średnioterminowych, udzielonych przez Polski Bank Komunalny, najsilniej partycypują transport i komunikacja, następnie przemysł, budownictwo oraz w grupie „inne” — przedsiębiorstwa Zw. Samorządowych. Podobną sytuację notujemy na odcinku kredytów krótkoterminowych, dochodzą tu jeszcze kredyty dla grupy gospodarczej handel w stosunkowo dość znacznej wysokości.

Jeśli chodzi o operacje bierne, to kapitały obce typu wkładów wzrosły w miesiącu sprawozdawczym w Polskim Banku Komunalnym o 87 mil. do kwoty 2.556 mil., a spadły natomiast o 270 mil. do kwoty 1.045 mil. w Komunalnym Banku Kredytowym.

Jeśli chodzi natomiast o lokaty celowe, to stan ich zmniejszył się w omawianym okresie w obydwu bankach komunalnych o 316 mil. do kwoty 1.528 mil.

Polski Bank Komunalny, podobnie jak w miesiącu poprzednim, nie korzystał całkowicie w lipcu br. z kredytów refinansowych NBP. Natomiast Komunalny Bank Kredytowy wykazał spadek zapotrzebowania na środki refinansowe NBP ze stanu 83 mil. w ub. miesiącu na 31 mil. w lipcu br.

Komunalne Kasy Oszczędności (K. K. O.). Ogólny stan kredytów krótkoterminowych, udzielonych przez Komunalne Kasy Oszczędności poszczególnym grupom gospodarczym wzrósł w miesiącu sprawozdawczym o 440 mil. do kwoty 8.538 mil.

Akcja kredytowa KKO skierowana była głównie na finansowanie rolnictwa (okres żniw), budownictwa, handlu, w mniejszym stopniu przemysłu i rzemiosła.

Akcję kredytową opierały Komunalne Kasy Oszczędności prawie wyłącznie o środki własne, korzystając w bardzo nieznaczny sposób z kredytów refinansowych NBP.

Jest rzeczą wielce charakterystyczną, że kapitały obce typu wkładów wykazały po raz pierwszy od szeregu miesięcy spadek o 864 mil. do kwoty 13.588 mil., przy czym niepokojącym objawem jest zmniejszenie się wkładów oszczędnościowych.

Jeśli chodzi o lokaty celowe, to KKO korzysta z nich w bardzo nieznacznej wysokości i tak stan lokat celowych wyniósł na ultimo lipca br. za ledwie 3 mil.

Pocztowa Kasa Oszczędności (PKO). Stan i dynamikę wkładów czekowych i oszczędnościowych w Pocztowej Kasie Oszczędności w miesiącach maj, czerwiec i lipiec 1948 r. ilustruje tabela Nr 31.

Tabela 31

Wkłady czekowe i oszczędnościowe w PKO (w mil. zł)

Stan na ult. m-ca 1948 r.	Wkłady czekowe	Wskaźnik stanu ult. 1947 = 100	Wkłady oszczędn.	Wskaźnik stanu ult. 1947 = 100	Razem	Wskaźnik stanu ult. 1947 = 100	Stosunek procentowy wkładów oszczędn. do wkładów czekow.
1	2	3	4	5	6	7	8
maj	11.245	120	235	167	11.480	121	2,0
czerwiec	10.629	114	256	182	10.885	115	2,4
lipiec	11.349	121	293	208	11.642	122	2,6

W miesiącu sprawozdawczym zanotowano wzrost zarówno wkładów oszczędnościowych jak i czekowych. Pierwsze powiększyły się o 720 mil. o 7% (przy podstawie z ultimo 1947 r.) do kwoty 11.349 mil., stan drugich wzrósł o 37 mil. o 26% do 293 mil.

Wkłady oszczędnościowe wykazują na przestrzeni wszystkich miesięcy roku sprawozdawczego nieprzerwany wzrost. Dynamika ich jest o wiele silniejsza, niż wkładów czekowych, czego wyrazem jest, poza porównywaniami wskaźników, stale wzrastający stosunek procentowy wkładów oszczędnościowych do wkładów czekowych.

Narodowy Bank Polski (kredyty bezpośrednie). Na dynamikę kredytów bezpośrednich wywarł wpływ oprócz normalnego wzrostu zapotrzebowania na środki obrotowe ze strony dotychczas finansowanych przemysłów, również fakt przejścia

z dniem 1 lipca br. dwóch nowych przemysłów z B. G. K., a mianowicie przemysłu elektrotechnicznego i mineralnego. Ogólny stan kredytów bezpośrednich wzrósł w lipcu o 14.940 mil., przy czym obliżo nowoprzejętych przemysłów, znajdujące się całkowicie w wyżej wspomnianym wzroście, wyniosło 7.924 mil. Zatem zadłużenie dotychczas finansowanych przemysłów wzrosło o 7.016 mil. Na wzrost kredytów bezpośrednich w miesiącu sprawozdawczym wywarł wpływ przede wszystkim obroty krajowe (+ 13.869 mil.), gdyż obroty zagraniczne partycypują we wzroście w wysokości 1.071 mil.

Sytuacja w poszczególnych fazach cyklu gospodarczego, a mianowicie w zaopatrzeniu, produkcji i zbycie przedstawiała się następująco: kredyty na zaopatrzenie spadły o 79 mil., na produkcję wzrosły o 9.211 mil., a na zbyt wzrosły o 5.808 mil.

Kredyty na zaopatrzenie kształtowały się pod wpływem spadku kredytów na zaopatrzenie krajowe (— 690 mil.) i wzrostu kredytów importowych (+ 611 mil.). Jedną z głównych przyczyn spadku kredytów na zaopatrzenie krajowe było wprowadzenie w poszczególnych przemysłach automatycznego inkasa faktur, co wywołało znaczne skróce-

nie cyklu inkasowego. Wzrost zapotrzebowania kredytów na zaopatrzenie wykazał jedynie przemysł cukrowniczy i papierniczy. Pierwszy na skutek przygotowań do kampanii cukrowniczej, drugi na skutek uregulowania faktur dla zakładów produkcyjnych na celulozę i miazgę drzewną, które to półfabrykaty rozprowadza Centrala Zaopatrzenia.

Kredyty importowe wzrosły w przemyśle hutniczym, a obrócone zostały na zakup metali kolorowych, dokonywany w tempie przyspieszonym ze względu na hausę cen metali kolorowych na rynku światowym. Wzrost kredytów importowych w przemyśle węglowym spowodowany był wykorzystywaniem kredytów na import kopalniaków z radzieckiej strefy okupacyjnej w Niemczech. Spadek kredytów importowych, jaki miał miejsce w przemyśle skórzanym powstałe w związku ze

splatą kredytów zaciągniętych swego czasu na import obuwia z Czechosłowacji.

Kredyty na produkcję wzrosły dość poważnie (+ 9.211 mil.), i to głównie z dwóch powodów. Po pierwsze na skutek wspomnianego już na wstępie przejścia z B. G. K. przemysłu mineralnego i elektrotechnicznego, których obligo z tytułu kredytów na produkcję wynosiło odpowiednio 2.271 mil. i 677 mil. i po drugie na skutek przedłużenia się cyklu inkasowego, a tym samym powolniejszego dopływu środków pieniężnych od jednostek zbytu (przemysł hutniczy, węglowy, włókienniczy, chemiczny). W przemyśle cukrowniczym wzrost kredytów na produkcję spowodowany jest wydatkami na bieżące remonty przedkampanijne w poszczególnych cukrowniach.

Kredyty udzielone na finansowanie zbytu na rynku krajowym wzrosły o 5.348 mil., natomiast kredyty eksportowe wzrosły stosunkowo słabiej, gdyż o 460 mil. Wzrost obligo z tytułu zbytu na rynku krajowym w przemyśle włókienniczym wywołany został przejściem znacznych remanentów wyrobów gotowych od jednostek produkcyjnych, przeznaczonych zarówno na rynek krajowy jak i na eksport. Obligo przemysłu mineralnego i elektrotechnicznego jest w trakcie przejmowania z BGK, a więc nie możemy na razie mówić o tendencji rozwojowej. Poważny spadek kredytów na zbyty w przemyśle cukrowniczym pozostaje w związku z dalszą akumulacją wpływów za sprzedany cukier, pochodzący z kampanii zeszłorocznej.

Z kredytów eksportowych korzystał przemysł włókienniczy, węglowy oraz nowoprzejęty przemysł mineralny. Wzrost wykorzystanych kredytów eksportowych w wyżej wspomnianych przemysłach pozostaje w związku ze znacznym rozszerzeniem obrotów zagranicznych Central Zbytu omawianych przemysłów. Badając dynamikę i stan kredytów eksportowych i rozwój dokonywanego eksportu dochodzimy do wniosku, że inkaso na odcinku obrotów zagranicznych przebiega nader sprawnie.

e) **Rachunki żyrowe N. B. P.** Stan pozostałości i obroty na rachunkach żyrowych (łącznie z rachunkami żyrowymi specjalnymi) oraz dynamikę tych pozycji przedstawia poniższa tabela.

Stan pozostałości na rachunkach żyrowych wzrósł w lipcu o 4.553 mil. w cyfrach absolutnych, a w procentach przy podstawie ult. 1947 r. o 10% do kwoty 75.403 mil. Dynamika wzrostu pozostałości na rachunkach żyrowych wystąpiła silniej w lipcu niż w miesiącu poprzednim (2%).

Zmiany pozostałości na rachunkach żyrowych poszczególnych grup klientów kształtowały się następująco. Najpoważniejszy wzrost wykazały pozostałości na rachunkach żyrowych przedsiębiorstw państwowych (+ 1.998 mil.), następnie instytucji państwowych i samorządowych (+ 1.539 mil.) oraz pozycja „przekazy w drodze” (+ 1.419 mil.); natomiast zmniejszył się stan pozostałości na rachunkach instytucji kredytowych (— 453 mil.).

Ogólna suma obrotów wzrosła w miesiącu sprawozdawczym o 87.544 mil. w cyfrach absolutnych, a w procentach, przy podstawie ultimo 1947 r., o 9%. Udział obrotów bezgotówkowych w obrotach ogólnych zmniejszył się o 0,3% do 93,9%.

Obroty Izby Rozrachunkowej spadły o 131 mil. do 14.688 mil. Spadły również o 7.383 mil. do 39.810 mil. obroty przekazami żyrowo-telegraficznymi, wzrosły natomiast obroty z P. K. O. (+ 1.032 mil.) obroty czekami potwierdzonymi (+ 288 mil.) i przekazami bankowymi (+ 13 mil.).

f) **Bilety skarbowe.** Wpływy Skarbu Państwa ze sprzedaży biletów skarbowych osiągnęły na ultimo lipca kwotę 6.309 mil., t. j. o 1.140 mil. mniej niż na ultimo miesiąca poprzedniego. Stan sprzedaży poszczególnych emisji biletów skarbowych, po uwzględnieniu wymiany na gotówkę, przedstawia się następująco: sprzedaż biletów I emisji, w porównaniu z miesiącem poprzednim nie uległa zmianie i wyniosła 1 mil.; stan sprzedaży biletów II, III i IV emisji zmniejszył się: II emisji — o 4 mil. do 31 mil., III emisji — o 1.244 mil. do 4.049 mil. i IV emisji — o 16 mil. do 2.228 mil.

Tabela 32

Stan pozostałości i obroty na rachunkach żyrowych NBP (w mil. zł)

Stan na ult. m-ca 1948 r.	Pozostał. na r-kach żyrowych	Wskaźn. stanu ult. 47 = 100	O b r o t y				Wskaźn. stanu ult. 47 = 100	Stosunek obrotów bez- gotówek do obrotów ogólnych
			Gotów- kowe	Wskaźnik obrotów ult. 47 = 100	Bezgo- tówkowe	Wskaźnik obrotów ult. 47 = 100	Razem	
1	2	3	4	5	6	7	8	10
maj	69.932	163	48.892	90	818.500	93	867.392	93,4
czerwiec.	70.850	165	54.228	97	874.751	99	928.979	94,2
lipiec	75.403	175	62.095	111	954.428	108	1.016.523	93,9

Ważniejsze pozycje bilansowe banków biletowych

(w milionach odpowiednich jednostek monetarnych)

WYSZCZEGÓLNIENIE	1948 rok			WYSZCZEGÓLNIENIE	1948 rok		
	VI	V	IV		IV	V	IV
Narodowy Bank Polski *)				Długi rządowe i obligacje	3.300	3.300	3.500
Kredyty gospodarcze	181.449	172.129	172.106	Obieg bank. (now. i starych)	3.081	3.069	3.004
Obieg biletów bankowych	102.668	97.303	98.966	Wkłady rządowe	741	779	1.040
Natychmiast płatne zobow.	38.811	39.602	40.480	„ zablokowane	506	529	507
				„ inne	213	210	234
U. S. A.				Narodowy Bank			
(12 banków Fed. Rez.)				Szwajcarski			
Parytet menn. 1 \$ = 0,8887 g				Kurs urzęd. 1 \$ = 4,29 fr. szw.			
czystego złota				Złoto	5.659	5.672	5.662
Certyfikaty złote	22.258	22.036	21.910	Dewizy	117	106	86
Walory państwowe	21.366	20.662	20.340	Pożyczki i dyskonto	179	100	264
Dyskonto, pożyczki przem.				Banknoty w obiegu	4.221	4.158	4.179
i akcepty	266	306	249	Natychmiast płatne zobow..	1.246	1.298	1.329
Obieg banknotów	23.752	23.675	23.648				
Wkłady banków członkow.	17.389	17.021	16.944	Bank Szwecji			
Wkłady rządowe	1.928	1.684	1.236	Kurs urzęd. 1 \$ = 3,60 k. sz.			
Inne i zagraniczne wkłady	859	1.057	826	Złoto	188	205	213
				Walory państw. i pożyczki			
Bank Anglii				dla Narod. Urzędu Długów	3.072	2.954	2.721
Parytet 1 \$ = 0,248 £.				Weksle krajowe i pożyczki	120	159	146
Banknoty — w obiegu	1.252	1.245	1.238	Obieg banknotów	2.824	2.733	2.614
Banknoty — w dep. bankow.	48	55	62	Wkłady państwowe	732	602	646
Złote monety i sztaby				„ inne	133	334	207
Rządowe dłuż. i walory	1.299	1.299	1.299				
Wkłady publiczne	15	19	13	Czechosłowacki Bank			
Wkłady banków	325	299	307	Narodowy			
Inne wkłady	91	93	90	Parytet 1 \$ = 50 kor. czes.			
Bank Francji				Złoto i dewizy	3.736	3.705	3.420
Parytet 1 \$ = 214 fr. fr.				Dyskonto	13.596	13.243	11.749
Złoto	52.817	52.817	52.817	Lombard walorów.	3.097	3.205	3.370
Portfel walorów. pryw. i publ.	159.250	152.536	149.413	Banknoty w obiegu	60.238	59.479	55.273
Pożyczki rządowi:				Rachunki żyrowe	1.374	1.597	4.852
a) za koszty okupacji.	426.000	426.000	426.000				
b) pożyczki tymczasowe	122.800	121.800	129.500	Węgierski Bank Narodowy			
c) pożyczki stałe (3 poz.).	120.000	120.000	120.000	Parytet menn. 1 forint =			
Obieg banknotów	825.794	797.040	759.054	= 0,757 g. czystego złota			
Salda kred. r-ków bieżących	201.263	237.038	265.912	Złoto	452	460	463
				Dewizy	49	57	60
Bank Belgii				Dyskonto i walory	1.999	1.928	1.681
Parytet 1 \$ = 43,83 fr.				Dług rządowy.	340	340	340
Złoto	27.805	27.116	26.577	Obieg banknotów	2.070	2.015	1.995
Dewizy	11.668	11.724	12.281	Natychmiast płatne zobow.	364	395	391
Pryw. pożyczki i rachunki	4.350	4.350	3.051				
Pożyczki rządowi.	49.976	49.996	49.971	Bank Finlandii			
Rachunki zablokowane	78.671	78.506	78.509	Kurs clearin. 1 \$ = 135 mkf.			
Obieg banknotów	80.290	79.022	77.805	Złoto	268	268	224
Prywatne r-ki bieżące	2.262	2.157	2.327	Dewizy	652	577	446
				Weksle krajowe	33.368	32.316	34.720
Bank Holenderski				Walory krajowe	3.980	4.436	2.570
Parytet 1 \$ = 2,65 guld.				Banknoty w obiegu	27.204	27.112	27.850
Złoto	482	483	484	Salda rachunków bieżących	1.046	1.024	1.356
Dewizy	462	464	471	Salda zagranicznych r-ków			
Pożyczki i dyskonto	150	164	151	clearingowych	3.656	3.066	3.307

*) Dane bardziej aktualne podajemy w dziale: »Sytuacja ekonomiczna Polski — Rynek pieniężny«.

Z BIEŻĄCYCH ZAGADNIEN GOSPODARCZYCH*Dr Stefan Perczyński***B E N E L U X**

Według wypowiedzi inicjatorów Beneluxu, obejmującego Belgię, Holandię i Luksemburg, związek ten powstał w celu podniesienia poziomu gospodarczego tych krajów i standardu życiowego ludności. Obok głównego celu, ograniczonego do ram terytorialnych, krajom Beneluxu przyświecała również myśl odegrania roli zwiastuna nowego układu gospodarczego na skalę międzynarodową. Myślą tą jest wzja rozszerzenia środków działania gospodarczego początkowo na wszystkie kraje zachodnioeuropejskie a następnie również na dalsze terytoria. Pierwszym stopniem realizacji ambitnych zamierzeń Beneluxu ma być zawarcie i wprowadzenie w życie unii gospodarczej.

Idea unii gospodarczej między krajami Beneluxu istniała od wielu dziesiątek lat i wywoływała zawsze wielkie zainteresowanie zarówno w kraju jak i za granicą. Doceniano już od dawna użyteczność połączenia sił dla obrony wspólnych, żywotnych interesów gospodarczych. Pierwsze wysiłki, nieśmiało wysuwane w postaci kooperacji, były jednak zawsze odkładane, głównie ze względów politycznych. Kongres wiedeński 1815 r., tworząc unię między Belgią i Holandią, zamierzał stworzyć harmonijną konstrukcję ekonomiczną a jednocześnie zaporę dość silną przeciwko ekspansji militarnej Francji. Konstrukcja ta nie wytrzymała próby życiowej na długą falę i musiała upaść pod naporem czynników o charakterze politycznym. Przed wybuchem pierwszej wojny światowej zdecydowanym przeciwnikiem realizacji unii gospodarczej krajów Beneluxu były Niemcy. Po zakończeniu pierwszej wojny światowej dało się zauważyć w krajach Beneluxu wzrost tendencji w kierunku odnowienia wysiłków, zmierzających do zawarcia unii gospodarczej. Dużym bodźcem ku temu było zawarcie i pomyślnie działanie unii celnej między Belgią i Luksemburgiem. Światowy kryzys gospodarczy i kryzys monetarny w wielu krajach w latach 1930—1939 oraz ówczesne przygotowania wojenne wzmogły silnie myśl o obronie wspólnych interesów krajów Beneluxu. Myśl ta nurtowała również inne kraje o orientacji podobnej odnośnie polityki ekonomicznej. Wynikiem tego było zawarcie konwencji w Oslo w 1930 roku między krajami Beneluxu i państwami Skandynawskimi,

w której zobowiązano się nie podnosić cel importowych bez uprzedniej konsultacji partnerów. Na konferencji w Ouchy w 1932 r. kraje Beneluxu poszły dalej, zobowiązując się między sobą nie podnosić cel przywozowych w ciągu pięciu lat.

Głębokie nieodparte poczucie wspólnego absolutnie przeznaczenia opanowało inicjatorów Beneluxu przede wszystkim w czasie działań wojennych i po zakończeniu drugiej wojny światowej. Wspólne cierpienia i walka z okupantem po 1940 roku stworzyły głębszą i trwalszą podstawę solidarności. Zrozumiano, że pozycja krajów małych musi stać się na tle ogólnej, międzynarodowej sytuacji powojennej jeszcze bardziej niepewna niż w latach kryzysu po 1930 r. Uznając konieczność rozpoczęcia nowego życia wspólnego, kraje Beneluxu przystąpiły najpierw do tymczasowego uregulowania stosunków monetarnych. W dniu 21. XI. 1943 r. zawarto w Londynie układ monetarny, w którym zafiksowano oficjalny kurs wymienny franka belg. i florena hol. Układ ten został następnie uzupełniony 5. IX. 1944 r. konwencją celną, w której m. i. postanowiono zniesić cła importowe od towarów rodzimych partnera oraz prowadzić wspólną politykę celną wobec zagranicy natychmiast po uwolnieniu krajów z okupacji niemieckiej. Oswobodzenie krajów Beneluxu nie nastąpiło jednak jednocześnie lecz w odstępie półrocznym, w związku z czym realizacja pierwszego stadium unii gospodarczej Beneluxu musiała ulec opóźnieniu. Szybka i wyraźna poprawa w Belgii na polu gospodarczym, finansowym i monetarnym stawiała ją w pozycji uprzywilejowanej wobec Holandii, znajdującej się po oswobodzeniu w sytuacji wprost katastrofalnej na skutek zniszczeń wojennych i gospodarki rabunkowej okupanta. Zniszczenia oraz dezorganizacja aparatu produkcyjnego i transportowego uniemożliwiły Holandii m. i. podjęcie i rozwinięcie handlu zagranicznego natychmiast po jej oswobodzeniu. Częściowa normalizacja stosunków handlowych między krajami Beneluxu nastąpiła dopiero w sześć miesięcy po zakończeniu działań wojennych. W dniu 8. XI. 1945 r. zawarto układ handlowy, który obowiązywał od daty wstecznej 1. IX. 1945 r. do 31. XII. 1945 r. Charakterystyczną cechą tego układu była jego

krótkotrwałość oraz nikłość odnośnie cyfr wolumenu towarowego. W następnych dwu układach handlowych nastąpiło już zwiększenie zarówno trwania okresów jak i cyfr handlowych, w szczególności dostaw holenderskich. Układ z 24. V. 1946 r. regulował ruch handlowy od 1. VI. 1946 r. do 31. V. 1947 r. Wartość eksportu belgijskiego do Holandii została ustalona na 327 mil. florenów, zaś eksportu holenderskiego do Belgii i Luksemburga na 182 mil. florenów. Układ uzupełniający z 20. IX. 1946 r. zwiększył obustronne kontyngenty po ca 40 mil. florenów. Energiczne wysiłki w kierunku wzmocnienia stosunków handlowych między krajami Beneluxu znalazły swój wyraz przede wszystkim w zawarciu dwuletniego układu handlowego 4 lipca 1947 r. Układ ten przewiduje podniesienie rocznej cyfry towarów z 8 na 9 mlrd. fr. b., czyli o 12,5%. Dotychczasowa nierównowaga we wzajemnych dostawach towarowych została tym razem zredukowana dzięki poprawie zdolności eksportowej Holandii. Przewidywana różnica bilansowa ma być ponadto wyrównana w znacznej części przez usługi holenderskie — głównie opłaty morskie. Celem synchronizacji różnic, jakie mogą zachodzić w czasie we wzajemnym obrocie handlowym, obie strony postanowiły otworzyć wzajemny kredyt techniczny w wysokości 1 mlrd. franków belg.

W miarę regulowania stosunków monetarnych i handlowych kraje Beneluxu wykazywały coraz większą skłonność do kooperacji. W imię wspólnych interesów obie strony przejawiały coraz większą skłonność do przyznawania koncesji wzajemnych. Wywierało to dodatni wpływ w czasie przygotowywania wspólnoty celnej.

Bazy do realizacji projektów odnośnie zawarcia unii celnej między krajami Beneluxu zostały stworzone w ciągu dwóch pierwszych lat po oswobodzeniu Holandii. Na konferencji w Hadze 17—18 IV. 1946 r., zwołanej dla przedyskutowania problemów ekonomicznych krajów Beneluxu, postanowiono skompletować bezzwłocznie wspólną taryfę celną, która miała być wprowadzona w życie na podstawie konwencji celnej, zawartej 15. IX. 1944 r. w Londynie. Celem kontynuowania prac nad przystosowaniem wzajemnym struktury gospodarczej krajów Beneluxu postanowiono na wymienionej konferencji haskiej z 1946 r. powołać wspólną instytucję, złożoną z trzech Rad: Administracyjnej Cel, Układów Handlowych i Unii Gospodarczej. Komunikat z konferencji ministrów Beneluxu 2—3. V. 1947 r. przewidywał podjęcie większego wysiłku w kierunku realizacji Unii Cel-

nej. Uchwalono tu aprobować i ratyfikować nową, wspólną taryfę celną do 1. VII. 1947 r. oraz wprowadzić ją w życie w dniu 1. IX. 1947 r. Stwierdzono jednocześnie konieczność zbadania istniejących systemów podatkowych, by zbliżyć kraje Beneluxu od tej strony do zawarcia pełnej unii gospodarczej.

Unia celna Beneluxu została zrealizowana z pewnym opóźnieniem. Dokumenty ratyfikacyjne zostały wymienione w Brukseli dopiero 29. X. 1947 r. Układ o utworzeniu Unii Celnej Beneluxu wszedł w życie z dniem 1. I. 1948 r. Z dniem tym, oprócz zniesienia cel importowych w obrocie handlowym Beneluxu od towarów krajowych, weszła w życie nowa, wspólna taryfa celna w odniesieniu do importu towarów, pochodzących z innych krajów. Należy nadmienić, że znaczenie wspólnoty celnej Beneluxu nie polega zasadniczo na wzmocnieniu rozwoju stosunków handlowych między tymi krajami, gdyż zawarte już w tym celu układy handlowe były w praktyce więcej doniosłe. Cechą istotną jest raczej to, że dzięki wprowadzeniu w życie konwencji celnej osiągnięto pierwsze, poważne stadium na drodze zespolenia gospodarczego. Z drugiej strony zrealizowana unia celna zniosła wprowadzić cła importowe, lecz pozostawiła cła kompensacyjne akcyz i innych opłat, a to celem utrzymania producentów i importerów na jednolitej podstawie z punktu widzenia konkurencji. Obecnie idą przygotowania również w kierunku zniesienia cel kompensacyjnych jesienią 1948 r., by umożliwić wprowadzenie kompletnej unii celnej na początku 1949 r. Utworzenie unii celnej kompletnej nie będzie jednak jeszcze stanowić wolnego ruchu handlowego między krajami Beneluxu, pozostaną bowiem jeszcze w mocy kontyngenty importowe i reglamentacja dewizowa. Osiągnięcie celu ostatecznego — kompletnej unii gospodarczej — może nastąpić dopiero po zniesieniu ograniczeń towarowo-dewizowych oraz po stworzeniu równowagi w dziedzinie produkcji, handlu, cen, kosztów itp.

Środki utworzenia unii gospodarczej Beneluxu zostały przedłożone na konferencji ministrów w Brukseli 7—10. VI. 1948 r. Realizacja zaproponowanych środków ma umożliwić wprowadzenie w życie planowanej unii gospodarczej Beneluxu z dniem 1. I. 1950 r. Mają być zniesione przede wszystkim kontyngenty importowo-eksportowe. Poczynając od 1. I. 1950 r. ma być między krajami Beneluxu całkowicie wolna wymiana towarów i środków płatniczych. Należy podkreślić, że osiągnięcie wytyczonego celu wymagać będzie dużych

zmian, przede wszystkim w polityce gospodarczej Holandii. Według ostatnich informacji Belgia zdołała skłonić Holandię do stopniowego porzucenia polityki sztucznego forsowania cen drogą subsydiów rządowych. Poza zniesieniem systemu wyrównywania cen dotacjami z funduszków wyrównawczych realizacja unii gospodarczej Beneluxu wymagać będzie również wprowadzenia wolnej konsumpcji, koordynacji polityki inwestycyjnej, ujednolicenia polityki skarbowej i socjalnej.

Decyzja o podjęciu środków, niezbędnych dla wprowadzenia unii gospodarczej Beneluxu w dniu 1. I. 1950 r., jest dalszym etapem na drodze ku osiągnięciu wspólnoty gospodarczej tych krajów. Należy zaznaczyć, że zarówno Holandia jak i Belgia mają tę samą potrzebę gospodarczej ekspansji i konieczność pokrycia deficytów bilansu handlowego drogą zwiększenia dochodów z działalności handlowej i tranzytu. Ekspansja handlowa w obecnej, powojennej sytuacji gospodarczej uwarunkowana jest przez silną pozycję na rynku światowym. Jako samodzielne jednostki gospodarcze, poszczególne kraje Beneluxu są zbyt słabe, by wywierać większy wpływ na odcinku handlu międzynarodowego, w którym przed wojną zajmowały pod względem obrotów towarowych: Unia Belgio-Luksemburska siódme a Holandia ósme miejsce. W połączeniu kraje te zajmowały wówczas w handlu międzynarodowym trzecie miejsce. Odzyskując swe miejsce przedwojenne, kraje Beneluxu stanowią mogą poważną potęgę wśród wielkich narodów handlowych. Skoncentrowana akcja na odcinku międzynarodowym może zwiększyć autorytet i wpływ tych krajów nie tylko przy zawieraniu dwustronnych układów handlowych, lecz też na konferencjach międzynarodowych, zwoływanych celem tworzenia wytycznych linii polityki gospodarczej i finansowej świata. Unia Beneluxu może również zwiększyć chłonność rynku wewnętrznego, co może powiększyć możliwości ekspansyjne tych krajów na rynku światowym. Duże możliwości zbytu wewnątrz pozwolą przemysłom eksportowym wprowadzić i rozbudować produkcję seryjną, dostosować aparat wytwórczy do techniki światowej a przez to zredukować koszty produkcji. Podniesienie poziomu produkcji, redukcja kosztów, racjonalniejszy z punktu geograficznego i technicznego rozdział pracy między tymi krajami wzmocni pozycję konkurencyjną na rynkach zagranicznych, pobudzi eksport — a to wszystko może doprowadzić do podniesienia standardu życia społeczeństwa.

Realizacja zasad, warunkujących sprawne funk-

cjonowanie Unii Beneluxu, napotka jednak na poważne trudności, m. i. na skutek konieczności wzajemnego dostosowywania dwóch odmiennych systemów gospodarczych — ściśle kierowanego w Holandii i bardziej wolnego belgijskiego. Realizacja unii gospodarczej kompletnej może nastąpić tylko etapami. Pewne branże przemysłowe muszą rozwiązać problem „przystosowania się”. Musi nastąpić pełne usunięcie przeszkód odnośnie wolnej wymiany towarów, usług, pieniądza i pracy. Jednolita taryfa celna i zniesienie częściowe granic celnych nie stwarza jeszcze bazy jednolitej, koniecznej dla unii gospodarczej. Niezbędna jest bowiem również jednolita polityka finansowa, monetarna i gospodarcza oraz uzgodnienie problemu podatków, ciężarów socjalnych, płac i cen.

Zagadnienie cen w krajach Beneluxu zdaje się być jednym z najważniejszych problemów do rozwiązania. Dyskusja przedstawicieli krajów Beneluxu nad sprowadzeniem poziomów cen do wspólnego mianownika została zakończona na konferencji w Zamku Ardeńskim w czerwcu 1948 r., gdzie partnerzy doszli ostatecznie do przekonania, iż omawiane zagadnienie nie jest tak skomplikowane, jak to się z początku wydawało. Niektóre rodzaje surowców i węgla są wprawdzie droższe w Belgii niż w Holandii, jednak na skutek wolnej konkurencji, ceny pewnych artykułów w Belgii są niższe niż w Holandii. Zniesienie kontroli cen i subsydiów z funduszu wyrównawczego może doprowadzić do osiągnięcia przez Holandię naturalnego poziomu cen. Jednak w przeprowadzeniu tej reformy tkwi niebezpieczeństwo, zagrażające poziomowi cen holenderskich, gdyż rynek holenderski zostanie zaopatrzony lepiej w towary belgijskie, co pociągnie zwiększenie importu artykułów a w konsekwencji spowoduje zwiększenie się deficytu holenderskiego bilansu płatniczego.

Przedwojenne ceny, koszty utrzymania i płace w Belgii kształtowały się na poziomie znacznie niższym niż w Holandii. Obecnie sytuacja przedstawia się odwrotnie. Wysiłki obu krajów po wojnie w kierunku utrzymania cen i płac na poziomie możliwie najniższym wykazały w Holandii większy sukces. W porównaniu do okresu przedwojennego wskaźniki cen detalicznych w Belgii wahały się w ostatnich miesiącach w granicach 330—350, a wskaźniki płac nieco wyżej 300; w Holandii odnośne cyfry wynosiły 200 i 180. Wskaźnik cen hurtowych w Belgii (1936—1938 r. = 100) wzrósł od stycznia do końca kwietnia 1948 r. o 7 punktów do poziomu 420, pozostając jednak w maju rb. bez zmian. Wskaźnik ten w Holandii (VII. 1938—

VI. 1939 r. = 100) pozostał w pierwszych miesiącach 1948 r. bez zmian na poziomie 279 w porównaniu do 280 w grudniu 1947 r. Należy podkreślić, że polityka cen w Belgii prowadzona była mniej zdecydowanie niż w Holandii oraz ulegała łatwo wpływom czynników przypadkowych. Do wiosny 1946 r. rząd belgijski, obok usztywnienia rynku pieniężnego i zwiększenia zaopatrzenia towarowego starał się obniżyć względnie przeszkodzić zwyżce cen drogą fiksowania i kontroli cen. Oficjalne podniesienie cen węgla i taryfy usług w dwa miesiące później pociągnęło w następstwie konieczność przyznawania pracownikom podwyżki płac, a w końcu zaniechanie platowania cen dla dużej liczby artykułów. W lutym 1947 r. uczyniono nową próbę obniżki cen oficjalnych o 5%—15%, co jednak napotkało na duży opór. Nastąpiła nowa podwyżka cen węgla a od 1 sierpnia zniesienie części subwencji państwowych. Spowodowało to nową haussę cen. Ostatnio sytuacja na rynku towarowym kształtuje się dość pomyślnie; oprócz zwiększenia zaopatrzenia towarowego a nawet nasycenia na pewnych odcinkach, obserwuje się coraz silniejszą tendencję ku stabilizacji cen, czego dowodem może być niezmienny wskaźnik cen hurtowych w maju 1948 r. Ceny w Holandii po oswobodzeniu były dość wrażliwe do połowy 1946 r. W środku roku 1946 ceny hurtowe wykazały tu nową falę zwyżki, jednak ceny detaliczne można było w tym czasie stabilizować a podwyżkę płac ograniczyć. Wzrost kosztów utrzymania zwalczano drogą ścisłej dystrybucji, kontroli i subwencji dla artykułów pierwszej potrzeby.

Realizacja unii gospodarczej Beneluxu spowoduje niewątpliwie zniwelowanie cen hurtowych. Zrównanie cen detalicznych będzie niezbędne już w mierze bardziej ograniczonej, gdyż różnice takie istnieją również w jednym i tym samym kraju w jego poszczególnych miastach i na wsi. Oczywiście z punktu widzenia układu cen i kosztów sytuacja Holandii jest korzystniejsza niż Belgii. Rolnictwo belgijskie musi unikać silnej i niepożądanej konkurencji holenderskiej, która wykazuje pozycję zdecydowanie korzystniejszą dzięki niższym cenom, żyzniejszej ziemi, specjalizacji w dziedzinie rolnictwa, lepszej organizacji produkcji i dystrybucji produktów rolnych i niższych płac rolnych. Rozwiązanie niepożądanej konkurencji w przemyśle ma nastąpić drogą podziału zadań między przemysł belgijski i holenderski w ramach ponadnarodowych. Dąży się przede wszystkim do osiągnięcia kooperacji między przemysłami kluczowymi obu krajów. W pewnych wypadkach przewidziane

jest ponadto wyeliminowanie zbędnej konkurencji w drodze umów kartelowych.

Realizacja unii gospodarczej Beneluxu może być dokonana tylko drogą stopniową, etapami. Główna przyczyna stopniowej realizacji unii wywodzi się przede wszystkim z zachwiania równowagi finansowej i gospodarczej krajów Beneluxu na skutek działań wojennych i polityki rabunkowej okupanta. Oswobodzona wcześniej Belgia nie zaznała takiego zniszczenia aparatu produkcyjnego i transportowego co Holandia. W okresie ostatnich miesięcy wojny, kiedy okupant rabował a działania wojenne niszczyły Holandię, Belgia korzystała już ze swych portów a napływ towarów alianckich szedł nie tylko dla armii lecz i dla przemysłu belgijskiego. Dzięki własnym dostawom towarów i usług na rzecz aliantów Belgia zdobyła na podstawie układu lend-lease ostateczne saldo dol. 60 mil., do czego doszło dol. 290 mil. awoirów. Dzięki powyższemu Belgia mogła nabywać za granicą natychmiast po uwolnieniu konieczne surowce, półfabrykaty, maszyny, środki transportowe i żywność, pokrywając bez specjalnych trudności saldo ujemne bilansu handlowego aż do końca 1946 r. W przeciwieństwie do tego, Holandia po swym oswobodzeniu musiała przede wszystkim starać się o artykuły żywnościowe dla wygłodzonej ludności. Prawie nietknięty aparat produkcyjny i obfitość surowców umożliwiły Belgii podjęcie swej produkcji na szeroką skalę już w okresie, kiedy produkcja holenderska była jeszcze całkowicie sparaliżowana na skutek zniszczeń wojennych i braku materiałów. Produkcja przemysłowa Belgii osiągnęła już w końcu 1946 r. ca. 91% stanu przedwojennego, podczas gdy poziom ten w Holandii osiągnięto dopiero w połowie 1947 r.

Sytuacja ekonomiczna Belgii kształtowała się dotychczas pomyślnie. Rozwój korzystny obserwowano przede wszystkim w przemyśle ciężkim, i eksportowym, w tym ostatnim głównie dzięki wyeliminowaniu konkurencji niemieckiej. Ogólny wskaźnik produkcji przemysłowej wyniósł: w listopadzie 1947 r. — 112, w maju 1948 r. — 125. Słabym do niedawna punktem była produkcja węgla, która w II kwartale 1947 r. doznała poważnej regresji m. i. na skutek zwalniania z kopalń jeńców niemieckich. W lipcu 1947 r. wydobywanie węgla w Belgii stanowiło tylko ca. 75% poziomu przedwojennego, wobec 79% w Holandii. Ostatnio w produkcji węgla belgijskiego nastąpiła duża poprawa. Po prawie trzech latach ostrego braku, sytuacja zmieniła się do tego stopnia, że obecnie Belgia wykazuje nadmiar węgla na składach a na ryn-

ku — stagnację. Zapasy węgla wzrosły w czerwcu z 600 tys. do 800 tys. ton. W mowie parlamentarnej 30. VI. 1948 r. premier belgijski wskazywał nawet na konieczność podjęcia eksportu węgla. Przed wojną Belgia eksportowała ca 5 mil. ton węgla rocznie — głównie na rynki zaopatrywane obecnie przez U. S. A. i Polskę.

Przemysł holenderski, na skutek wzrostu ludności przy spadku kapitałów i dochodu społecznego, stanął po oswobodzeniu kraju przed ciężkim zadaniem. Pierwszym celem było doprowadzenie produkcji do poziomu z 1938 r., co osiągnięto dopiero w końcu 1947 r., i to dzięki pomocy kredytów zagranicznych. Odbudowa potencjału transportowego, zniszczeń wielkich portów, tam i mostów kanałowych oraz zdeorganizowanej sieci kolejowej — dokonana została w znacznie szybszym tempie, bo już w sześć miesięcy po uwolnieniu od okupanta. Wyczerpane w momencie oswobodzenia rezerwy surowców i półfabrykatów zostały powoli również odnowione i to też dzięki kredytom zagranicznym. Dużą przeszkodą na drodze do podniesienia przemysłu holenderskiego był przez długi czas brak węgla. Wydobywanie węgla w Holandii w pierwszych miesiącach po oswobodzeniu wynosiło zaledwie trzecią część przedwojennego wynoszącego ca 13,5 mil. ton rocznie. Dzięki wysiłkom i zastosowaniu różnych środków podniesiono produkcję węgla w 1946 r. do 8 mil. ton, a w 1947 r. do przeszło 10 mil. ton. Przewidywane wydobywanie węgla w 1948 r. ma wynieść ca 12 mil. ton. Tak więc produkcja węgla wykazała stopniowy wzrost, a wraz z nią ruch zwykły postępowal na odcinku ogólnej produkcji przemysłu holenderskiego. Ogólny wskaźnik produkcji (1938 = 100), który osiągnął w grudniu 1947 r. poziom 103, wykazał w następnych miesiącach pewną tendencję spadku, jednak już w marcu 1948 r. wzrósł z powrotem do 105 a w kwietniu o dalszy jeden punkt do 106.

Tak więc tendencja ku zniwelowaniu różnic w obu krajach zmanifestowała się zarówno z punktu wydobywania węgla jak i ogólnej produkcji przemysłowej. Mimo niezupełnej komplementarności swych produkcji struktura gospodarcza krajów Beneluxu nie tworzy już poważniejszej przeszkody dla zawarcia unii gospodarczej. Należy zaznaczyć, że w pewnych sektorach rolnych i przemysłowych Belgia i Holandia uzupełniają się nawzajem. Z drugiej strony konkurencja i to niekiedy silna na niektórych odcinkach rolnictwa i przemysłu nie stanowi niepokonalnej przeszkody do zawarcia unii między tymi krajami. Gospodarka Belgii i Holandii jest obecnie jednocześnie rolnicza

i przemysłowa. Według statystyki przedwojennej rolnictwo holenderskie zatrudniało 49% a przemysł holenderski 20% ogółu pracowników. W Belgii liczby te wyniosły odpowiednio 20% i 63%. Jeśli idzie o udział wytwórczości krajowej w handlu zagranicznym, to eksport holenderski w 1947 r. zawierał produktów rolnych 28,6% i przemysłowych artykułów żywnościowych 17,6%, zaś produktów specyficznie przemysłowych (pozostałego przemysłu) 53,8% ogólnego wywozu za granicę. W Belgii eksport produktów rolnych w 1947 r. stanowił 12%, przemysłu spożywczego 0,7% a przemysłu pozostałego 75,8%. Industrializacja Holandii i rozwój rolniczy w obu krajach doprowadził już do zatarcia w dużej mierze dawnego charakteru komplementarności obu krajów — Holandii jako aparatu typowo rolniczego a Belgii jako czysto przemysłowego. Oczywiście uprzemysłowienie Holandii nie jest jeszcze tak zaawansowane jak w Belgii, nie mniej jednak przemysł zajmuje w życiu gospodarczym Holandii jedno z czołowych miejsc, wykazując przy tym charakter szczególnie dynamiczny. Cała polityka gospodarcza Holandii skierowana jest obecnie na wzmocnienie istniejącej tendencji — dalszego, silnego uprzemysłowienia kraju.

Przyczyny, przemawiające zasadniczo za zawarciem unii gospodarczej Beneluxu, leżą nie w różniącej się nieznacznie tylko strukturze gospodarczej tych krajów lecz raczej w spólnocie ich interesów. Kraje Beneluxu, dążąc do rozwoju handlu zagranicznego, muszą uprawiać identyczną politykę handlową. Skoncentrowana polityka handlowa jest możliwa przede wszystkim wówczas, gdy włączone w unię gospodarczą terytoria przedstawiają strukturę gospodarczą identyczną względnie zbliżoną do siebie, bowiem wówczas tylko mogą wspólnie bez rozbieżności bronić tego samego punktu widzenia w wypadku negocjacji handlowych. Kraje Beneluxu muszą wyrównywać chroniczny deficyt swych bilansów handlowych. W okresie 1936—1938 r. deficyt bilansu handlowego Holandii wynosił rocznie ca 430 mil. florenów, w 1946 r. — ca 1520 mil. fl., w 1947 r. — 2390 mil. fl. Ujemne saldo handlu zagranicznego unii Belgio-Luksemburskiej wynosiło rocznie w latach 1936—1938 r. ca 1600 mil. fr. belg., w 1946 r. — ca 22900 mil. fr. belg., w 1947 r. — 23300 mil. fr. belg. Pomimo stosowania systemu racjonowania Holandia nie mogła dotychczas zapewnić pełnego zaopatrzenia kraju własnymi środkami. Przemysł holenderski ma do rozwiązania trudny problem — zagadnienie wyposażenia aparatu wytwórczego w maszyny do-

statecznie nowoczesne. Obok nagromadzenia zwalów renowacyjnych z okresu pięcioletniej okupacji i strat na skutek rabunkowej polityki okupanta Holandia odczuwa jeszcze brak dostaw maszyn i części wymiennych pochodzenia niemieckiego oraz brak dewiz. Należy nadmienić, że przed wojną przemysł holenderski zaopatrywał się w dobra inwestycyjne w Niemczech ponad 50%, a w niektórych branżach nawet całkowicie. Zadowalający rozwój eksportu holenderskiego od 1946 r. nie zapobiegł deficytowi bilansu handlowego, który wzrósł w 1947 r. w porównaniu do roku poprzedniego o ca 57%. Powojenne pogorszenie bilansu handlowego było wynikiem zarówno zmniejszenia eksportu jak i zwiększenia importu na skutek rabunkowej gospodarki okupanta i zniszczeń wojennych. Pokrycie procentowe importu eksportem wyniosło w Holandii w 1938 r. ca 73%, w 1946 r. — 37%, w 1947 r. — 44%. W okresie pięciu pierwszych miesięcy 1948 r. stosunek ten osiągnął już 48%. Mimo tej poprawy ujemne saldo bilansu handlowego wyniosło w wymienionym okresie 1948 r. ca 983 mil. florenów, co w skali rocznej daje 2359 mil. fl., czyli prawie tyle co w 1947 r.

Deficyt bilansu handlowego Holandii za 1947 r. pokryty został kredytem zagranicznym, mobilizacją awiorów zagranicznych i walorów międzynarodowych oraz użyciem zapasu złota. Przedwojenna pozycja wierzycielska Holandii została wstrząśnięta na skutek deficytowości na odcinku wymiany zarówno towarów jak i usług. Przedwojenne, duże dochody Holandii z tytułu usług morskich i transportu (do Niemiec) zostały silnie zredukowane na skutek wojny i jej następstw. Pozycja dewizowa Holandii pozostaje nadal ciężka, szczególnie wskutek nierównowagi bilansu handlowego z U. S. A. Udział U. S. A. w imporcie holenderskim w 1947 r. wyniósł 28,1%, w eksporcie natomiast zaledwie 2,7%. Deficyt wymiany towarowej Holandii z U. S. A. w tym okresie wyniósł ogółem 1144 mil. florenów, czyli dol. 431 mil. Dochody dolarowe z innych źródeł kształtowały się w 1947 r. na poziomie niedostatecznym, w związku z czym Bank Holenderski, celem pokrycia skąpości dewiz, musiał uciec się do rezerw złota. W celu złagodzenia skąpości dolara Ministerstwo Finansów wyemitowało w końcu maja 1948 r. obligacje wewnętrznej pożyczki dolarowej na sumę dol. 50,7 mil., przy czym maksymalna kwota pożyczki ustalona została w wysokości dol. 100 mil. Pożyczka ta ma wchłonąć przede wszystkim zapasy papierów amerykańskich, jakie znajdują się w ręku obywateli holenderskich. Należy nadmienić, iż uzyskany w Banku

Międzynarodowym kredyt dol. 195 mil. został już w 1947 r. wykorzystany do sumy dol. 66,6 mil. Trudności dolarowe przeżywa obecnie również Belgia, bowiem w wymianie towarowej ze strefą dolarową wykazuje ona także duży deficyt, zaś posiadane zapasy dewiz słabych nie mogą być wymienione na dolary, szczególnie od czasu zawieszenia wymienialności funta sterlinga. Trudności te zmusiły Belgię do zaciągnięcia pożyczki dol. 50 mil. w Banku Importowo-Eksportowym oraz do ograniczenia w końcu 1947 r. importu mniej zasadniczych towarów z U. S. A.

Życie gospodarcze Belgii kształtuje się obecnie jeszcze pod znakiem boomu, chociaż na horyzoncie zarysowują się już oznaki niepokojące. Jak już zaznaczono, ogólny wskaźnik produkcji przemysłowej przekroczył poziom przedwojenny o 25 punktów. Rolnictwo doszło już do poziomu przedwojennego. Czynnikiem niekorzystnym jest stały wzrost trudności eksportowych; najlepsi klienci Belgii nie rozporządzają dostatecznym zapasem środków płatniczych, głównie dolarów. Mimo, tych trudności eksport belgijski osiągnął w kwietniu 1948 r. cyfrę rekordową 6658 mil. fr. belg. w porównaniu do przeciętnej miesięcznej w 1938 r. 1806 mil. fr., w I kwartale 1946 r. 1448 mil. fr. oraz w I kwartale 1947 r. 3947 mil. fr. belg. Wzrost ten przyczynił się w dużej mierze do uaktywnienia bilansu handlowego Belgii. Pokrycie importu eksportem osiągnęło w kwietniu 1948 r. już 91,4% wobec pokrycia przedwojennego 92%, w I kwartale 1946 r. — 70% i we wrześniu 1947 r. — 88%. Przewidywane jest, że ujemne saldo bilansu handlowego w 1948 r. będzie znacznie mniejsze niż w 1947 r., głównie na skutek silnego obecnie wzrostu eksportu przy jednoczesnej redukcji tempa wzrostu importu. Bierne saldo bilansu handlowego Belgii w kwietniu 1948 r. wyniosło 624 mil. fr. wobec 1244 mil. fr. w styczniu i 1281 mil. fr. w lutym 1948 r. Przeciętna wartość miesięczna eksportu belgijskiego wzrosła z 2471 mil. fr. w 1946 r. do 5114 mil. fr. w 1947 r. i 5921 mil. fr. w okresie pierwszych czterech miesięcy 1948 r. Przeciętny import miesięczny wzrósł w tym czasie odpowiednio z 4380 mil. do 7070 mil. i 7223 mil. fr. Deficyt bilansu handlowego w 1947 r. wyniósł ogółem ca 23,5 mil. fr. belg., czyli prawie tyle co w 1946 r. Przeciętne saldo miesięczne w okresie styczeń—kwiecień r. b. stanowiło 574 mil. fr., czyli deficyt Belgii w skali rocznej za 1948 r. wyniósłby już tylko 6888 mil. fr. belg. Kierunki eksportu i importu belgijskiego kształtują się mniej zadowalająco. Zakupy Belgii w U. S. A. wzrosły do poziomu 26%

ogólnej wartości importu belgijskiego, natomiast wywóz do USA spadł do ca 4% całego eksportu.

Wymiana towarowa między Belgią a Holandią układała się dotychczas na niekorzyść Holandii. Deficyt bilansu handlowego Holandii wobec Belgii wynosił w okresie pierwszego roku od zawarcia między tymi krajami układu handlowego ca 21 mil. florenów miesięcznie. Saldo to oficjalnie miało być pokryte w znacznej części w zlocie lub w dolarach, jednak w praktyce jest to już obecnie niemożliwe i trzeba szukać innego środka. Podczas ostatnich rozmów w Brukseli postanowiono zredukować import holenderski z Belgii na okres od 1 lipca do 1 października 1948 r. o 14%. Innym środkiem zaradczym mogłoby być zwiększenie eksportu holenderskiego do Belgii, jednak rynek belgijski jest już całkowicie nasycony. Jest to problem bardzo poważny. Wprowadzenie całkowicie wolnego handlu zwiększyłoby wzrost zadłużenia Holandii wobec Belgii. Belgia zaspakaja obecnie tylko potrzeby bieżące, gdyż potrzeby zakumulowane zostały już w pełni zaspokojone; w Holandii stan taki jest jeszcze daleki do osiągnięcia. To też przed przystąpieniem do kompletnej unii gospodarczej Beneluxu, kraje te będą musiały najpierw wyeliminować gwałtowne kontrasty na odcinku zaspokojenia w żywność i surowce oraz na odcinku wyposażenia kapitałowego. Zniesienie kontyngentów importowo - eksportowych między Belgią i Holandią wymagać będzie dużych zmian w ich polityce gospodarczej, szczególnie Holandii. Rozpoczęte już na odcinku cen prace nad zunifikowaniem opłat akcyzowych wymagać będą dużo czasu i przyniosą sporo komplikacji dla skarbow obu krajów. Osiągnięcie pełnej unii gospodarczej Beneluxu wymagać będzie poza tym kompletnej wymienialności franka i florena, co na długą falę wydaje się możliwe tylko poprzez wprowadzenie dla całej unii wspólnego systemu monetarnego i wspólnego prowadzenia wewnętrznej polityki finansowej.

Zasady, stanowiące podstawy powojennej polityki monetarnej krajów Beneluxu, wykazują pod wielu względami dużo podobieństwa i zbieżności. Władze monetarne tych krajów utrzymywały ściśle oficjalny kurs wymienny swych walut, usiłując jednocześnie stabilizować siłę nabywczą pieniądza w kraju i osiągnąć pewną równowagę na odcinku cen, płac, kosztów utrzymania i kosztów produkcji. Kraje te zwalczały usilnie wszelkie oznaki inflacyjne, stosując energiczne środki celem absorpcji zbędnej, nadmiernej siły nabywczej w kraju. W ostatnim okresie polityka monetarna

Belgii i Holandii wykazała jednak pewne różnice zarówno co do stopniowych metod i t. zw. polityki taniego pieniądza. Różnica ta była wynikiem technicznej i gospodarczej przewagi Belgii nad Holandią. Korzystniejszą pozycję techniczną franka belgijskiego odzwierciedlają nam wykazy bilansowe Narodowego Banku Belgijskiego. Złoto i dewizy tego banku wynosiły w październiku 1947 r. ca 40 milrd. fr. (w tym złoto ca 27 milrd. fr.) a obieg banknotów plus natychmiast płatne zobowiązania (rachunki bieżące - żyrowe) ca 80 milrd. fr., czyli pokrycie obiegu pieniężnego stanowiło ca 50%. W następnych miesiącach zapas złota trochę spadł, lecz od lutego 1948 r. z powrotem wzrastał stale, osiągając na koniec maja 26,7 milrd. fr. Zapas dewiz wykazał w kwietniu i maju 1948 r. nieznaczny spadek, wynosząc na 31. V. 1948 r. 12,2 milrd. fr. wobec 12,9 milrd. fr. na 31. III. 1948 r. Łącznie rezerwy kruszcowo-dewizowe Narodowego Banku Belgijskiego wyniosły na koniec maja 1948 r. ca 38,9 milrd. fr. belg. Obieg banknotów spadł od lutego do końca maja 1948 r. z 79,8 milrd. fr. do 78,4 milrd. fr., natomiast rachunki bieżące wykazały w tym czasie tendencję odwrotną, wzrastając z 4,7 milrd. fr. do 5,2 milrd. fr. Łącznie omawiane pozycje pasywne Banku spadły z 84,5 milrd. fr. do 836 milrd. fr. Pokrycie kruszcowo-dewizowe na koniec maja 1948 r. stanowiło ca 47% w porównaniu do ca 48% na koniec 1947 r. i ca 51% na koniec 1946 r. Duże rezerwy monetarne i wysokie pokrycie obiegu banknotów pozwoliły władzom monetarnym do używania tych rezerw często jako masy manewrowej. W przeciwieństwie do tego Holandia uważa stojące jej do dyspozycji złoto jedynie za typową, ostateczną rezerwę walutową. Wprawdzie eksport holenderski rozwija się coraz pomyślniej, jednak import jest jeszcze bardzo wielki a pokrycie jego eksportem jest daleko niższe niż w Belgii. Niedostatek dewiz zmusza Bank Holenderski do ciągłego użycia rezerw złota, które na 6. V. 1940 r. wyniosły 1173 mil. florenów, na 7. V. 1945 r. — 931 mil. fl., na koniec grudnia 1947 r. — 611 mil. fl., a na 30. III. 1948 r. — 512 mil. fl. Zapas dewiz kształtował się od chwili wyzwolenia Holandii do końca 1947 r. bardzo niepomyślnie; wzrósł on wprawdzie w ciągu stycznia i lutego 1948 r. z 266 mil. fl. do 394 mil. fl., jednak w marcu spadł z powrotem do 380 mil. fl. Łączny zapas złota i dewiz Banku Holenderskiego na koniec marca 1948 r. wyniósł 892 mil. florenów. Obieg banknotów, osiągnąwszy poziom szczytowy w końcu 1947 r. w wysokości 3135 mil. fl. wyka-

zał w następnych dwóch miesiącach tendencję spadkową, jednak w marcu 1948 r. wzrósł z powrotem o 149 mil. fl., osiągając na koniec tego miesiąca 3072 mil. fl. Rachunki bieżące I kwartału 1948 r. skiego (żyrowe) wzrosły w ciągu I kwartału 1948 r. o 120 mil. fl. i osiągnęły na koniec marca 1948 r. sumę 1486 mil. fl. Pokrycie kruszczowo-dewizowe banknotów i rachunków żyrowych w Banku Holenderskim na 31. III. 1948 r. wynosiło więc nie pełne 20%.

Przechodząc do naszkicowania różnicy w stosowaniu metod, należy podkreślić, że Belgia od czasu oswobodzenia zmniejszyła wyraźnie restrykcje dewizowe, znosząc ponadto w odniesieniu do wielkiej liczby artykułów restrykcje importowe całkowicie. W Holandii kontrola rygorystyczna dewiz i importu jest nadal utrzymana. Odnośnie polityki stabilizacyjnej, mającej na celu zachowanie niezbędnej siły nabywczej pieniądza w kraju, zaczęto stopniowo stosować również różne metody. Władze holenderskie starały się osiągnąć pewne zamierzenia przy pomocy mniej lub więcej drastycznych przepisów i zarządzeń bezpośrednich. Cele te Belgia starała się natomiast realizować drogą polityki restrykcji kredytów i podniesienia stopy procentowej. Stopa dyskontowa Narodowego Banku Belgijskiego została podniesiona w listopadzie 1946 r. z 1,5% do 2,5%, w miesiąc później do 3% a w sierpniu 1947 r. do 3,5%. Zwyżka ta miała zniechęcić kredytobiorców do zaciągania pożyczek bankowych, zmniejszyć rozpiętość między stopami procentowymi od kredytów krótko i długoterminowych oraz zapobiec posunięciami klasycznymi rozwojowi następstw perturbacyjnych na skutek uprawiania ekspansji monetarnej. W przeciwieństwie do tego, w Holandii trwano do ostatnich miesięcy na stanowisku, że polityka taniego pieniądza musi na razie kontynuowana.

Poprawa sytuacji na odcinku finansów państwowych poczyniła znacznie szybszy postęp w Belgii niż w Holandii. Dzięki powyższemu Belgia uzyskała pozycję korzystniejszą w walce z oznakami inflacji. Deficyt budżetowy Belgii, wynoszący w 1945 r. 63,9 milrd. fr., został następnie zredukowany w 1946 r. do 33,4 milrd. fr., a w 1947 r. do 19,1 milrd. fr. Budżet na 1948 r. przewiduje niedobór w wysokości tylko 7,4 milrd. fr. przy ogólnej sumie wydatków 72,9 milrd. fr. t. j. ca 10%, przy czym po raz pierwszy od chwili oswobodzenia kraju wydatki budżetu zwykłego i wojennego mają być pokryte wpływami z podatków

w pełni. Deficyt budżetowy Holandii wyniósł w 1945 r. 3578 mil. fl., a w 1947 r. — 1971 mil. fl. Deficyt na 1948 r. ma wynieść 1904 mil. fl., co przy ogólnej sumie wydatków 4746 mil. fl. stanowi ca 40%. Przy ocenie sytuacji finansowej Belgii i Holandii należy jednak uwzględnić okoliczności, że Holandia została później oswobodzona, po oswobodzeniu nie korzystała z dochodów nadzwyczajnych ze strony aliantów, musiała włożyć przeogromnie większy wysiłek w odbudowę i uruchomienie produkcji, a ponadto w związku z wydarzeniami indonezyjskimi ponosić wydatki nadzwyczajne — bardzo wysokie.

Przyjmując ewentualne ujednolicenie polityki fiskalnej należy podkreślić różnorodną strukturę podatkową w Belgii i Holandii. W belgijskim systemie podatkowym punkt ciężkości leży na podatkach konsumcyjnych, natomiast w systemie holenderskim — na podatkach pośrednich. Obniżenie ewentualne podatku obrotowego w Belgii do poziomu holenderskiego stworzyłoby dla Belgii poważne trudności, gdyż podatek obrotowy pokrywa trzecią część wydatków budżetowych Belgii. W związku z tym projektuje się ostatnio drogę odwrotną — podwyższenie holenderskiego podatku obrotowego do poziomu belgijskiego przy jednoczesnym obniżeniu holenderskich podatków bezpośrednich. Podjęte w myśl tegorocznej konferencji czerwcowej ministrów Beneluxu badania nad przystosowaniem istniejących struktur podatkowych w tych krajach obejmują zarówno problem adoptacji wspólnej polityki fiskalnej jak i polityki socjalnej oraz polityki gospodarczej. Na konferencji tej odbytej w Brukseli w okresie 7—10. VI. 1948 r. powzięto ostatecznie decyzję utworzenia Unii Gospodarczej Beneluxu i wprowadzenia jej w życie 1. I. 1950 r. Jak zaznaczono już, celem tej unii ma być osiągnięcie wolnej wymiany dóbr, usług i walut tych krajów, by tą drogą osiągnąć i utrzymać wyższy dobrobyt społeczeństwa i zażyłość poszczególnych krajów Beneluxu.

Na marginesie uwag końcowych należy podkreślić, że Unia Gospodarcza Beneluxu mogłaby przynieść bezsprzecznie znaczne korzyści gospodarcze zunifikowanym krajom, gdyby kraje te kierowały się wyłącznie realizacją postulatów ekonomicznych. Wciąganie jednak Beneluxu do rozgrywek politycznych na forum międzynarodowym, jak to się od dłuższego czasu dzieje, może doprowadzić do nieobliczalnych następstw a nawet położyć kres jego istnieniu.

Dr Paweł Czartoryski

REFORMA PIENIĘŻNA W NIEMCZECH ZACHODNICH¹⁾

I. STAN DOTYCHCZASOWY NIEMIECKIEJ GOSPODARKI PIENIĘŻNEJ.

Omawiając reformę pieniężną w Niemczech Zachodnich należy pamiętać o tym, że „Reichsmarka“ emitowana była w różnych okresach czasu, przez różne władze, między którymi współpraca była bardzo wątpliwa. Dlatego też trudno było określić, do jakiego stopnia inflacja posunęła się naprzód, gdyż nie było żadnych środków całkowitej kontroli waluty.

Niemiecki obieg pieniężny wynosił w 1937 r. około 7 miliardów RM. Na skutek zbrojeń i przygotowań wojennych wzrósł on w ciągu dwóch lat, do chwili wybuchu wojny, do 10 miliardów RM. Sumę obiegu pieniężnego w trzech zachodnich strefach okupacyjnych szacowano przed dniem 21 czerwca br. na 60 do 80 miliardów RM. Obecnie granicę nowej emisji przy przeprowadzaniu reformy pieniężnej ustalono na 10 miliardów Deutsche Marks, co stanowiłoby więc w przybliżeniu 1/8 poprzedniego obiegu.

Poza ogromnym wzrostem ilości środków płatniczych w obiegu charakterystyczną była sytuacja, jaka wytworzyła się w dziedzinie cen oraz stosunków panujących na rynku. Ceny reglamentowane wprowadzono już w 1936 r. celem zahamowania inflacyjnych skutków zbrojeń. Wówczas jednak oparte one były na realnych kosztach produkcji, na stosunku między popytem a podażą poszczególnych grup towarów oraz wiązały się z cenami na rynku światowym. Te same ceny reglamentowane utrzymały się w zasadzie aż do ostatnich czasów, podczas gdy pozostałe stosunki uległy całkowitej zmianie. W związku z tym pieniądź przestał być efektywnym miernikiem wartości, co oczywiście poderwało zupełnie zaufanie społeczeństwa do pieniądza. Oficjalne ceny i płace ustalane były bez związku z rzeczywistą wartością pieniądza. Dlatego też obroty gospodarcze opierały się w dużej mierze na transakcjach wymiennych towar za towar. Miernikiem wartości stał się w pewnym znaczeniu popieros, lub inne dobra jak np. kawa, które spełniały częściowo rolę środka wymiany, jako artykuł ogólnie pożądaný.

W kwietniu br. przeprowadzono rewizję cen urzędowych, jako przygotowanie mającej nastąpić reformy pieniężnej. Oczywiście, że rewizja ta nie

mogła stanowić radykalnego środka, który by mógł usunąć powyższe trudności. Równocześnie zniesiono dawny system kontroli handlu zagranicznego, który polegał na tym, że importer lub eksporter niemiecki za pośrednictwem „Joint-Import-Export Agency“ płacił, względnie otrzymywał za towary w obrocie zagranicznym jedynie wewnętrzne ceny niemieckie z roku 1936. W kwietniu br. ustalono stawkę wymienną, 1 marka = 30 centów w handlu zagranicznym z tym, że przy eksporcie wprowadzono pewne modyfikacje, gdyż cena niektórych towarów niemieckich, obliczona według powyższego mnożnika, byłaby zbyt wysoka na rynkach zagranicznych. Nie stanowiło to jednak bynajmniej rozwiązania zagadnień dewizowych Niemiec Zachodnich.

Jeśli chodzi o obieg wewnętrzny, dalsze trudności wynikały z istniejącego stanu rzeczy w dziedzinie kalkulacji kosztów produkcji. Na skutek systemu handlu wymiennego, jaki stosowany był powszechnie, normalne metody kalkulacji kosztów produkcji oraz płac roboczych były niemożliwe do zastosowania. Łączy się to również z istniejącą dysproporcją między cenami artykułów przemysłowych, a produktów rolniczych.²⁾

Równocześnie poczyniono poważne kroki w kierunku reorganizacji aparatu bankowego i systemu podatkowego. Należy zaznaczyć, że osiągnięcie zamierzonych wyników reformy pieniężnej wymagać będzie również rewizji dalszych dziedzin życia gospodarczego Niemiec Zachodnich, a w pierwszym rzędzie układu cen oraz systemu ich kontroli, nie mówiąc już o organizacji produkcji oraz systemu płac roboczych, które stanowią podstawę funkcjonowania aparatu gospodarczego. I wreszcie nie rozstrzygnięta pozostaje dotychczas kwestia parytetu marki niemieckiej i stosunków płatniczych z zagranicą.

Uwagi powyższe obrazują warunki, w jakich dokonała się reforma pieniężna. Trzeba traktować ją w pierwszym rzędzie jako usiłowanie powrotu do gospodarki pieniężnej, po okresie chaosu i swoistej „gospodarki naturalnej“. Samą wymianę dawnych znaków pieniężnych na nowe, uważać należałoby raczej za warunek i pierwszy krok w tym kierunku.

Nie należy jednak sądzić, że reforma walutowa

¹⁾ Na podstawie ustawodawstwa o reformie pieniężnej w Niemczech Zachodnich oraz prasy gospodarczej.

²⁾ The Economist z 26 czerwca 1948, art. „The Deutsche-mark“.

miała wyłącznie na celu uporządkowanie sytuacji pieniężnej w strefach Zachodnich Niemiec.

Twórcom jej zależało w pierwszym rzędzie na osiągnięciu celów politycznych. Sprawy te były zresztą wielokrotnie poruszane w naszej prasie. Aczkolwiek zdajemy sobie w pełni sprawę z roli tych czynników, które miały duży wpływ zarówno na samą treść ustawodawstwa odnośnie reformy pieniężnej jak i na wybór momentu jej wprowadzenia, to jednak w opracowaniu niniejszym zajmujemy się jedynie finansową stroną zagadnienia.

II. STRONA TECHNICZNA REFORMY PIENIĘŻNEJ.

1. Podstawy prawne. Wymiana pieniędzy w Niemczech Zachodnich dokonana została na skutek porozumienia amerykańskich, brytyjskich i francuskich władz okupacyjnych, na podstawie którego odnośne władze wydały w swych strefach okupacyjnych analogiczne rozporządzenia. Rozporządzenia powyższe weszły w życie z dniem 20 czerwca, podczas gdy dalsze instrukcje i uzupełnienia wychodziły później w miarę potrzeby. W ten sposób reforma pieniężna przeprowadzona została w sposób jednolity we wszystkich trzech strefach okupacyjnych, t. zn. na całym obszarze Niemiec Zachodnich.

2. Bank emisyjny i plafon emisji. Dla całego obszaru Niemiec Zachodnich utworzony został dnia 1 marca br. we Frankfurcie nad Menem „Bank Krajów Niemieckich“ (Bank Deutscher Länder). Stosunek jego do Krajowych Banków Centralnych poszczególnych krajów niemieckich (Länder) ustalono w ten sposób, że posiada on wyłączny przywilej emitowania oraz rozprowadzania biletów bankowych i monet. Ponadto poszczególne Krajo-we Banki Centralne mają kierować się w dziedzinie operacji kredytowych, a w szczególności stopy procentowej i dyskontowej oraz operacji otwartego rynku, dyrektywami Banku Krajów Niemieckich. To samo dotyczy wypłacalności i płynności oraz stanu rezerw tych banków. Wreszcie Bank Krajów Niemieckich jest centralną instytucją dewizową i za jego pośrednictwem dokonywane są rozliczenia z zagranicą.

Z dniem 20 czerwca weszły w obieg nowe bilety bankowe pod nazwą Deutsche Mark, drukowane w Stanach Zjednoczonych, w odcinkach po 50, 2, 1 i $\frac{1}{2}$ DM. Plafon emisyjny ustalono na 10 miliardów DM. Przekroczenie tej granicy wymagać będzie zgody Centralnej Rady Bankowej oraz wojskowych władz okupacyjnych.

3. Sposób przeprowadzania wymiany. Poczynając od dnia 21 czerwca br. dawne pieniądze niemieckie, o mianowicie „Reichsmark“, „Rentenmark“ oraz marka okupacyjna straciły wartość obiegową, za wyjątkiem biletów i monety zdawkowej poniżej 1 marki, które zachowano w obiegu, zmniejszając jednak ich wartość nominalną do $\frac{1}{10}$. Od tej chwili prawnym środkiem płatniczym została Deutsche Mark (DM) podzielona na 100 Deutsche Pfennig (DP), która stanowi jednostkę monetarną nowej waluty niemieckiej.

a) **Wymiana na osobę.** Każdy mieszkaniec terenów objętych reformą walutową mógł otrzymać 60 DM w zamian za wpłacenie takiej samej kwoty w starych pieniądzach. Wymiany dokonano w ten sposób, że 40 marek otrzymali zainteresowani w chwili wymiany, to znaczy 20 czerwca, natomiast dalsze 20 marek wypłacić miano w ciągu następnych dwóch miesięcy. Wymianę przeprowadzały urzędy zajmujące się rozprowadzaniem kart żywnościowych. Jako dowód dokonania wymiany, urzędy te dziurkowały karty rozpoznawcze osób wymieniających pieniądze.

Wymiana pieniędzy stanowiących własność organów administracyjnych wojskowych władz okupacyjnych oraz podległych im instytucji, jak również i osób wojskowych należących do armii okupacyjnych i personelu administracyjnego tych władz, została unormowana osobnymi instrukcjami.

b) **Wymiana wkładów bankowych.** Z dniem 20 czerwca wkłady bankowe oraz rachunki w kasach oszczędności zostały zablokowane. Dawne pieniądze, które pozostały właścicielom po wymianie kwoty przetwizdanej na osobę, winny być zadeklarowane oraz wpłacone na rachunki zablokowane do dnia 26 czerwca br. Dawne pieniądze, nie wpłacone do dnia 26 czerwca straciły wartość.

Na podstawie zarządzeń, jakie ukazały się później (26 czerwca), kwoty powyższe, znajdujące się na rachunkach zablokowanych zostały wymienione na „Deutsche Mark“ w stosunku 10 : 1. Wymiany dokonano w ten sposób, że połowę sum w nowych pieniądzach, a więc 5% dawnych kwot w RM przeniesiono na „Wolne rachunki“ („Frei Konto“), a połowę zaś pozostawiono na rachunkach zablokowanych. Decyzja co do rachunków zablokowanych miała być powzięta w ciągu następnych 90 dni, w zależności od dalszego rozwoju sytuacji gospodarczej. Przy konwersji wkładów w dawnych pieniądzach na wkłady w DM podlegały one kontroli władz skarbowych, które mogły dokonać potrąceń podatkowych. Równocześnie, władze te ba-

dały, czy wkłady nie pochodzą z zysków osiągniętych na czarnym rynku, pociągając ewentualnie ich właścicieli do odpowiedzialności karnej w myśl specjalnych przepisów.

c) **Kwoty wypłacane przedsiębiorstwom.** By umożliwić przedsiębiorstwom funkcjonowanie w okresie przejściowym, kiedy powszechny był brak pieniędzy, korzystały one z daleko idących ulg odnośnie wymiany pieniędzy. Otrzymały one mianowicie na żądanie prowizoryczną subwencję w Deutsche Marks na potrzeby handlowe, w ciężar ich rachunku likwidacyjnego w Reichsmarkach. Wysockość tej subwencji obliczana była według ilości pracowników zatrudnionych przez dane przedsiębiorstwo i wynosiła 6 ODM na pracownika.

O ile między 20 a 29 czerwca nie wypadł termin wypłaty poborów lub pensji pracowniczych, to przedsiębiorstwa zobowiązane były dokonać dodatkowej wypłaty w wysokości 70% poborów w RM wypłaconych poprzednim razem. Wypłata ta nie podlegała normalnemu opodatkowaniu.

d) **Organizacja wymiany.** Odróżnić tu należy wymianę gotówki oraz wymianę sum znajdujących się na rachunkach bankowych. Nowe znaki obiegowe emitowane przez Bank Krajów Niemieckich rozprowadzone zostały przez Krajowe Banki Centralne za pośrednictwem instytucji finansowych między urzędy dokonujące wymiany, które dzieliły się na główne urzędy wymiany i pomocnicze urzędy wymiany. Były to instytucje dokonujące normalnie rozdziału kart żywnościowych.

W razie potrzeby instytucje finansowe, urzędy pocztowe oraz inne władze i przedsiębiorstwa zobowiązane były do wyznaczenia urzędników do pomocy przy wymianie lub też do dostarczenia potrzebnych lokali. Urzędy wymiany, dokonując wymiany pieniędzy sporządzały listy zawierające imiona i nazwiska osób wymieniających pieniądze, określenie karty rozpoznawczej, którą się one legitymowały, wysokość wymienionej kwoty oraz podpis wymieniającego. Urzędy wymiany odsyłały następnie rozliczenia z dokonanej wymiany wraz z powyższymi wykazami oraz zwrotem dawnych pieniędzy do instytucji finansowej, z której nowe pieniądze otrzymały.

Jeśli chodzi o sumy znajdujące się na rachunkach bankowych oraz pieniądze wpłacane na rachunki zablokowane w chwili dokonywania wymiany, to należało je zgłaszać w odnośnych urzędach wymiany na osobnych formularzach (formularze „A” i „B”). Urzędy te przysyłały wypełnione formularze do odnośnych instytucji finansowych, które, na ich podstawie, otwierały „rachunki likwi-

dacyjne”, lub też zamieniały dawne rachunki żyrowe na rachunki likwidacyjne w nowych pieniądzach, o ile wymieniący posiadał już uprzednio rachunek w banku. Rachunki likwidacyjne są to konta zablokowane, o których mówiliśmy powyżej. Formularze A i B stanowiły poza tym podstawę do przeprowadzenia kontroli przez urzędy skarbowe.

e) **Zakaz wywozu i przywozu pieniędzy.** Wreszcie podkreślić należy, że wprowadzono zakaz przywozu i wywozu dawnych pieniędzy poza granice trzech stref Niemiec Zachodnich objętych reformą pieniężną. Jasnym jest, że przy reformie przeprowadzonej w sposób opisany powyżej, zakaz ten był podstawowym warunkiem jej powodzenia. Wydaje się jednak, że niemożliwością jest ściśle przestrzeganie go, co powoduje cały szereg trudności.

4. **Długi prywatne i publiczne.** Ogłoszono ogólne moratorium odnośnie wszystkich zobowiązań, płatnych w dawnych pieniądzach, w okresie tygodnia od dnia 20 czerwca począwszy, by umożliwić dłużnikom zaopatrzenie się w nowe środki płatnicze. Wszelkie zobowiązania, jak długi hipoteczne, zastawy lombardowe, skrypty dłużne, ubezpieczenia na życie itp. miały być przeliczone na nowe pieniądze, w stosunku 10 : 1 ich wartości nominalnej z tym, że mogły zaistnieć pewne drobne odchylenia od tej zasady. Zobowiązania z umów bieżących odnośnie wynagrodzeń, rent itp. miały być jednakże przeliczone w stosunku 1 : 1, celem wyrównania poziomu płac nominalnych do wysokości odpowiadającej realnym kosztom utrzymania.

Osobne zarządzenia dotyczą długów publicznych, które zostały całkowicie anulowane z dniem 20 czerwca 1948 r. Należą do nich zobowiązania rządu Rzeszy oraz związanych z nim organizacji i instytucji jak NSDAP, kolei państwowych, poczty (przy tych dwóch ostatnich, o ile zostały one zaciągnięte przed dniem 8 maja 1945 r.), Banku Rzeszy, o ile nie zostały one przejęte przez istniejące obecnie Krajowe Banki Centralne i wreszcie kilku innych instytucji, które zostały powołane do życia przez b. rząd Rzeszy w związku z prowadzeniem wojny.

Z dniem 20 czerwca anulowano również wszelkie zobowiązania, jakie istniały pomiędzy poszczególnymi instytucjami finansowymi na terenie trzech stref zachodnich. Wreszcie podkreślić należy, że wszelkie kwoty w Reichsmarkach, nie zgłoszone w terminie, również straciły wartość.

5. **Skutki reformy w dziedzinie bankowości.** Jak z powyższego widać, ostrze reformy pieniężnej

najdotkliwiej ugodziło w banki oraz wszelkie instytucje finansowe, które dobrowolnie lub też pod przymusem znalazły się w posiadaniu państwowych papierów kredytowych. Dlatego też instytucje finansowe musiały z dniem 20 czerwca zaczynać swą pracę od nowa. Poprzez Krajowe Banki Centralne otrzymały one pokrycie w wysokości 15% wkładów à vista oraz 7,5% wkładów terminowych i oszczędnościowych. Ponadto Krajowe Banki Centralne otrzymały pokrycie do wysokości 30% swoich zobowiązań powstałych w związku z reformą pieniężną, w postaci uznania ich rachunków w Banku Krajów Niemieckich.

Instytucje finansowe otrzymały dokładną instrukcję co do sporządzania bilansu otwarcia w DM, głównie odnośnie podziału i określenia aktywów i pasywów. Kapitał własny stanowić ma najmniej 5% zobowiązań żyrowych i depozytowych. Ponadto jako rodzaj rezerwy nadzwyczajnej, w razie gdyby pokrycie nie wystarczało, został bankom przyznany 3% fundusz wyrównawczy.

O ile Bank Krajów Niemieckich nie postanowi inaczej, nie wolno było instytucjom finansowym udzielać żadnych kredytów aż do dnia 8 sierpnia br. za wyjątkiem kredytów wekslowych na weksle handlowe, weksle własne Centralnych Banków oraz kredytów dla administracji publicznej.

Te zarządzenia miały na celu wydobycie na rynek zapasów towarowych, zanim zostaną udzielone kredyty na finansowanie życia gospodarczego.

6. Obniżka stawek podatkowych. W związku z całokształtem przedstawionych powyżej reform, koniecznością była również obniżka stawek podatkowych. W przeciwieństwie do reformy pieniężnej, której wytyczne zostały opracowane prawie wyłącznie przez przedstawicieli władz okupacyjnych, zmiany w dziedzinie skarbowości opierają się głównie na projektach rzeczoznawców niemieckich.

Podatek dochodowy zmniejszony został przeciętnie o jedną trzecią. Największe ulgi w tej dziedzinie przypadły na niższe grupy dochodów, poniżej 7.200 DM rocznie, podczas gdy wyższe grupy dochodów ponoszą większe ciężary. Wprowadzono podatek dochodowy od płac pracowniczych, czego nie było dotychczas. Środki uzyskane tą drogą, miały być przeznaczone na walkę z bezrobociem.

Pewne zmiany wprowadzono również w dziedzinie podatków od spółek handlowych, tak, że spółki kapitałowe i osobowe traktuje się na równi. Wprowadzono duże ulgi w dziedzinie podatków majątkowych, które mają stanowić pewną prze-

ciwagę wobec wielkich ciężarów, jakie ponieśli właściciele w związku z wymianą pieniędzy. Poważne zmiany wprowadzono również w przepisach dotyczących podatku spadkowego.

I wreszcie wymienić należy zarządzenie, na mocy którego każdy, kto prowadzi księgi handlowe i podlega opodatkowaniu, zobowiązany jest sporządzić i przedstawić na dzień 20 czerwca szczegółowy inwentarz majątkowy, z uwzględnieniem majątku nabytego w okresie od 1939 r. za pomocą nielegalnych zysków. Przepis ten ma na celu uniemożliwienie właścicielom majątku ruchomego, uchylania się od podatków oraz wykrycie dochodów osiągniętych na czarnym rynku.

III. REZULTATY I KONSEKWENCJE PRZEWODZONEJ REFORMY.

W dniu wymiany przedstawiono 13,5 mlrd. RM w gotówce do wymiany.

W instytucjach finansowych znajdowało się 21 mlrd. RM w zamrożonej i wycofanej z obiegu gotówce. Jeśli chodzi o środki biorące udział w obrocie na czarnym rynku, to nie zostały one przedstawione do wymiany z obawy przed ciężarami podatkowymi i konsekwencjami karnymi, które pociągnęłyby to za sobą. W wyniku reformy pieniężnej puszczono w obieg 2,6 mlrd. DM w gotówce, co stanowiło nieco mniej niż przewidywano. Suma nowego pieniądza bankowego, a więc wkładów zamienionych na Deutsche Marks wyniosła 3,1 mlrd. DM tak, że ogólna ilość środków płatniczych po przeprowadzeniu reformy zredukowana została na terenie Niemiec Zachodnich do 5,7 mlrd. DM.

Szczegółowe rozbiecie powyższych cyfr przedstawia się, jak następuje:

Gotówka: 1,9 mlrd. DM wypłaconych jako należność na osobę oraz 0,7 mlrd. DM jako saldo obrotów bankowych pierwszych dwóch tygodni po dokonaniu reformy — w sumie więc 2,6 mlrd. DM.

Wkłady bankowe: 2,5 mlrd. wkładów instytucji publicznych (administracji, kolei, poczt itp.) oraz 0,8 mlrd. wkładów Zarządu Wojskowego i wreszcie 0,5 mlrd. wkładów przedsiębiorstw i osób prywatnych. Po odjęciu od ogólnej sumy wkładów 3,8 mlrd. gotówkowego salda obrotów bankowych w wysokości 0,7 mlrd. — ostateczna suma wkładów bankowych wyniosła 3,1 mlrd. DM.

Jeśli chodzi o wkłady bankowe i oszczędnościowe, to zgłoszono 109,8 mlrd. RM. W tym na strefę brytyjską przypada 52,5 mlrd., na strefę amery-

kańską 43,3 mlrd. RM, a na strefę francuską 14 mlrd. RM.

Jako bezpośredni rezultat wymiany, obieg pieniężny wyniósł więc 5,7 mlrd. DM. Na skutek wymiany wkładów bankowych, ich ogólna suma osiągnęła w nowych pieniądzach około 10 mlrd. DM, z czego w myśl przepisów o reformie pieniężnej połowa została zapisana na rachunki zablokowane, a druga połowa na rachunki otwarte. W ciągu miesiąca od dnia dokonania wymiany obieg pieniężny, na skutek zwolnienia tych ostatnich, wzrósł o dalsze 4 z górą mlrd. DM osiągając wysokość około 10 mlrd. DM.³⁾

Zasadniczym celem reformy pieniężnej w Niemczech Zachodnich było **zredukowanie nadmiernej** ilości środków płatniczych w obiegu. Inflacja niemiecka miała jednakże specjalny charakter. W gospodarce wolnokonkurencyjnej, w miarę zwiększania się ilości pieniądza, ceny, płace oraz kursy dewiz rosły w stosunku wprost proporcjonalnym do wzrostu emisji. System niemiecki wprowadzony przez Schachta jeszcze w 1931 r., polegający na utrzymaniu jednolitego poziomu cen i płac, miał rzekomo przeciwdziałać inflacji. Był on jednak sztuczny. Nadmiar środków płatniczych znalazł po wojnie ujście na czarnym rynku, gdzie prawo podaży i popytu mogło kształtować ceny.

Dlatego też, przeprowadzając reformę pieniężną, władze okupacyjne utrzymały dawny poziom cen i płac, dążąc do ustalenia równowagi przez takie zredukowanie ilości pieniędzy, by 1) zlikwidować nadwyżkę siły nabywczej mogącą znaleźć zatrudnienie na czarnym rynku i 2) zmusić przedsiębiorców do ujawnienia zapasów towarowych, jakie przetrzymywali oni dotychczas w formie „tezauryzacji“ wartości realnych. Uderza przy tym bardzo ostry i surowy sposób przeprowadzenia tej reformy.

Przypuszczać należałoby, że przynajmniej w pierwszym okresie czarny rynek został zlikwidowany, w rzeczywistości jednak istnieją już obecnie pewne dane po temu, że odżywa on na nowo.⁴⁾

O ile chodzi o upłynnienie zapasów towarowych, należałoby przede wszystkim postawić pytanie, czy publiczność dysponować będzie dostateczną ilością znaków pieniężnych, by móc za nie płacić, co wobec ograniczonej wymiany (jedynie 60 marek na osobę) wydaje się problematyczne. Może pewien wpływ będzie tu miało odblokowanie części rachunków bankowych. Nie wiadomo również, jaka jest rzeczywista ilość zapasów towaro-

wych, może się ona okazać mniejsza, aniżeli przypuszczano.

Najważniejszym jednak znamieniem reformy pieniężnej jest to, że przeprowadzono ją w ten sposób, by udzielić poparcia czynnikom produkcji. Głównym źródłem bowiem nowych środków płatniczych jest praca. „To, że płace utrzymane zostały na dawnym poziomie, podczas gdy oszczędności w Reichsmarkach w dużej mierze zlikwidowano oraz, że wkłady bankowe zostaną wymienione w stosunku 10 : 1, zapewnia płacom pozycję wybitnie uprzywilejowaną. Złożyć jednak należy, że: 1) przedsiębiorstwa dysponować będą dostateczną ilością płynnych środków, by móc wypłacać wynagrodzenia (dla tego też należałoby jak najszybciej uruchomić dostatecznie elastyczny system kredytów) oraz, że 2) ich koszty własne odpowiadać będą urzędowym cenom sprzedaży, w przeciwnym razie nastąpi w krótkim czasie bezrobocie na dużą skalę.“⁵⁾ Te zastrzeżenia Jenny'ego mają niewątpliwie realne uzasadnienie. Dlatego też reforma monetarna wywołać może poważne zaburzenia w Niemczech Zachodnich. Przypuszczać należy, że zaburzenia te w pierwszym okresie będą miały charakter raczej „mechaniczny“ i przejściowy. Dalszy tok wypadków zależny będzie oczywiście od rozwoju stosunków na rynku towarowym oraz od polityki pieniężnej. Odnosnie tych pierwszych, chaos, który przed reformą panował w tej dziedzinie, nie daje powodów do zbyt różowych przewidywań. Natomiast sam sposób przeprowadzenia reformy umożliwia dużą elastyczność w dalszej polityce pieniężnej. Odnosi się to w pierwszym rzędzie do marży emisyjnej, przepisów co do stopniowego odblokowania wkładów bankowych oraz dużych możliwości w dziedzinie kredytowej. Daje to do ręki kierownikom polityki gospodarczej Niemiec Zachodnich narzędzie wpływania na rynek. W jakim stopniu będą oni mogli i potrafili zeń korzystać — przyszłość pokaże. W związku z tym, należałoby podkreślić fakt, że równocześnie z reformą pieniężną przeprowadzono również reorganizację systemu bankowego.

W związku z przepisami odnośnie kontroli skarbowej przy przeprowadzaniu reformy, przypuszczać należy, że duża część dawnych pieniędzy nie zostanie w ogóle przedstawiona do wymiany. Chodzi tu o środki nagromadzone skutkiem operacji czarnorynkowych. Zostaną one zniszczone lub też czynione będą usiłowania, by je przemycić do stre-

³⁾Schweizerische Handelszeitung z dnia 29 lipca 1948 r.

⁴⁾Schweizerische Handelszeitung z dnia 22 lipca 1948 r.

⁵⁾Frédéric Jenny, „Réflexions sur la réforme monétaire allemande“, Schweizerische Handelszeitung z dnia 1 lipca 1948 r.

fy radzieckiej. W związku z tym powstał nowy nielegalny handel walutami, który przyczynia się do wzmożenia chaosu. Odnosi się to również i do Berlina.

Nowe ustawodawstwo skarbowe, które wprowadzono równocześnie z reformą pieniężną, pochłonie pewną część środków uzyskanych w drodze wymiany, co przyczyni się również do ograniczenia ilości pieniądza w obiegu.

Wreszcie należałoby poruszyć problem cen. O możliwościach kalkulacji przemysłowej mówiliśmy już poprzednio. Dopiero po przeprowadzeniu reformy pieniężnej można mówić na serio o dostosowaniu cen wewnętrznych wzajemnie między sobą oraz wobec cen światowych. W stosunku do całego szeregu artykułów, zniesiono już kontrolę cen. Artykuły żywnościowe podlegają jednak nadal racjonalizacji. W obecnej chwili nie ma jeszcze żadnych danych odnośnie skutków tych posunięć.

W świetle powyższych rozważań twierdzić można, że inicjatorzy reformy pieniężnej w Niemczech Zachodnich uważali ją za jedyny i radykalny

środek uzdrowienia sytuacji gospodarczej. Zastosowali go zresztą po bardzo przykrych doświadczeniach. Gaston Jèze pisze o tym w „Journal des Finances“:⁶⁾ „Dla jakich motywów wprowadzili Amerykanie nowy system pieniężny w Niemczech Zachodnich? — Otóż stwierdzono całkowite niepowodzenie polityki gospodarczej prowadzonej w ich strefie. Washington postanowił w krótkim czasie podnieść Niemcy gospodarczo. Poświęcił na ten cel miliardy dolarów, jednak bez rezultatów. Produkcja niemiecka pogrążona jest w zastoju. Eksport spada. Ludność jest niedożywiona; brak jest niezbędnych towarów. To niepowodzenie upokorzyło Amerykanów. Kosztowne wysiłki w kierunku gospodarczego podniesienia ich strefy poszły na marne. Obecnie mają oni nadzieję, że nowy pieniądz uzdrowi w cudowny sposób stosunki gospodarcze. Reforma pieniężna nie jest częścią pewnego programu reform, lecz ich zdaniem ma ona sama z siebie wpłynąć na zmianę sytuacji“.

⁶⁾ z dnia 5 czerwca 1948 r.

DZIAŁ ARTYKUŁOWY

M. Kucharski

PLAN KREDYTOWY (dokończenie)

4. Planowanie podaży pieniądza. Ustalone w planie kredytowym zmiany działalności kredytowej, przedstawiające zarazem zmiany popytu na pieniądź muszą znaleźć odpowiednik po prawej stronie planu określającej źródła podaży pieniądza a więc środki pokrycia planowanego rozwoju akcji kredytowej.

Środki pieniężne na sfinansowanie planu kredytowego mogą być dostarczone przez Narodowy Bank Polski oraz przez inne instytucje kredytowe. Udział NBP w środkach pokrycia planu kredytowego może być albo bezpośredni, tj. w części przeznaczonych na kredyty bezpośrednie, albo pośredni a więc w części przeznaczonych na zasilenie środków innych instytucji kredytowych przez refinansowanie ich akcji kredytowej. W obu przypadkach wzrost lub spadek kredytów NBP oznacza zawsze wzrost lub spadek emisji (gotówkowej lub bezgotówkowej)⁷⁾, ponieważ podstawą działalności kre-

dytowej NBP nie są wkłady na rachunkach żyrowych, a jedynie emisja. N. B. P. bowiem nie zalicza wpłaconej gotówki do aktywów lecz pomniejsza o nią obieg banknotów.⁸⁾

Ilość środków pieniężnych emitowanych przez NBP na sfinansowanie bezpośredniej działalności kredytowej jest od razu wiadoma z rozchodowej części planu — wielkości kredytów bezpośrednich NBP. Natomiast planowanie wielkości emisji przeznaczonych na kredyty refinansowe wymaga uprzedniego ustalenia środków dysponowanych przez banki we własnym zakresie. Z momentem bowiem, gdy bezpośrednim regulatorem działalności kredytowej banków stał się plan kredytowy, kredyty refinansowe przestały być w rękach banku biletowego instrumencem regulującym pośrednio roz-

oznaczać ostatecznych zmian emisji, ponieważ jego zmiany np. in plus wynikające z planu kredytowego mogą być kompensowane przez zmiany in minus planowane w innych pozycjach planu finansowego jako całości.

⁸⁾ Por. A. Cegielski: — Istota pieniądza żyrowego i bankowego oraz znaczenie obrotu bezgotówkowego w polityce pieniężnej. Wiadomości NBP. Sierpień 1946 r., S. 43.

⁷⁾ Zważyć przy tym należy, że omawiamy tu tylko plan kredytowy a nie cały państwowy plan finansowy, w związku z czym wymieniony wzrost lub spadek emisji NBP nie musi

miary akcji kredytowej innych banków w zależności od aktualnych wymogów polityki pieniężno-kredytowej i zeszły do roli elementu uzupełniającego środki pieniężne tych banków do wysokości wymaganej przez planowany rozmiar ich działalności kredytowej. Tym samym rozwiązanie zagadnienia planowania środków pieniężnych akumulowanych lub tworzonych przez banki operacyjne automatycznie rozwiązałoby nam problem kredytów refinansowych NBP.

Jak więc widzimy, przy planowaniu przychodowej strony planu kredytowego na plan pierwszy wysuwa się analiza drugiego z kolei źródła podaży pieniądza jakim są instytucje kredytowe poza NBP. Podstawą działalności kredytowej tych instytucji są wkłady. Wkłady bankowe mogą posiadać albo charakter oszczędności pieniężnych albo też charakter rezerw kasowych. Istota pierwszych polega na wyrzeczeniu się przez deponenta dysponowania określoną sumą pieniężną na przeciąg pewnego okresu czasu, przy czym sam okres czasu jest rzeczą drugorzędną dla kwalifikacji tych wkładów (a więc mogą to być również oszczędności płatne *à vista*) jakkolwiek może mieć pewne znaczenie dla poszczególnych banków przy ustalaniu ich rezerw kasowych oraz sposobu lokaty tych wkładów w akcji kredytowej. Z punktu widzenia jednak społeczeństwa jako całości wszystkie wkłady omawianego rodzaju chociaż w pewnej części płatne *à vista*, są w danym momencie wyrazem oszczędności pieniężnych, które system bankowy może przetworzyć na oszczędności realne (inwestycje) za pośrednictwem akcji kredytowej. Lokowanie tych wkładów w inwestycjach (które nie powiększają strumienia dóbr w okresie ich realizacji) nie pociąga za sobą zjawisk natury inflacyjnej, ponieważ banki nie stwarzają w tym przypadku nowej siły kupna a jedynie przesuwają ją z rąk do rąk.

Zupełnie inaczej ma się rzecz z wkładami na rachunkach bieżących i czekowych, które posiadają charakter rezerw kasowych. Istotą zaś rezerwy kasowej jest to, że aczkolwiek lokowana jest ona w banku nie przestaje być przez deponenta dysponowana jako siła kupna na bieżące wypłaty i dlatego jest po prostu pieniądzem, zwanym w odróżnieniu od pieniądza emitowanego przez bank biletowy pieniądzem bankowym. Dlatego też wykorzystanie przez banki tych wkładów jako podstawy akcji kredytowej połączone jest zawsze z tworzeniem nowej ilości pieniądza, względnie — jak kto woli — stawianiem do dyspozycji dwóch osób (posiadacza wkładu i kredytobiorcy) tej samej ilości pieniądza wpłaconej pierwotnie do banku przez

posiadacza wkładu. W tej mierze w jakiej to się dzieje, banki operacyjne stawiają się w sytuacji analogicznej jak bank biletowy — mogą zwiększać kredyty tylko „*pari passu*” ze wzrostem ilości pieniądza przez siebie kreowanego⁹⁾.

Z tego wynika, że pieniądź bankowy może służyć w zasadzie jako środek finansowania kredytów obrotowych. W miarę bowiem jak zapotrzebowanie kredytowe rośnie wskutek wzrostu produkcji i obrotów, banki nie tylko mogą ale i powinny dostarczać życiu gospodarczemu dodatkowych środków wymiany na sfinansowanie rosnących rozmiarów transakcji wymiennych, o ile nie chce się świadomie dopuścić do spadku cen.

Powyższe uwagi wydają się prowadzić do wniosku, że podkładem kredytów inwestycyjnych powinny być wkłady o charakterze lokacyjnym, a kredytów obrotowych będących przedmiotem planu kredytowego — pieniądź bankowy kreowany przez banki. Taki podział nie stwarza jednak bynajmniej granic nieprzekraczalnych. W pewnych określonych warunkach jest rzeczą możliwą finansowanie inwestycji przy pomocy wzrostu obiegu pieniężnego bez zachwiania równowagi od strony pieniądza, np. wówczas, gdy ogólna suma produkcji dóbr konsumcyjnych wzrasta wskutek wzrostu wydajności pracy przy niezmiennym lub mniej niż proporcjonalnie poziomie płac. Również jest rzeczą możliwą, a niekiedy i konieczną, finansowanie wzrostu środków obrotowych przedsiębiorstw z sum reprezentujących oszczędności pieniężne. Wystarczy chociażby wymienić kwestię finansowania wzrastających zapasów, którą omawialiśmy już poprzednio. O ile by stopień wzrostu zapasów abstrahując od przyczyn ich powstawania był zbyt duży, może się okazać rzeczą konieczną, z punktu widzenia zachowania równowagi między sumą dochodów pieniężnych a podażą towarów, finansowanie takich zapasów z innych źródeł niż ze wzrostu obiegu pieniężnego. W związku z tym w przychodowej części planu wymieniliśmy jako środki pokrycia planu kredytowego obok emisji NBP i pieniądza bankowego „inne środki banków”, przez które rozumiemy wkłady o charakterze oszczędności.

Po tej dygresji zmierzającej do uwypuklenia dwóch zasadniczych rodzajów środków dysponowanych przez banki, przejdziemy do właściwego tematu — planowania wzrostu lub spadku tych środków. Pla-

⁹⁾ Należy podkreślić, że takie połączenie czynnych i biernych operacji dokonywanych przez system bankowy wprawdzie zawsze oznacza wzrost ilości pieniądza, ale nie zawsze — *per saldo* — wzrost ogólnego obiegu pieniężnego, jeśli będziemy zań uważać ilość i szybkość obiegu pieniądza.

nowanie to możemy usiłować przeprowadzić w dwojaki sposób: raz na podstawie ogólnej analizy zmian wielkości występujących na rynku pieniężnym,¹⁰⁾ drugi raz za pomocą zbierania danych na poszczególnych szczeblach aparatu finansowego. Zajmiemy się naprzód pierwszą metodą, posługując się którą jest możliwe jedynie w odniesieniu do całego aparatu bankowego.

Ustalenie dynamiki wkładów o charakterze lokacyjnym nie jest w zasadzie przedmiotem planu kredytowego, lecz państwowego planu finansowego, na którego danych instytucja powołana do opracowania planu kredytowego musi się oprzeć tym bardziej, że o wysokości tych środków, jaka może być przeznaczona na pokrycie planu kredytowego, muszą decydować organy państwowe powołane do zatwierdzenia tego planu, kierując się przesłankami wynikającymi z wytycznych państwowego planu finansowego oraz analizy wskaźników dotyczących różnych dziedzin życia gospodarczego. Nie oznacza to, żeby aparat bankowy miał w ogóle zostać odsunięty od planowania oszczędności pieniężnych, narastających za jego pośrednictwem. Obok bowiem sum stanowiących bądź wynik procesów kapitalizacyjnych w sektorze gospodarki publicznej (jak nadwyżki budżetowe, nadwyżki instytucji ubezpieczeniowych, różnice cen itp.), bądź wynik zarządzeń władz państwowych (jak Społeczny Fundusz Oszczędnościowy) i tym samym dysponowanych centralnie, gromadzą się w poszczególnych bankach oszczędności indywidualne, których przyszłą dynamikę banki powinny planować. Plany w tym zakresie powinny być jednakże składane czynnikom opracowującym państwowy plan finansowy i decydującym o stopniu zaspokojenia z omawianych środków potrzeb; wynikających z poszczególnych części planu finansowego, w ich liczbie i z planu kredytowego.

W rozważaniach naszych musimy przeto skoncentrować główną uwagę na planowaniu wzrostu pieniądza bankowego, który zawsze stanowić będzie niewątpliwy środek pokrycia planowanego rozwoju akcji kredytowej w dziedzinie kredytów krótkoterminowych (obrotowych). Jak wiadomo pieniądz bankowy powstaje albo z wkładów pierwotnych albo tworzony jest przez system bankowy w postaci wkładów pochodnych. Dzieje się to w sposób bardzo prosty. Jeżeli bank A ma zwyczaj trzymania rezerwy gotówkowej lub na rachunku

banku biletowego w wysokości 10% wkładów, to pozostałą część wkładów może zużyć na udzielanie pożyczek. Jeśli zaś kredytobiorca zużyje kredyt np. na zakup surowca, za który płaci nie gotówką lecz przelewem ze swego konta w banku A na konto dostawcy w banku B, to suma ta dla banku B jest nowym wkładem a tym samym podstawą do udzielania dalszych pożyczek. Jeśli więc bank B będzie się również trzymał zasady pożyczania 90% sumy wkładów i proces ten będzie się powtarzał dalej, teoretyczne możliwości kreacji pieniądza $0,9 + 0,9^2 + 0,9^3 + \dots + 0,9^n = 9$. A więc cały bankowy przedstawiałyby się następująco:¹¹⁾ system bankowy mógłby za pośrednictwem akcji kredytowej zwiększyć ilość pieniądza bankowego w wysokości 9-krotnej pierwotnie wpłaconych wkładów. Przy 20% rezerwie banków możliwości te byłyby oczywiście mniejsze i to więcej niż proporcjonalnie, a więc: $0,8 + 0,8^2 + 0,8^3 + \dots + 0,8^n = 4$. Oczywiście nie jest rzeczą prawdopodobną, aby wszystkie kwoty czerpane z kredytów były przekazywane w obrocie bezgotówkowym, ponieważ część ich zawsze zostanie zużyta do wypłat gotówkowych. Jeślibyśmy więc przyjęli, że banki utrzymują pogotowie kasowe w wysokości 20% wkładów, 20% pożyczonych sum dostaje się do obiegu pozabankowego a tylko 60% pozostaje w obiegu bezgotówkowym, wówczas otrzymalibyśmy następujący szereg:

$$0,6 + 0,6^2 + 0,6^3 + \dots + 0,6^n = 1\frac{1}{2}.$$

Jak więc widzimy możliwości kreacji pieniądza bankowego przez banki operacyjne bez współudziału banku centralnego zależą od: 1) wielkości wkładów pierwotnych, 2) wielkości rezerw kasowych banków, 3) nasilenia obrotów bezgotówkowych wynikających z istniejących zwyczajów płatniczych, lub zarządzeń natury administracyjnej (np. dekret o obrotach bezgotówkowych).

Z tego wynika, że przy pewnej stabilizacji elementu drugiego i trzeciego o możliwościach tworzenia pieniądza bankowego decydowałyby wkłady pierwotne. Czy jednak taka stabilizacja lub też planowe regulowanie obu tych elementów jest możliwe? Wielkość rezerw bankowych może być w gospodarce planowej przedmiotem dość ścisłego regulowania, nie może być ona jednak ani obniżona poniżej pewnego minimum, ani też zupełnie usztywniona. Wahania muszą więc być dopuszczalne w uzasadnionych granicach. Mogą być one wprowadzone znacznie słabsze przez postawienie do dyspozycji banków szerokich możliwości refinansowania się w NBP, nie mniej przeto nawet małe

¹⁰⁾ Metoda taka została zastosowana przez A. Cegielskiego w notatce do planu finansowego na rok 1948 „o pokryciu zapotrzebowania kredytowego z pieniądza bankowego”. Wnioski zaczerpnięte z tej notatki omawiamy w dalszej części artykułu.

¹¹⁾ F. Hayek: Geldtheorie und Konjunkturtheorie.

wahania pogołowia kasowego — jak już wykazaliśmy, mogą wywołać duże zmiany w ilości pieniądza bankowego. Nasilenie obrotów bezgotówkowych po wynikach dekretu o obrotach bezgotówkowych jest wielkością bardziej ustabilizowaną, która może się zmieniać z kwartału na kwartał tylko w niewielkim procencie, wyłączając wahania sezonowe.

Jeszcze bardziej trudna jest kwestia wkładów pierwotnych. Jakiegokolwiek bezpośrednie planowanie wkładów pierwotnych jest absolutnie niemożliwe, ponieważ niemożliwe jest w praktyce rozdzielenie procesu powstawania wkładów pierwotnych od procesu tworzenia się wkładów pochodnych. Możliwa jest tylko analiza czynników pośrednio wpływających na rozwój wkładów pierwotnych. Jak już podkreśliliśmy, wkłady te mogą powstać tylko przez wpłatę do banków gotówki. Przeto źródło ich powstawania należy upatrywać w zmianach emisji gotówkowej NBP oraz w środkach pieniężnych ściąganych z rynku (drenaż) za pośrednictwem polityki fiskalnej oraz odpowiedniej polityki płac i cen (np. sumy odprowadzane na rachunek różnic cen), a następnie bądź lokowanych w bankach (lokaty celowe), bądź bezpośrednio przekazywanych (w formie dotacji) na finansowanie określonych procesów gospodarczych, powodujące częściowo powrót tych sum na rynek, a częściowo ich akumulację w bankach. Elementy te są możliwe do ustalenia i stanowią przedmiot planowania finansowego. Z wielką ostrożnością jednak należałoby wyciągać wnioski z porównania wielkości tych elementów w dwóch okresach czasu (ubiegłym i planowanym). Odnosi się to w szczególności do emisji gotówkowej NBP. Nie ulega wątpliwości, że wzrost obiegu banknotów pozostaje w pewnej części w obiegu gotówkowym, a w pewnej części dociera do banków w postaci wkładów. Zależy to jednak w dużej mierze od przyczyn powodujących wzrost emisji. Jeśli np. w pewnym okresie czasu wzrost obiegu banknotów nastąpił w wyniku sezonowych zakupów na wsi, dokonywanych przez przemysły rolne, to sytuacja przedstawiać się może następująco: w pierwszym okresie dopływ pieniądza na rynek pozostanie głównie poza systemem bankowym z uwagi na zwyczaje płatnicze panujące na wsi; w następnym okresie, gdy rolnicy zaczną czynić zakupy towarów produkowanych przez przemysł państwowy, większa część gotówki wpłacanej na rzecz tych przemysłów nie pozostanie w bankach w postaci wkładów, lecz po dokonaniu szeregu transakcji wróci z powrotem do kas NBP, skąd wyszła w ilości nadmiernej

w okresie sezonowego nasilenia obrotów gotówkowych. Wzrost emisji gotówkowej wywołany takimi przyczynami musi mieć odmienny wpływ na dynamikę wkładów pierwotnych od wzrostu emisji wynikającego z normalnego wzrostu transakcji gotówkowych. Stąd wniosek, że jeśli w jednym okresie czasu emisja gotówkowa wzrasta o X a w drugim o $2X$ to nie możemy twierdzić, że możliwości powiększenia wkładów pierwotnych zwiększą się w dwójnasób — bez głębszej analizy przyczyn wzrostu emisji.

Zagadnienie planowania wielkości pieniądza bankowego komplikuje jeszcze fakt, że dla twórczej zdolności banków w dziedzinie powiększania obiegu pieniężnego posiada doniosłe znaczenie zwiększanie rezerw banków przez bank biletowy w drodze refinansowania ich akcji kredytowej. Działanie kredytów refinansowych jest podobne jak wkładów pierwotnych. W związku z tym jednak stajemy wobec dwóch niewiadomych wzajemnie od siebie zależnych.¹²⁾ Trudności stąd wynikające można w pewnym stopniu pokonać abstrahując naprzód od wpływu kredytów refinansowych a później wprowadzając je ponownie do analizy korygując odpowiednio uprzednio uzyskane wyniki.

Istnieje jeszcze dalszy czynnik, od którego przy naszym podziale kompetencji między bank biletowy a banki operacyjne zależy rozwój pieniądza bankowego, a mianowicie fakt, że NBP udziela bezpośrednich kredytów i to najpoważniejszym gałęziom życia gospodarczego. Ponieważ zaś podstawą działalności kredytowej NBP nie są wkłady na rachunkach żyrowych lecz wyłącznie emisja, przeto łańcuch tworzących się wkładów pochodnych urywa się w momencie, gdy zjawiają się one na kontach przedsiębiorstw finansowanych przez NBP. Z drugiej zaś strony akcja kredytowa NBP ma samoczynny wpływ na tworzenie się wkładów pochodnych w bankach, o ile wzrost kredytów NBP nie zwiększa jedynie sumy wypłat między przemysłami kontrolowanymi przez NBP, lecz również powiększa wypłaty na rzecz innych przedsiębiorstw. Wskutek tego o możliwościach kreacji pieniądza bankowego decyduje nie tylko ogólny wzrost akcji kredytowej, ale również stosunek wzrostu kredytów NBP do kredytów banków operacyjnych.

Dalszym momentem skracającym łańcuch wkładów pochodnych lub uniemożliwiającym jego po-

¹²⁾ Kredyty refinansowe należy ustalić w wysokości uzupełniającej ilość pieniądza bankowego, która zależy znów z kolei od wysokości kredytów refinansowych.

wstanie są niektóre kredyty, jak kredyty importowe, kredyty udzielane w związku z koniecznością odprowadzania zaległych podatków, różnic cen itp., a więc takie kredyty, których wykorzystanie nie powoduje przelewu odpowiednich sum na konta innych klientów w ramach aparatu bankowego, lecz na rachunki specjalne w NBP i do budżetu.

Wreszcie możemy mieć przypadek, że dany bank, którego wkłady rosną znacznie, nie ma możliwości pełnego brania udziału w dalszym tworzeniu pieniądza bankowego, ponieważ plan kredytowy nie przewiduje przyrostu jego akcji kredytowej lub tylko w małym stopniu. W związku z tym należałoby zmierzać do przesuwania takich nadwyżek z banku do banku.

Reasumując dotychczasowe uwagi stwierdzamy, że obok zasadniczych czynników, od których zależy kreacja pieniądza bankowego (wkłady pierwotne, kredyty refinansowe, wielkość rezerw kasowych banków, nasilenie obrotów bezgotówkowych), czynników trudnych do uchwycenia, istnieją dalsze warunki towarzyszące procesowi tworzenia tego pieniądza i wypacających pierwotnie nadany mu kierunek. Między wszystkimi tymi elementami istnieje ponadto niekończąca się sieć wzajemnych związków, których rozplątanie jest niesłychanie trudne, jeśli nie wręcz niemożliwe.

Wszystko to zdaje się wskazywać na to, jakgdyby zamiarem naszym było nie tyle zobrazowanie tej dedukcyjnej — jak nazwać by ją można — metody planowania dynamiki pieniądza bankowego, ile wykazanie jej małej przydatności. Otóż nie ulega dla nas wątpliwości, że posługiwanie się tą metodą nie można nazwać planowaniem w ścisłym tego słowa znaczeniu. Jest to raczej szacunek niekiedy gruby, graniczący raczej z intuicją i rozgrzeszający z góry za ewentualne pomyłki.

Z tym większą nadzieją należałoby się odnieść do drugiej metody, opartej na sumowaniu wyników planowania przeprowadzonego w tym zakresie przez poszczególne banki za pośrednictwem swoich Oddziałów. Podejście banków w tym przypadku byłoby zupełnie inne, bez wnikania w założeń analizy przedstawionej wyżej. Chodziłoby po prostu o ustalenie przez każdy bank przewidywanej przeciętnej pozostałości na rachunkach bieżących lub czekowych swoich klientów. Przyjęta w naszym systemie finansowym kontrola¹³⁾ banków nad gospodarką finansową przedsiębiorstw

niezależnie od faktu udzielania im kredytów, ułatwia wykonanie tego zadania. Wykorzystując ustalony normatyw środków płatniczych w jednych przypadkach a znajomość swoich klientów w innych przypadkach, bank może przewidzieć wysokość pogotowia kasowego poszczególnych przedsiębiorstw, trzymanego na rachunkach bankowych. Służyć do tego obliczenia powinien stosunek przeciętnej pozostałości pogotowia płatniczego do obrotów w okresach poprzednich, przewidywany wzrost obrotów w okresie objętym planem oraz przewidywane zmiany szybkości obrotu środków pieniężnych. Oczywiście mogą tu wyłonić się trudności w stosunku do wkładów osób fizycznych oraz firm prywatnych, niekontrolowanych przez banki, tym więcej, że wkłady te wykazują z natury rzeczy większe wahania. Mniejsze trudności mogą nastroić pozostałości kasowe różnych urzędów i instytucji państwowych, komunalnych i społecznych. Planowanie na tym odcinku wymaga utrzymania stałego kontaktu z tymi instytucjami i nie może być tak dokładne jak w odniesieniu do przedsiębiorstw.

Jakkolwiek ta druga metoda planowania kryje w sobie również możliwość popełnienia poważnych błędów, to jednak jest prostsza i dotychczas nie była w zasadzie wykorzystywana i sprawdzana. Wypada przeto podkreślić, że wyniki metody pierwszej dopiero w konfrontacji z wynikami drugiej mogą przedstawiać bardziej wartościowy materiał.

Wskazane przez nas trudności, na jakie musi natykać planowanie środków pokrycia planu kredytowego, nie mają na szczęście dużego znaczenia z punktu widzenia konsekwencji ewentualnie popełnianych błędów. W istocie rzeczy bowiem jest sprawą drugorzędnej wagi, w jakim stopniu akcja kredytowa w kraju znajduje pokrycie w emisji bezgotówkowej banku biletowego, a w jakim stopniu w pieniądzu bankowym. Ten ostatni jest formą pieniądza bezgotówkowego i wskutek tego mniejszy jego wzrost od planowanego może się odbić raczej na wzroście emisji bezgotówkowej NBP, nie wywierając wpływu na emisję gotówkową. Oczywiście nie zawsze musi tak być, ponieważ zależy to od przyczyn wywołujących taką lub inną dynamikę pieniądza bankowego. O ile jednak inna część planu finansowego — plan obrotu gotówkowego wykonywany jest zgodnie z założeniami planu, wówczas są pełne podstawy do przyjęcia, że zmiany wielkości pieniądza bankowego (np. in minus) mogą wywoływać jedynie kompensujące zmiany pieniądza żyrowego (in plus). Nie ma zaś żadnej róż-

¹³⁾ Kontrola ta nie jest jeszcze poza NBP zrealizowana w pełni, jednakże rozszerzenie jej zakresu jest kwestią nie-dalekiej zapewne przyszłości.

nicy w szczególności w gospodarce planowej między pieniądzem bezgotówkowym, jakim są rachunki żyrowe w banku biletowym, a pieniądzem bankowym. Dzięki sprawowanej przez banki kontroli działalności gospodarczej przedsiębiorstw, zarówno jeden jak i drugi może zamieniać się w pieniądź gotówkowy tylko w ściśle określonych warunkach i w zasadzie bez swobody decyzji posiadacza wkładu. Przyjęty więc przez nas podział środków pokrycia planu kredytowego posiada raczej znaczenie formalne i dyktowany jest w części wymogami statutu NBP, przewidującego określoną procedurę przy zatwierdzaniu planowanego wzrostu emisji i akcji kredytowej tego banku, w części zaś koniecznością powiązania planu kredytowego z innymi pozycjami państwowego planu finansowego w szczególności z pozycją „Narodowy Bank Polski“, która zamyka ten plan, koncentrując w sobie ostateczne nadwyżki lub niedobory planu.

Zastanawiając się nad wynikami naszych rozważań można by rzucić pytanie, czy zamiast mało mówiącego podziału na środki NBP i środki banków operacyjnych¹⁴⁾ nie należałoby wprowadzić podziału na pieniądź gotówkowy i bezgotówkowy oraz środki banków o charakterze lokacyjnym. W ten sposób jednak wkraczalibyśmy w inną część planu finansowego, jaką jest plan obiegu gotówkowego. Plan taki, jak zresztą i jego wykonanie (faktyczne zmiany obiegu banknotów) pozwalają na wyciąganie wniosków dopiero w nawiązaniu do wszystkich elementów narodowego planu gospodarczego, a w szczególności planu finansowego. Inną jest rzeczą, że ogólny plan obrotu gotówkowego musi się oprzeć na planach odcinkowych, sporządzanych przy opracowywaniu poszczególnych części planu finansowego, a więc i planu kredytowego. Taki odcinkowy plan związany z procesem finansowania produkcji i wymiany może być jednak tylko załącznikiem do planu kredytowego. Problem jego opracowania jest zagadnieniem odrębnym, któremu niestety nie możemy poświęcić oddzielnego miejsca w ramach niniejszego artykułu.

¹⁴⁾ Istotne znaczenie posiadają w tym podziale jedynie „inne środki banków operacyjnych“.

Zbigniew Pirożyński

ZAGADNIENIE BUDOWY OGÓLNEGO PLANU FINANSOWEGO

(próba konstrukcji)

1. Zadania ogólnego planu finansowego.

Gospodarka pieniężna daje możliwość kontroli powstawania oraz możliwość podziału dochodu na-

5. Uwagi końcowe. Porównując lewą i prawą stronę planu kredytowego musimy dojść do przekonania, że punkt ciężkości jego leży w planowaniu kredytów, które musi być oparte na metodach pracy, gwarantujących jak najbardziej dokładne ustalenie wysokości kredytów oraz ich wyników gospodarczych. Planowanie przychodowej części planu posiada mniejszy ciężar gatunkowy.

Taki stosunek obu części planu wynika z podstawowych założeń polityki pieniężnej w gospodarce planowej. Założenia te dopuszczają dużą elastyczność obiegu pieniężnego, przez co należy rozumieć, że pierwszeństwo przyznaje się materialowej części narodowego planu gospodarczego, która ustala rozmiary produkcji, konsumpcji i inwestycji w oparciu o rozporządzalną ilość i jakość pracy ludzkiej, zdolność produkcyjną aparatu wytwórczego, dysponowane źródła surowców oraz przewidywane wyniki wymiany z zagranicą. W konsekwencji tych założeń zmiany obiegu pieniężnego nie wytyczają rozmiarów realnych procesów gospodarczych lecz doń się dostosowują. Ta pasywna rola pieniądza w gospodarce planowej bynajmniej nie przeczy konieczności aktywnej postawy czynników kierujących polityką pieniężną. Ich aktywność powinna się wyrażać w takim manipulowaniu pieniądzem, które by umożliwiałoby pełną realizację zasadniczych zamierzeń narodowego planu gospodarczego oraz nie dopuszczało do zakłóceń tego procesu od strony pieniądza. Polityka pieniężna jest więc niejako przewodnikiem, przeprowadzającym organizm gospodarczy przez splot zjawisk pieniężnych. Spełnienie tego zadania zależy nie tyle od kontrolowania ilości pieniądza, ile dróg, którymi pieniądź tłoczony jest do życia gospodarczego oraz z niego wycofywany. Jeśli przeto konkretny plan kredytowy potrafi wzbudzić w nas przekonanie, że wzrost kredytów nawet poważny, da w efekcie w odpowiednio krótkim czasie i w odpowiednio pożądanym rozmiarach wzrost masy towarowej rzucanej na rynek i przez rynek ten pożądaną, możemy oczekiwać ze spokojem realizacji planu, nie troszcząc się zbytnio o wyniki w zakresie środków jego pokrycia.

rodowego. Wiąże się to z funkcjami pieniądza jako miernika wartości i środka wymiany. Pieniądz w swej funkcji miernika wartości pozwala mie-

rzyć wytworzony dochód narodowy zarówno brutto jak i netto, pieniądź w swej funkcji środka wymiany pozwala dokonać podziału dochodu narodowego. Podział dochodu narodowego następuje przede wszystkim przez układ cen i płac (podział pierwotny). Przez układ cen i płac powstają w procesie wymiany dochody pieniężne podmiotów działających w gospodarstwie narodowym, dając im uprawnienia do udziału w wytworzonym realnym dochodzie narodowym. Uprawnienie to otrzymują zarówno podmioty wytwarzające dochód narodowy jak i podmioty niewytwarzające dochodu narodowego. Dopuszczenie do udziału w dochodzie narodowym podmiotów niewytwarzających dochodu narodowego powoduje konieczność przesunięcia dochodu narodowego na pokrycie udziału tych podmiotów. Nadto istnieje zagadnienie skłaniania podmiotów uzyskujących udział w dochodzie narodowym do określonego zużycia dochodu narodowego, a w szczególności utrzymania odpowiedniego stosunku między jego częścią konsumowaną a inwestowaną. Na tym tle powstaje konieczność korektury (podział wtórny) podziału dochodu narodowego jaki wynika z działania układu cen i płac.

Z tak pojętej roli gospodarki pieniężnej wynika zadanie ogólnego planu finansowego, który w systemie gospodarki polskiej mógłby objąć tylko wycinek planu tworzenia i podziału dochodu narodowego. Wycinek ten to przede wszystkim obszary gospodarki narodowej, w stosunku do których działa bezpośrednia dyspozycja kierownictwa gospodarstwa narodowego (planowanie bezpośrednie). Obszary te możemy uważać za zarządzane przez kierownictwo gospodarki narodowej zarówno w zakresie rzeczowym jak i pieniężnym.

Zadaniem ogólnego planu finansowego byłoby zatem:

- a) przedstawienie pierwotnego podziału dochodu narodowego w gospodarce społecznej a więc objętej systemem planowania bezpośredniego,
- b) wtórny podział dochodu narodowego w całości gospodarstwa narodowego, realizowany przez ogólny plan finansowy zarówno w gospodarce społecznej, to jest objętej systemem planowania bezpośredniego, jak i w gospodarce nieuspołecznionej, niepodlegającej wprowadzić bezpośredniemu zarządowi kierownictwa gospodarstwa narodowego, lecz przez nie kierowanej w ramach systemu planowania pośredniego.

Z łatwością dostrzegamy, że przedstawienie pierwotnego podziału dochodu narodowego może

prowadzić do odpowiednich dyspozycji ze strony kierownictwa gospodarki finansowej w zakresie układu cen i płac, które to dyspozycje mogą prowadzić do nowego pierwotnego dochodu narodowego. Ogólny plan finansowy umożliwiałby w ten sposób wprowadzenie zmian podziału dochodu narodowego przez system planowanych cen i płac. Jednak działanie systemu cen i płac nawet w gospodarce planowej nie eliminuje zagadnienia wtórnego podziału dochodu narodowego. Gdyby bowiem udało się doprowadzić nawet do doskonałego układu cen i płac, zagadnienie wtórnego podziału dochodu narodowego będzie i tak istnieć, gdyż nie ma możliwości usunięcia od udziału w dochodzie narodowym podmiotów niebiorących udziału w wytwarzaniu dochodu narodowego a pełniących funkcje istotne z punktu widzenia całości gospodarstwa narodowego.

Wtórny podział dochodu narodowego dokonuje się przez:

- a) obniżenie kosztów własnych przedsiębiorstw,
- b) obciążenie dochodów przedsiębiorstw powstałych w następstwie istniejącego układu cen i płac oraz obciążeń kosztów własnych,
- c) obciążenie dochodów indywidualnych.

W ten sposób następuje zmniejszenie dochodów pieniężnych przedsiębiorstw i konsumentów i postawienie uzyskanych środków do dyspozycji ogólnego planu finansowego, który skierowuje je do właściwych podmiotów oraz ustala przedmiot finansowania. Należy podkreślić, że oddanie środków finansowych do dyspozycji ogólnego planu finansowego może mieć na celu nie pozbawienie danego podmiotu (przedsiębiorstwa i konsumenta) tych środków, lecz tylko zmianę przeznaczenia.

Dyspozycje środków finansowych następują na rzecz:

- a) zbiorowego spożycia (administracja publiczna, oświatowa, zdrowie, opieka społeczna, wojsko, bezpieczeństwo itp.),
- b) zwiększenia majątku przez:
 - 1) inwestycje w kapitale stałym,
 - 2) inwestycje w kapitale zmiennym (wzrost środków obrotowych),
 - 3) wzrost wierzytelności lub zmniejszenie zobowiązań w stosunku do zagranicy.

Pod tym kątem widzenia powinien być skonstruowany ogólny plan finansowy w swej treści materialnej. Układ ogólnego planu finansowego powinien być dostosowany do zadań, powinien więc umożliwiać przedstawienie powstawania, podziału i przeznaczenia dochodów pieniężnych. Powstają

jednak zagadnienia organizacyjne, które wiążą się z formalną treścią planu finansowego.

2. Elementy organizacyjne.

Z punktu widzenia organizacyjnego trzeba wziąć pod uwagę, że niektóre zespoły podmiotów gospodarujących nie tylko wytwarzają dochód narodowy, ale równocześnie dokonywują jego przesunięcia w tych wypadkach, gdy w ramach tych samych podmiotów występuje równolegle działalność produkcyjna i nieprodukcyjna. Trzeba również wziąć pod uwagę, że układ ogólnego planu finansowego, realizując zasady gospodarki planowej musi dążyć do uzyskania pełnej dyspozycyjności kierownictwa gospodarki finansowej, sprawowanego przez Ministra Skarbu w stosunku do podmiotów działających w gospodarstwie narodowym. Powstaje trudność budowy takiego systemu planów finansowych, który przeprowadzałby ściśle wyodrębnienie funkcji ekonomicznych a jednocześnie gwarantował sprawność organizacyjną. Dlatego system planów finansowych musi być kompromisem między funkcjami ekonomicznymi a funkcjami organizacyjnymi. Natomiast schematy poszczególnych planów finansowych a w szczególności schematy poszczególnych obszarów powinny umożliwiać pełną analizę ekonomiczną procesów rzeczowych leżących u podstaw procesów pieniężnych. Powinny one umożliwiać bieżąco badanie wytwarzania i podziału dochodu narodowego na podstawie sprawozdań z wykonania planu. Dlatego u podstaw opracowania szczegółowych schematów musi leżeć metoda obliczania dochodów pieniężnych oparta o metodę obliczania realnego dochodu narodowego. Schematy muszą wyrównać to, co jest nie do osiągnięcia ze względów organizacyjnych w ogólnym systemie planów.

Wydaje się, że całość omówionych na wstępie zagadnień wyczerpywałaby taki układ organizacyjny planowania finansowego, który by:

- 1) wyodrębniał poszczególne obszary gospodarki finansowej, łącząc w sobie podmioty o zbliżonych zadaniach,
- 2) dawał przekrój gospodarki finansowej pod kątem widzenia zbiorowego spożycia i wzrostu majątku,
- 3) przedstawiał rozrachunek finansowy z zagranicą,
- 4) umożliwił kierowanie gromadzeniem, rozdziałem i przeznaczeniem środków finansowych,
- 5) określał zadania aparatu finansowego i jego powiązanie z realizacją planów, o których mowa wyżej.

Szeroki wachlarz zagadnień wskazuje na to, że ujęcie gospodarki finansowej wymaga nie jednego planu, lecz systemu planów w różnych przekrojach i o różnym znaczeniu operacyjnym, systemu planów, który możemy nazwać ogólną nazwą planu gospodarki finansowej.

Na tle przedstawionych wyżej postulatów zarysowują się w systemie planu gospodarki finansowej plany następujące:

- a) plany podmiotowe,
- b) plany przedmiotowe,
- c) ogólny plan finansowy (państwowy plan finansowy),
- d) plany operacyjne aparatu finansowego.

Kolejność wymienienia tych planów nie jest przypadkowa. Plany podmiotowe są podstawą opracowania planów przedmiotowych, obydwie zaś grupy planów podstawą dla opracowania państwowego planu finansowego. Po ustaleniu państwowego planu finansowego i podporządkowanych mu planów podmiotowych i przedmiotowych następuje powiązanie tych planów z aparatem finansowym wykonawczym przez odpowiednie plany operacyjne.

3. Plany podmiotowe.

W gospodarce o takich rozmiarach i różnorodności, jakie charakteryzują gospodarkę polską, bezpośrednie administrowanie całością gospodarki finansowej przez kierownictwo gospodarki reprezentowane przez Ministra Skarbu jest niemożliwe i niecelowe. Dlatego z punktu widzenia organizacyjnego całość gospodarki uspołecznionej trzeba podzielić na zespoły podmiotów o wspólnych zadaniach. W zespołach tych bezpośredni zarząd może nie należeć do resortu finansów a jedynie ustalenie zasadniczych elementów i kontrola finansowa wykonania powinna leżeć w zakresie działania tego resortu.

W zakresie gospodarki uspołecznionej zarządzanej przez kierownictwo gospodarki narodowej a więc objętej systemem planowania bezpośrednio znajdują się tylko dwa typy podmiotów:

- a) przedsiębiorstwa,
- b) instytucje i zakłady (podmioty wykonujące funkcje publiczne).

Gospodarstwa domowe (konsumenci) mogłyby być uważane za bezpośrednio administrowane przez kierownictwo gospodarki tylko przy reglamentacji konsumpcji. Natomiast przy obecnym systemie są one w obszarze gospodarki objętym systemem planowania pośredniego głównie przez planowanie płac.

W związku z powyższym zarysowuje się w polskim gospodarstwie narodowym następujący podział planów finansowych:

- a) plany finansowe o charakterze zbiorowego spożycia (budżety):
 - 1) administracji państwowej,
 - 2) administracji samorządowej,
 - 3) ubezpieczeń społecznych,
 - 4) ubezpieczeń rzeczowych i osobowych,
 - 5) związków zawodowych,
 - 6) instytucji społecznych;
- b) plany finansowe przedsiębiorstw:
 - 7) banków i instytucji oszczędnościowych,
 - 8) przedsiębiorstw państwowych,
 - 9) przedsiębiorstw samorządowych,
 - 10) przedsiębiorstw spółdzielczych.

Plany te obejmowałyby całość gospodarki uspołecznionej. Gestia poszczególnych planów należałaby do właściwych władz naczelných (resortów). Plany te są planami operacyjnymi dla tych władz (resortów). Wpływ kierownictwa gospodarki finansowej, reprezentowanego przez Ministra Skarbu, polegałby na:

- a) podporządkowaniu planów podmiotowych państwowemu planowi finansowemu opracowywanemu przez Ministra Skarbu,
- b) kontroli przez aparat finansowy wykonywania planów podmiotowych,
- c) opracowywaniu przez Ministra Skarbu kwartalnych planów finansowych, stanowiących wytyczne wykonania dla poszczególnych planów podmiotowych.

Plany podmiotowe powinny być opracowywane z wyodrębnieniem:

- a) gospodarki eksploatacyjnej przedsiębiorstwa,
- b) zbiorowego spożycia,
- c) inwestycji,
- d) środków obrotowych (zapasów).

zarówno po stronie rozchodowej jak i przychodowej, z tym, że pokrycie rozchodów może nastąpić albo ze środków własnych (wygospodarowanych) albo ze środków obcych (otrzymanych w formie dotacji lub kredytu) w ramach planu gospodarki finansowej.

Plany podmiotowe powinny przestrzegać zasady wyodrębnienia kwot przelewanych lub otrzymywanych z innych planów bądź bezpośrednio bądź pośrednio, to jest po przez plany przedmiotowe. Dotyczy to w szczególności przelewów o charakterze ściśle finansowym, jak podatki, opłaty, składki, otrzymanie dotacji, otrzymanie i spłata kredytu itp. Ma to znaczenie nie tylko dla koordynacji

planów lecz także dla uchwycenia istotnych rozmiarów akumulacji środków finansowych w gospodarce uspołecznionej oraz przesunięć środków finansowych między gospodarką uspołecznioną i nieuspołecznioną.

4. Plany przedmiotowe.

Wyodrębnione w planach podmiotowych zagadnienia zbiorowego spożycia, inwestycji i środków obrotowych wchodzą do odpowiednich planów przedmiotowych. Plany te mają charakter planów koordynacyjnych.

Można by mówić o następujących planach przedmiotowych:

- a) plan finansowania zbiorowego spożycia,
- b) plan finansowania inwestycji,
- c) plan finansowania środków obrotowych.

Zadaniem planów przedmiotowych jest ustalenie źródeł finansowania, podczas gdy w planach podmiotowych można zarejestrować jedynie formę finansowania (dotacja, kredyt) niedoboru środków finansowych. Nadto budowa planów przedmiotowych ma za zadanie ustalić na tle globalnej sumy dochodów pieniężnych proporcję między zbiorowym spożyciem a inwestycjami zarówno w kapitale stałym jak obrotowym. Dlatego też plany przedmiotowe a więc zarówno plan finansowania inwestycji jak i plan finansowania środków obrotowych wykraczają poza granicę gospodarki uspołecznionej i obejmują te fragmenty działalności w gospodarce nieuspołecznionej, które państwo chce poddać bezpośredniemu planowaniu, względnie te fragmenty, które państwo finansuje ze środków nagromadzonych w aparacie finansowym.

Plan finansowy obrotu z zagranicą ma charakter specjalny. Obejmuje on bowiem finansowe odbicie obrotu towarowego i usług oraz płatności finansowe w stosunku do zagranicy. W planie tym znajduje wyraz całość stosunków gospodarczych z zagranicą. Z tego punktu widzenia plan finansowy obrotu z zagranicą ma charakter podmiotowy, przy czym jednak podmiotem jest tu gospodarstwo narodowe a nie poszczególne podmioty gospodarujące w jego granicach. Równocześnie jednak plan ten ma charakter przedmiotowy w szczególności w stosunku do salda planu. Saldo planu finansowego obrotu z zagranicą stanowi bowiem albo źródło środków finansowych (jeśli saldo jest dodatnie) albo przedmiot finansowania (jeśli saldo jest ujemne).

Wymienione trzy plany przedmiotowe a mianowicie:

- a) plan finansowania inwestycji,
- b) plan finansowania środków obrotowych,

c) plan finansowania obrotu z zagranicą (wraz z ewentualnym finansowaniem jego salda) byłyby planami operacyjnymi dla instytucji powołanych do nadzorowania objętych nimi zagadnień. Strona przychodowa a więc zagadnienie ustalenia źródeł finansowych wiązałaby się bezpośrednio z państwowym planem finansowym, który dzieliłby między te plany i plany o charakterze zbiorowego spożycia akumulowane środki finansowe.

5. Państwowy plan finansowy.

Państwowy plan finansowy jest planem akumulacji i rozdziału środków finansowych. Obejmuje on całą akumulację środków finansowych niezbędnych dla pokrycia zbiorowego spożycia, inwestycji, środków obrotowych i salda finansowego (niedoboru) obrotu z zagranicą.

Państwowy plan finansowy:

- a) wykazuje źródła i formy akumulacji środków finansowych,
- b) określa rozdział i przesunięcia akumulowanych środków finansowych między plany podmiotowe i przedmiotowe,
- c) określa przeznaczenie środków finansowych.

Źródłami środków finansowych są zyski (brutto) przedsiębiorstw społecznych (objętych planami podmiotowymi) i nieuspołeczniczonych, dochody pieniężne konsumentów oraz środki uzyskane w ramach stosunków gospodarczych z zagranicą. Formami są podatki, opłaty, składki, przelewy zysków oszczędności przymusowe i dobrowolne, upłynnienie majątku, emisja pieniądza. Rozdział akumulowanych środków finansowych następuje przez zaliczanie ich na odpowiedni plan oraz wyrównanie niedoborów i nadwyżek poszczególnych planów drogą przesunięcia środków między planami. Rozdział akumulowanych środków finansowych między poszczególne plany (podmiotowe i przedmiotowe) decyduje w pewnym sensie o ich przeznaczeniu. Z łatwością jednak dostrzegamy, że w ten sposób nie rozstrzyga się jeszcze w pełni wewnętrznej struktury każdego planu, a w szczególności określenia wielkości nakładów na:

- a) zaspokojenie potrzeb zbiorowych w zakresie administracji, obrony, bezpieczeństwa, oświaty, opieki społecznej, zdrowia,
- b) wyrównanie dochodów indywidualnych przez emerytury, renty itp.,
- c) urządzenia podstawowe jak komunikacja, elektryfikacja,
- d) zwiększenie produkcji przemysłowej i rolnej,
- e) rozszerzenie aparatu wymiany,
- f) pokrycie wewnętrznego salda finansowego (niedoboru) z zagranicą.

Jest to zadaniem państwowego planu finansowego. Podobnie jak przy ustalaniu źródeł akumulowanych środków powinien on i na tym odcinku wyodrębniać gospodarkę uspołecznioną od nieuspołecznionej.

Jak z powyższego wynika, państwowy plan finansowy jest planem redystrybucji (podziału wtórnego) dochodu narodowego czyli dóbr materialnych oraz tych wszystkich usług, z których korzysta konsument bezpośrednio. Stąd wypływa konieczność zestawienia go z bilansem dochodów pieniężnych całości gospodarstwa narodowego. Wynikiem przeprowadzonej analizy powinno być potwierdzenie realności planu i stwierdzenie dostosowania planu do założeń polityczno-gospodarczych.

Z charakteru i zadań państwowego planu finansowego wynika jego znaczenie jako planu operacyjnego. Państwowy plan finansowy jest planem operacyjnym kierownictwa gospodarki narodowej a w szczególności Ministra Skarbu. Operacyjność jego polega na ustaleniu przez analizę ekonomiczną i finansową rozmiarów i struktury planów podmiotowych i przedmiotowych oraz regulowanie i kontrolowanie przebiegu ich kontrolowania.

6. Zagadnienie budżetu państwowego.

Plany podmiotowe i przedmiotowe obejmują całość gospodarki finansowej. Powstaje zatem pytanie, jaki jest stosunek tych planów do budżetu państwowego i jaka jest rola budżetu w systemie planu gospodarki finansowej, budżet bowiem nie zawiera i nie może zawierać żadnych nowych elementów poza tymi, które znalazły wyraz w planach podmiotowych i przedmiotowych.

Zarysowują się dwie koncepcje budżetu państwowego. Pierwsza z nich wynika z funkcji politycznej budżetu. Druga jest próbą powiązania budżetu z aparatem finansowym jako aparatu wykonawczego w stosunku do planów podmiotowych.

Traktując budżet jako wyraz stosunku rządu do parlamentu możemy powiedzieć, że budżet państwowy obejmuje te plany podmiotowe i przedmiotowe (lub ich fragmenty), które rząd przedkłada parlamentowi w wykonaniu odpowiednich przepisów konstytucyjnych. Wówczas zakres budżetu państwowego może mieścić się w granicach od tradycyjnego budżetu administracji państwowej do pełnego planu gospodarki finansowej. Takie pojęcie budżetu nie wiązałoby się bezpośrednio z działaniem systemu planu gospodarki finansowej, ponieważ nie wносиłoby żadnych nowych elementów do tego systemu. Dlatego rozważymy drugą

koncepcję, która wynika z próby powiązania planów podmiotowych z aparatem finansowym.

Wykonanie planów podmiotowych i przedmiotowych wymaga aparatu finansowego, który by gromadził i rozdzielał środki finansowe. Konieczna jest zatem budowa planów, które wykazywałyby powiązanie planów podmiotowych i przedmiotowych z aparatem finansowym. W ten sposób zarysowuje się koncepcja planów operacyjnych aparatu finansowego.

Uchwała Rady Ministrów z dnia 21 sierpnia 1947 r. o zasadach systemu finansowego, która nakreśliła pierwszy szkic układu ogólnego planu finansowego a w szczególności planów nazwanych w niniejszym opracowaniu planami podmiotowymi i przedmiotowymi, dzieli aparat finansowy na

budżetowy i bankowy. Dlatego zarysowują się dwa odrębne plany aparatu finansowego a mianowicie: budżet i plan operacyj bankowych.

Budżet państwowy objąłby jako grupy zasadnicze: dochody i wydatki administracji państwowej, wpływy i rozchody przedsiębiorstw budżetowych oraz rozliczenia z przedsiębiorstwami skomercjalizowanymi. W ten sposób w ramach budżetu znalazłyby się dwa plany podmiotowe: pełny plan administracji państwowej i część planu finansowego przedsiębiorstw (przedsiębiorstwa budżetowe). Pozostała część planu finansowego przedsiębiorstw (przedsiębiorstwa skomercjalizowane) rozliczałaby się z budżetem tylko wynikiem działalności. Oznaczałoby to, że w budżecie państwowym znalazłyby się kwoty przechodzące przez kasy skarbowe.

Mgr Alfred Siebeneichen

ORGANIZACJA I TECHNIKA ROZRACHUNKÓW ZAGRANICZNYCH W Z.S.R.R.

Organizacja rozrachunków zagranicznych w Związku Radzieckim różni się zasadniczo od systemu, przyjętego w innych krajach, co jest logiczną konsekwencją istnienia w Z. S. R. R. pełnego socjalistycznego systemu planowej gospodarki. W Z. S. R. R. handel zagraniczny i inne dziedziny gospodarczych stosunków z zagranicą podporządkowane są ściśle państwowym planom gospodarczym i wchodzącym w ich skład planom szczegółowym. Wykonanie tych planów należy do państwowych organizacji gospodarczych i finansowych.

Szczególne znaczenie ma tu plan finansowy obrotów zagranicznych opracowywany przez Ministerstwo Handlu Zagranicznego, Ministerstwo Finansów oraz Bank Państwowy ZSRR, umożliwiający właściwe regulowanie płatności pomiędzy ZSRR a zagranicą.

Plan finansowy obrotów z zagranicą składa się z dwóch części: planu finansowego obrotów handlowych i planu finansowego płatności nietowarowych.

Plan finansowy płatności nietowarowych opracowywany jest przez Ministerstwo Finansów i obejmuje wszystkie przychody i rozchody w walucie zagranicznej, nie związane z operacjami handlu zagranicznego. W szczególności do planu tego wchodzi dochody i wydatki w walutach obcych zawarte w budżecie państwowym, a więc na utrzymanie placówek dyplomatycznych, spłaty pożyczek lub odsetek od pożyczek państwowych itp. oraz przy-

chody i rozchody z tytułu turystyki oraz innych niehandlowych płatności.

Plan finansowy obrotów handlowych opracowywany jest przez Min. Handlu Zagranicznego i obejmuje dochody i wydatki, związane z eksportem, importem i kosztami ubocznymi wynikającymi z obrotu towarowego z zagranicą, dokonywanego przez organizacje handlu zagranicznego.

Wszelkie operacje handlu zagranicznego dokonywane są w ramach planu finansowego i podlegają zatwierdzeniu i kontroli Ministerstwa Handlu Zagranicznego. Plan finansowy eksportowy obejmuje wszystkie planowane przychody ze sprzedaży towarów za granicą w danym okresie, przychody z tytułu udzielonych kredytów bankowych oraz inne przychody związane z planem eksportowym, jak również wszelkie koszty i obciążenia handlowe związane z eksportem. Finansowy plan importowy zawiera płatności za importowane towary w danym okresie, spłaty wynikające z okresów poprzednich oraz inne wydatki, wynikające z zamierzonego importu w bieżącym okresie.

Plan finansowy importu i eksportu dzielony jest według krajów, podobnie zresztą jak plan płatności nietowarowych. Zwłaszcza szczegółowo opracowywane są plany płatnicze z krajami stosującymi ograniczenia dewizowe.

Plan finansowy obrotów z zagranicą podlega zatwierdzeniu rządu. Roczne zestawienie wykonania planu dewizowego jest jednocześnie rocznym bi-

lansem płatniczym ZSRR i opiera się na danych Gosbanku, który posiada monopol na dokonywanie wszelkich transakcji kupna, sprzedaży i transferu walut zagranicznych. Do Gosbanku należy też kontrola wykonania planu finansowego obrotów z zagranicą.

Plan finansowy ustalany jest na okres roczny, dzielony jest jednak na okresy kwartalne.

Jako podstawa do opracowywania planów płatniczych towarowych służą państwowe plany handlu zagranicznego, wchodzące w skład ogólnych planów gospodarczych. Plan handlu zagranicznego, jako część planu ogólnego, opracowywany jest zwykle na 5 lat. W ramach tego planu sporządzane są następnie plany operacyjne roczne, które są bardziej szczegółowe. Na podstawie planów rocznych, organizacje handlu zagranicznego opracowują kwartalne i miesięczne plany, biorąc pod uwagę mogące się zdarzyć rozbieżności pomiędzy planowanym a bieżącym obrotem towarowym z zagranicą na skutek zmian zachodzących w gospodarce krajowej (zmiany w produkcji lub wewnętrznej konsumpcji) lub też za granicą. Odchylenia w planach kwartalnych nie powinny jednak zmieniać planu rocznego, jako całości i podlegają aprobach Ministerstwa Handlu Zagranicznego.

Roczne kwoty importowe na towary masowe rozdzielane są pomiędzy poszczególne centrale importowe, które są wyłącznymi sprzedawcami tych towarów dla konsumentów krajowych. Na inne towary wydawane są indywidualne zezwolenia importowe. Centrale importowe w związku z zatwierdzeniem ich kwartalnych planów importowych otrzymują zezwolenia na zakup waluty zagranicznej.

Rozrachunki międzynarodowe pomiędzy ZSRR a zagranicą wynikające z transakcji pomiędzy państwowymi instytucjami radzieckimi a zagranicznymi kontrahentami, dokonywane są wyłącznie w walutach obcych. Pieniądz sowiecki nie występuje nigdzie jako waluta rozrachunkowa. Ruble sowieckie mają charakter wyłącznie waluty wewnętrznej i nie stanowią przedmiotu obrotów na rynkach międzynarodowych. Przeciwnie wywóz sowieckich znaków pieniężnych za granicę został zakazany w r. 1926, a dwa lata później zabroniony został przywóz sowieckich pieniędzy z zagranicy do ZSRR.

Dla rozrachunków międzynarodowych i wymiany walut obcych ustanowiony został sztywny kurs przeliczeniowy według parytetu 1 dolar USA = 5,30 rubla (1 rubel = 0,1886 dol.). Na podstawie

tego parytetu i kursów innych walut w stosunku do dolara St. Zjed. Bank Państwa (Gosbank) ustanawia i ogłasza w specjalnym biuletynie kursy poszczególnych walut.

Wszelkie rozrachunki pomiędzy ZSRR a zagranicą dokonywane są przez Gosbank, częściowo zaś przez Bank dla Handlu Zagranicznego, działający pod kontrolą Gosbanku. W ten sposób w Gosbanku skoncentrowane są wszelkie rozrachunki w ZSRR, zarówno wynikające z obrotu wewnętrznego jak i zagranicznego. Gosbank ma wyłączne prawo na dokonywanie wszelkich operacji skupu, sprzedaży i transferu walut za granicę. Wszystkie przychody w walutach obcych z tytułu eksportu, operacji kredytowych i z innych tytułów wpływają na rachunki Gosbanku w zagranicznych instytucjach, będących jego korespondentami. Bank ten przeprowadza dalszy rozrachunek po stronie krajowej z sowieckimi instytucjami w walucie wewnętrznej, t. zn. w rublach, według obowiązującego w danej chwili kursu rozrachunkowego danej waluty. Podobnie wszelkie płatności za granicą z tytułu importu, kosztów ubocznych i zobowiązań z innych tytułów dokonywane są przez Gosbank na podstawie zleceń według dziennego kursu rozrachunkowego.

Do Gosbanku należy również kontrola nad zużyciem walut przez organizacje handlu zagranicznego oraz inne instytucje państwowe.

Technika rozrachunku po stronie zagranicznej zależy od systemu istniejącego w danym kraju zagranicznym oraz od warunków umowy państwowej. Odróżniane są tu umowy płatnicze od umów clearingowych oraz clearingowo-płatniczych.

Pod nazwą umów płatniczych rozumiane są umowy z państwem, w którym istnieje swoboda zapłat międzynarodowych. W tego rodzaju umowach państwo, stosujące reglamentację dewizową zobowiązuje się przydzielić swym importerom dewizy, potrzebne dla zapłaty za towary, przywiezione z kraju partnera — państwa wolnodewizowego. Wobec tego, że obecnie niemal wszędzie stosowana jest reglamentacja zapłat międzynarodowych, bardziej częste zastosowanie mają umowy clearingowe, przewidujące wzajemne rozrachowywanie należności bez transferu. Niektóre umowy przewidują jednak, że w razie powstania zamrożeń w clearingu, przewyższających określony w umowie limit, nadwyżka zostanie uregulowana przez transfer dewiz wolnych. Tego rodzaju umowy określane są mianem umów clearingowo-płatniczych.

W ogólności technika rozrachunku w ZSRR w niczym nie odbiega od normalnie przyjętej w takich wypadkach w stosunkach z partnerami zagranicznymi, z tą jednak różnicą, że kontrahentami w poszczególnych kontraktach z zagranicą są wyłącznie instytucje państwowe.

Ta ostatnia okoliczność daje powód do zasadniczej konkluzji na temat systemu regulowania płatności pomiędzy ZSRR a zagranicą. Mianowicie, można dojść do wniosku, jak to czyni prof. A. M. Smirnow¹⁾, że nie byłoby słuszne uważać system regulowania międzynarodowych rozrachunków w ZSRR jako odmianę kontroli walutowej, analogiczną do ograniczeń walutowych, istniejących w obecnej chwili w większości państw zagranicznych.

¹⁾ Międzynarodnyje rasczoty i finansировanie wneszej torgowli, Moskwa, 1946, str. 39.

nych. W rzeczywistości w ZSRR brak jest podłoża do walutowych ograniczeń w handlu zagranicznym i w innych, związanych z nim operacjach, ponieważ handel zagraniczny dokonywany jest w ZSRR przez państwo a nie przez przedsiębiorstwa prywatne. Państwo nie ma podstaw do ograniczania samego siebie. Ustawodawstwo walutowe w ZSRR ustanawia pewne ograniczenia wyłącznie w stosunku do konsumpcyjnych przekazów za granicę i do wywozu wartości walutowych przez osoby prywatne, na co udziela indywidualne zezwolenia Ministerstwo Finansów.

Wszystkie inne płatności wynikają z działalności państwa wzgl. instytucji państwowych, występujących bezpośrednio jako kontrahent w stosunku do partnerów nie tylko państwowych, lecz i prywatnych.

N a k ł a d e m „Wiadomości Narodowego Banku Polskiego“ ukazały się następujące wydawnictwa i są do nabycia we wszystkich księgarniach.

Skład Główny: Spółdzielnia Wydawnicza „Czytelnik“, Warszawa, Srebrna 12.

I

Dr M. R. WYCZAŁKOWSKI

INSTYTUCJE GOSPODARCZE NARODÓW ZJEDNOCZONYCH

1946 r.

Str. 64.

W Y C Z E R P A N E

II

Dr JÓZEF ŚWIDROWSKI

ISTOTA I SPOSOBY DOKONYWANIA ZAPŁAT MIĘDZYNARODOWYCH

1947 r.

Str. 146.

III

Dr KAZIMIERZ SECOMSKI

PODSTAWY POLITYKI INWESTYCYJNEJ

1947 r.

Cz. I, II i III.

IV

TADEUSZ DIETRICH

„ELEMENTY POLITYKI FINANSOWEJ POLSKI WSPÓŁCZESNEJ”

1947 r.

Str. 71.

Prenumerata kwartalna zł 180.—. Wpłaty przekazami pocztowymi, lub w instytucjach bankowych na rachunek żyrowy „Wiadomości Narodowego Banku Polskiego“ w Wydziale Zagranicznym N. B. P. w Warszawie oraz w Urzędach Pocztowych na P. K. O. na konto N. B. P. Warszawa Nr 1 — 6753. W treści przekazu pocztowego, bankowego lub na P. K. O. należy podać: „Wiadomości N. B. P.“ prenumerata oraz nazwisko i adres prenumeratora.

Wydawca: Narodowy Bank Polski

Redakcja i Administracja: Narodowy Bank Polski, Wydział Ekonomiczny, Warszawa, Fredry 6.